

**T.C. İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

TASARIMDA LOFT ANLAYIŞI

YÜKSEKLİSANS TEZİ

Zeynep KARAGÖZ

Anabilim Dalı: İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı

Programı: İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Ayşe YILDIRAN

ARALIK 2007

**T.C. İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

TASARIMDA LOFT ANLAYIŞI

YÜKSEKLİSANS TEZİ

Zeynep KARAGÖZ

Anabilim Dalı: İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı

Programı: İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Ayşe YILDIRAN

ARALIK 2007

İÇİNDEKİLER

	Sf
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
1. BÖLÜM: LOFT TANIMI.....	1
1.1. Loft Kavramına Giriş.....	1
1.2. Loft Ölçütleri.....	2
1.3. Loft Türleri.....	8
1.3.1. Yapısal Ölçütler Bakımından Temel Loft Türleri.....	10
1.3.1.1. Doğal Loft.....	10
1.3.1.2. Gerçek Loft.....	14
1.3.1.3. Ara Loft.....	45
1.3.1.4. Sahte Loft.....	58
1.3.1.5. Yeni Loft.....	59
1.3.2. Konumsal ve Kullanımsal Ölçütler Bakımından Temel Loft Türleri.....	60
1.3.2.1. Konut-Atölye Loft.....	60
1.3.2.2. Ticari-Kamusal Loft.....	62
1.3.2.3. Çatı Loft.....	64
1.3.2.3. Loft Apartman.....	66
1.3.3.4. Loft Ev.....	66
1.3.3.5. Asma Katlı Loft.....	67
2. BÖLÜM: LOFT VE MEKAN.....	69
2.1. Mekan Kavramı.....	69
2.2. Mekanda Fizyolojik Öğeler ve Loft.....	71
2.3. Mekanda Psikolojik Öğeler ve Loft.....	93
2.4. Mekanda Sosyolojik Öğeler ve Loft.....	97
3. BÖLÜM: LOFT OLUŞUM VE DÖNÜŞÜM KOŞULLARI.....	103
3.1. Modernizm ve Loft.....	103
3.2. Loft Oluşumu ve New York.....	105
3.3. Sanat ve Sanatçı.....	116
3.4. Sanat ve Endüstri.....	124
3.5. Loft Konut Pazarının Oluşumu.....	127

	Sf
4. BÖLÜM: SOYLULAŞTIRMA.....	133
4.1. Kavram Olarak Soylulaştırma.....	133
4.2. Süreç Olarak Soylulaştırma.....	134
5. BÖLÜM: LOFT OLUŞUMU VE İSTANBUL.....	139
5.1. Siyasal Koşullar ve Mekansal Dönüşüm.....	141
5.2. Soylulaştırma ve Aktörleri.....	143
5.3. Loft Örnekleri	152
5.3.1. İstanbul Modern Sanat Müzesi.....	152
5.3.2. Levent Loft.....	158
5.3.3. Santral İstanbul.....	162
SONUÇ.....	166
AÇIKLAMALAR.....	169
RESİMLER.....	172
KAYNAKÇA.....	182
İNTERNET KAYNAKÇA.....	185

ÖZET:

Tasarımda loft mekan anlayışı ve bu mekanların oluşum koşulları, kaynak araştırması ve fotoğraf çekimi yöntemlerinden yararlanılarak tez çalışmasının konusunu oluşturmaktadır. Loft mekanlar, tarihsel süreç içerisinde biçim, anlam ve özne düzeyinde, oluşum türlerine ve kullanım şekillerine göre irdelenmişlerdir.

Sanayi Devrimi sonrasında Avrupa ve Amerika'da dökme demir konstrüksiyon ve çelik karkas binalara yoğun bir ilginin başladığı 19. yüzyıl sonları ve 20. yüzyıl başlarında, ekonomik faaliyetlerin yoğun olduğu liman kentlerinde konumlanan, tek alanda bölüntüsüz serbest plana sahip ve yüksek tavanlı mekanlar olan atölye, depo ya da diğer hafif endüstriyel amaçlı yapılar loft konut anlayışının kökenidirler.

20. yüzyıl ortalarında, ilk defa New York kentinin Manhattan Bölgesi'nde oluşarak yaygınlaşan, kökeni endüstriyel yapılar olan loft mekanlar, yeni kullanıcıları sayesinde kendilerine farklı işlevler yüklenerek dönüştürülüp, konumlandıkları bölgelerin sosyo ekonomik ve kültürel kodlarını da değiştirmişlerdir. Yeni yerleşiklerinin mekansal ve ekonomik avantajları nedeniyle alternatif bir konut anlayışı bağlamında tercih ettikleri loft, zamanla özerk bir tasarım biçimi haline gelerek, kültürel bir tüketim nesnesi olmuştur.

Bu çalışma içerisinde öncelikle loft terimi, kavramsal ve biçimsel olarak irdelenerek, resimler yardımıyla türlerine göre tanımlanmıştır. Sonraki bölümde ise mekansal öğeleri bağlamında fizyolojik, psikolojik ve sosyolojik göstergeler düzeyinde analiz edilmiştir.

Sosyal ve mekansal dönüşüm koşulları ve bu dönüşümde aktif olan aktörler tanımlanırken, loft mekan anlayışının küresel düzeyde edindiği sosyo kültürel anlam bağlamında belirleyici bir kent olan New York metropolü referans olarak alınmıştır. Kentsel dönüşüm sürecinde etkili olan soylulaştırma kavramı tanımlanarak; Türkiye'de loft oluşumunun görüntülerini yeterli düzeyde ifade eden, kendine özgü bir metropol kent olan İstanbul'da, 1980'li yıllardan itibaren yaşanmakta olan mekansal dönüşümün analizi yapılmıştır. İstanbul'daki loft mekanlar arasından seçilmiş örneklem grup, son bölümde fotoğraflarla ve alıntı resimlerle tanıtılmıştır.

ABSTRACT

Loft space concept in design and resources research on conditions to create these environments, with the help of taking pictures, constitutes the subject of this thesis study. Loft spaces are analyzed in their historical evolution according to their forms and meanings; also in subjective level according to their creational types and usage.

After the Industrial Revolution, nearly at the end of 19th century and the beginning of 20th century when cast iron construction and the buildings with steel frame were very popular in Europe and USA; in the port cities where economical attractions happened intensely, spaces which were non-divided in one section with free plan and high ceilings, were being used as workplace and storage. These light industrial places were the mainstays of loft space concept.

In the middle of 20th century, usage of these industrial places as *loft spaces* by their new occupants with new functions was becoming highly common in Manhattan, New York City. This new life style also changed socio-economic and cultural codes of these neighborhoods. People have preferred the loft places as alternative homes because of their space wise and economical advantages. By time these spaces became a unique design type and as a result they turned out to be cultural consumption objects.

In this study the term loft is mainly analyzed through its concept and form; also it is described according to its types by the help of using pictures about the mentioned type. In the following section it is analyzed according to physiological, psychological and sociological signs on living spaces.

In the description of social and living space transformation conditions and the actors effecting this transformation, New York metropolis has been chosen as a reference to specify the loft space concept and its socio-cultural meaning globally.

By explaining the term ‘gentrification’ that shaped the transformation period of city life, the metropolis city Istanbul which shows the clearest *loft concept* development in Turkey since 1980s, has been chosen to analyze the space transformation. In the last section some selected examples of loft places in Istanbul have been presented with some pictures and adapted figures.

1. BÖLÜM: LOFT TANIMI

1.1. Loft Kavramına Giriş

Genel anlamıyla “*loft*” kavramı “çatıkata, tavanarası; güvercinlik; ev/kilise mahfili” ya da “en üst kat, yani çatının hemen altındaki kat” olarak belirtilmektedir. (1) İçeriğin genişletildiği bir başka kaynakta “depo veya ticari bir binanın, bölüntüsüz üst katları” olarak tanımlamıştır. (2) Teknik Terimler Sözlüğü’nde ise *loft* terimi kapsamına “tavanarası, damatlı; samanlık, güvercinlik; kilise balkonu” olarak yer almaktadır. (3) Yeni basım bir sözlükte ise “çatının hemen altında depolama amacıyla kullanılan ya da odaya dönüştürülen alan; kilisede yer alan daha yüksek kademe; çiftlik ya da fabrika binası; eski bir fabrika binasının içinde yaşamaya elverişli hale getirilmiş konut” şeklinde karşılık bulur. (4) Ayrıca İngilizce’de *loft* kelimesi “y” takısı alarak sıfat olarak da kullanılmaktadır. “*Lofty*”nin karşılığı yüksek; kibirli, gururlu olarak geçmektedir. (5) Ayrıca aynı sözcük için “çok yüksek; etkileyici” karşılığı da görülmektedir. (6)

Loft teriminin karşılığı zaman içinde içerik genişlemesine uğramıştır. Önceleri çatıkata ya da çatının hemen altındaki kat anlamlarına gelirken, buna ‘depo/ticari bina’ ifadesi de eklenerek ‘depo veya ticari bir binanın bölüntüsüz üst katları’ şeklinde içeriği genişletilmiştir. Bunlara ek olarak ‘fabrika binasının içinde yaşamaya elverişli konut’ olarak edindiği terim karşılığı ile günümüzde yaygın olarak kullanılan şekline erişmiştir. Kelimenin takı alarak ‘kibirli, yüksek, etkileyici’ karşılığını veren sıfat hali ise *loftların* heybetli hacimlerini çağrıştıran bir terimdir.

1.2. Loft Ölçütleri

1848 Sanayi Devrimi sonrasında Avrupa ve Amerika’da dökme demir konstrüksiyon ve çelik karkas binalara yoğun bir ilginin başladığı 19. yüzyıl sonları 20. yüzyıl başlarında, hareketlilik gösteren ekonomik faaliyetler nedeniyle ilgili atölye, depo ya da diğer hafif endüstriyel amaçlı binalar liman bölgelerinde konumlanmışlardır. *Loft konut anlayışının* kökeni olan bu yapılar gerektiğinde büyük iş makinelerini barındırabilmek ya da deniz ulaşımı ile şehre gelen ya da gidecek olan çok sayıdaki ürünü depolayabilmek için *tek alanda bölüntüsüz serbest plana* sahip ve *yüksek tavanlı* mekanlar olarak tasarlanmışlardır. Ayrıca bu yapılar uzun çalışma saatleri nedeniyle gün ışığından maksimum düzeyde yararlanabilmek için *geniş cam cephelere*, bazen de *tavan pencerelerine* sahiptirler:

Resim 1 Düzenlenmiş eski bir depo alanı, yüksek tavanlı, geniş pencereli tipik bir loft.

Hacim ve Yapısal Özellikler

Modern mimari hareketin öncülerinden olan bu mekanların, 1950’li yıllardan başlayarak, çeşitli ekonomik ve sosyal nedenlerle *yaşama alanına* dönüştürülmüş hali “*loft*” olarak adlandırılmaktadır. Eski atölye/fabrika/depo alanları olan *loft binalar*, endüstriyel işlevlerinin gerektirdiği üzere ağır ahşap ve çelik karkas kagir yapılarıdır. Doğrusal yapısal sistemde taşıyıcı olmayan boşluksuz taş ya da tuğla duvarlar mekanın dış duvarlarını oluştururlar. Çok katlı ya da tek katlı olabilirler. Çok katlı *loftlar* genellikle 5-10 kat arasındadır.

Resim 2 Detroit/ABD. Çok katlı loft binası, cephe görünüm.

Resim 3 Denver/ABD. Tek katlı loft binası, cephe görünüm.

“Tek katta ortalama brüt 185m²-1000m² arasında değişen kapalı alan bulunur.”¹ (7)
3-10m arasında değişen tavan yüksekliğini destekleyen kolonlar ve kirişler vardır. Tavan küçük binalarda tonozlu kemerlerle, büyük binalarda ise kolonlarla desteklenir. Orijinal depo/atölye binalarında sadece *yük asansörleri* bulunurken, renove edilen veya yeni yapılan *loft* yapılarda *şahıs asansörleri* de vardır. Orijinal bir *loft* yapıda, tercihe göre mekanın endüstriyel biçimini korumak üzere yük asansörleri de olduğu gibi kullanılmaya devam edilmektedir.

Bina cephelerinde dökme demir detaylar bulunup, 20. yüzyılın ilk yarısındaki sanayileşme sürecinin sonucu olan döneminin yeni inşaat tekniklerini yansıtır. Buna rağmen özellikle geç 19. yüzyıl *loft* yapılarında, İtalyan Rönesans’ını yansıtan klasik mimari detaylar da bulunmaktadır:

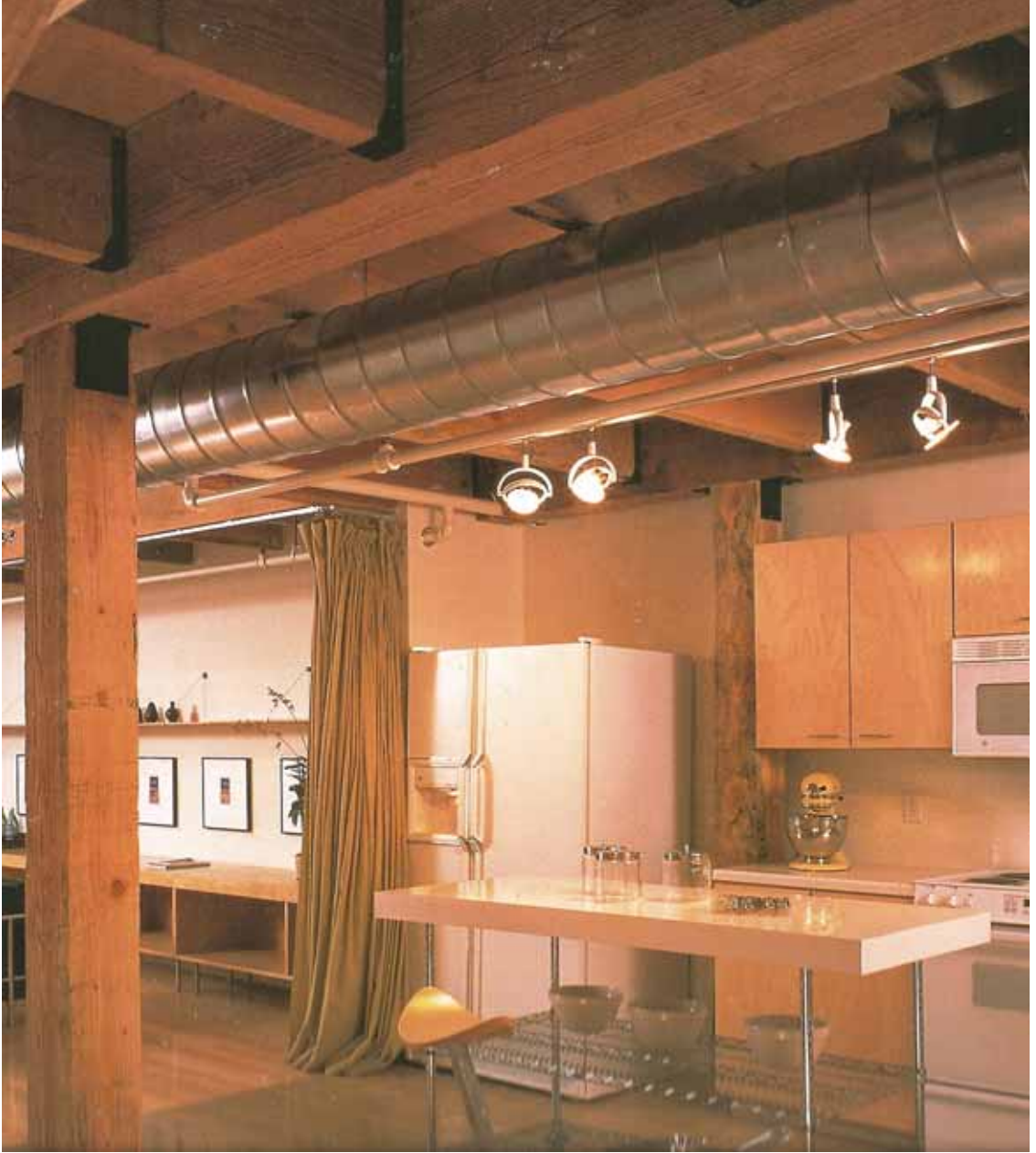

Resim 4 New York/ABD. TriBeCa Bölgesi’nden bir cephe detayı.

Loftlarda kullanılan yapı malzemeleri tuğla ve demir gibi sert ve meşey ya da bakır gibi değerli malzemelerdir. İç mekanda ise genellikle zemin ahşap, taş veya beton; duvarlar sıvasız tuğla ya da taştır. Yükseklikleri ortalama 2.5m olan dökme demir doğramalı *geniş pencerelerin* yapımında nadiren de olsa bakır da kullanılmıştır.

¹ Bahsedilen, ortalama bir alan metrajıdır. Bazı loft türlerinde alan, 185m²’den daha az ya da 1000 m²’den daha fazla olabilmektedir.

Loftilarda mekanın sabit yapı elemanları gizlenmemişlerdir. Strüktürü oluşturan ahşap ya da çelik kirişler, kolonlar/dikmeler; ayrıca havalandırma kanalları, su tesisat boruları ve elektrik kabloları olmak üzere tüm tesisat öğeleri açıkta bırakılmaktadır. Depo/fabrika/atölye olarak tasarlanmış loft mekanlara özgü bir nitelik olan bu görünüş *çıplak strüktür* olarak ifade edilmektedir:

Resim 5 Açıkta bırakılmış ahşap dikme, kirişler ve tesisat öğeleri.

Pencereler

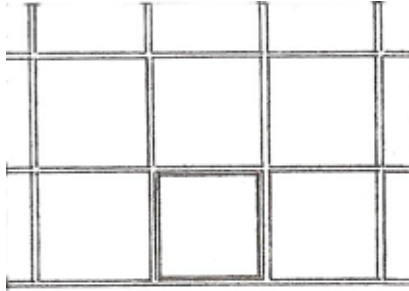
Loftlarda, ortalama 2.5m yüksekliğe sahip olan geniş pencereler mekana bol ışık girişini sağlar. Genellikle 20.yüzyılın başlarında sıkça kullanılan metal çerçeveli 'ikili düşey sürme pencere/gyotin pencere', 'pivotlu panoramik pencere/ortadan dönel pencere', 'kanatlı pencere, bazen de "sabit-kısmi açılır pencere' kullanımı görülür. Bazılarında ise mekana giren ışığın miktarını arttırabilmek için 'tavan pencereleri ya da tepe pencereleri' uygulanmıştır:

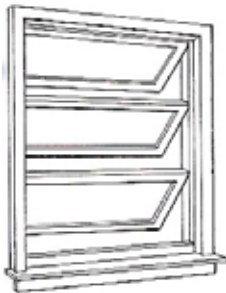
Resim 6 İkili düşey sürme pencere

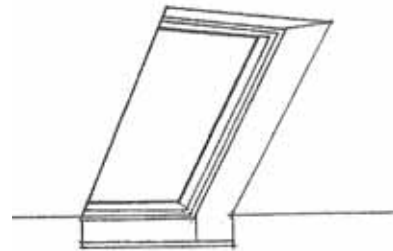
Resim 7 Kanatlı pencere

Resim 8 Sabit- kısmi açılır pencere

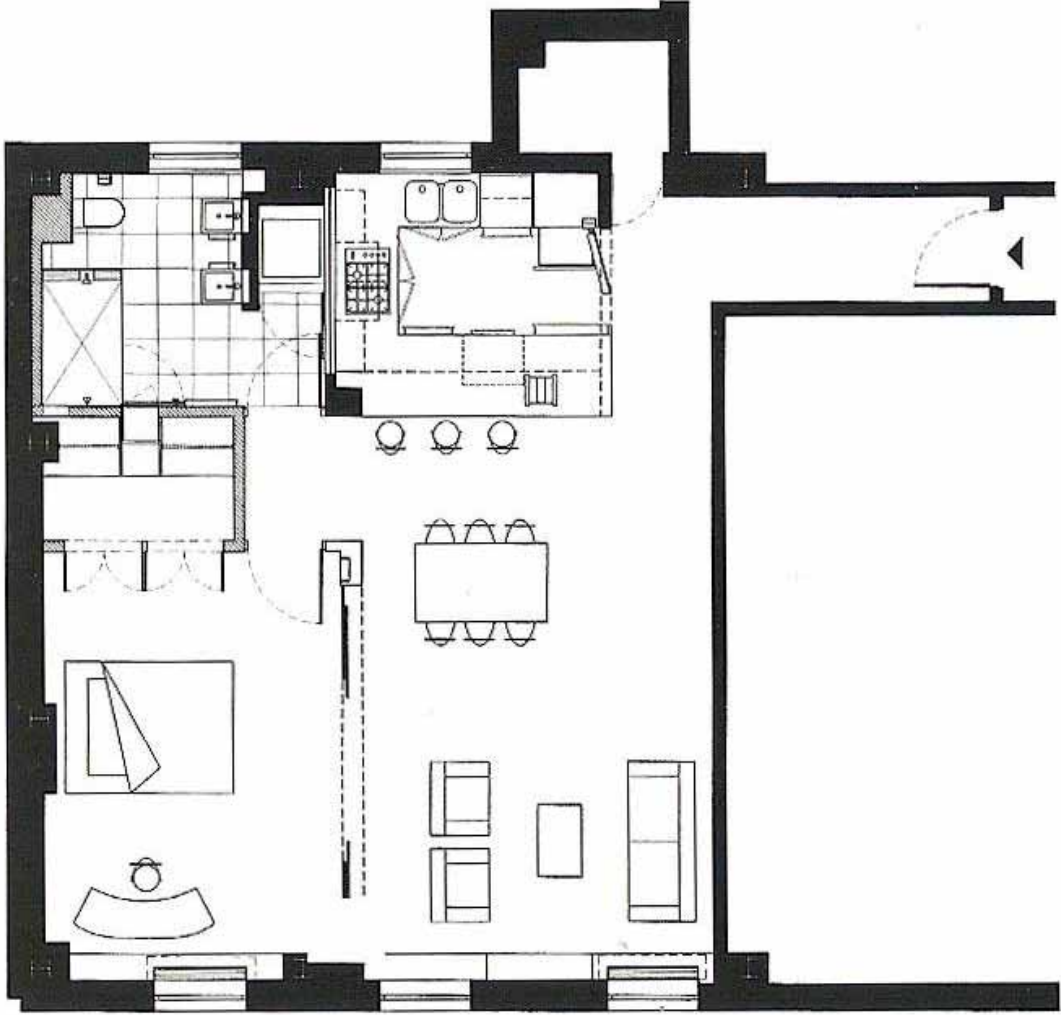
Resim 9 Ortadan dönel pencere

Resim 10 Tepe penceresi

Mekansal Örgütlenme

Loft mekanlarda, endüstriyel işlevlere yönelik olarak tasarlanmış olmaları nedeniyle kural olarak *serbest plan* hakimdir. *Loft mekan anlayışında* mevcut karkas korunarak, kişisel alanlar ve bazı tasarım örüntüleri dışında mekanda *bölüntü elemanı* kullanılmaz. Kendisine yeni bir işlev yüklenilerek dönüştürülen bir loft mekanda tüm birimler –bir takım fonksiyonel ya da dekoratif tercihler dışında- *açık sistem* içinde konumlandırılırlar. Resim 11’de konut olarak dönüştürülmüş bir lofta ait plan yer almaktadır. Plan üzerinde oturma alanı, yatak odası ve mutfak birimlerinin açık sistemde kurgulandığı görülmektedir. Yalnızca hizmet alanına sonradan eklenen bir bölüntü elemanı ile bu birime görsel ve fiziksel mahremiyet kazandırılmıştır.

Resim 11 New York/ABD

Endüstriyel alanlar olarak tasarlanmış loft mekanlar işlevleri gereği geniş hacime ve bölüntüsüz serpest plana sahip olacak şekilde kurgulanmışlardır. Fakat mekanın geniş alana gereklilik duyan bir depo ya da fabrika olarak veya daha dar bir alanın yeterli olacağı küçük atölye faaliyetlerinin sürdürüldüğü bir alan olarak tasarlanmış olmasına bağlı olarak metraj değişkenlik göstermektedir. Metraj, ilgili endüstriyel faaliyete göre farklılaşsa da bir *loftun en az 3m tavan yüksekliğine* sahip olmuş olması esastır. Ayrıca uzun çalışma saatleri nedeniyle gün ışığından maksimum düzeyde yararlanabilmek için *geniş pencerelere* sahiptirler. *Loftlar* ağır ahşap ve çelik karkas kagir yapılarıdır. Bu sistemde taşıyıcı kirişler ve kolonlar/dikmeler, tesisat elemanları ile birlikte açıkta bırakılmaktadırlar. Dolayısıyla kendilerine farklı bir işlev yüklenerek dönüştürülen endüstriyel yapılar olan bu mekanların *loft* olarak tanımlanabilmesi için 4 temel mimari ölçütü karşılaması gereklidir:

1. *Yüksek tavan*
2. *Geniş pencereler*
3. *Serbest plan*
4. *Çıplak strüktür (Açıkta bırakılmış bina elemanları)*

Loftlar önceleri, hem yaşama hem de çalışma fonksiyonlarını bünyesinde barındırabilen geniş mekanlar olarak sanatçılar arasında rağbet görürken, günümüzde daha yaygın bir kesim tarafından tercih edilmektedirler.

1.3. Loft Türleri

20. yüzyılın ortalarından itibaren önemini yitiren küçük işletmelerin -dönüşen sosyo ekonomik koşullarla beraber- yerini hizmet sektörüne bırakması sürecinde, giderek popülerleşen *loftlar* esas işlevleri olan endüstriyel kullanımlarının dışına çıkarılarak özgün bir mekan anlayışı olarak yaygınlaşmışlardır. Ayrıca bu döneme kadar içerik karşılığı *depo/fabrika* olan *loft* terimi de anlam genişlemesine uğrayarak yeni bir mekansal anlayışın dildeki karşılığı haline gelmiştir.

Günümüzde ‘depo/fabrika’nın karşılığı olarak *loft* yerine ‘*warehouse/factory*’ kelimeleri kullanılmakta ve artık *loft* denildiğinde akla depo/fabrika binalarının dönüştürülmesiyle kendisine farklı bir işlev yüklenilmiş bir mekan tipi gelmektedir.

Endüstriyel mekanlardan dönüştürülmüş bu yeni mekan anlayışına dair olan ilginin bir takım sosyo kültürel süreçler nedeniyle artışına oranla, *loftların* sayıca azlığı, değişen kentsel örüntü içerisinde yer almış oldukları bölgelerin belirli ve kısıtlı oluşu, ya da emlak sektöründen rant sağlayan bir kesimin artan talebe kayıtsız kalmayışı ile birlikte *loft konsepti* farklı yapı anlayışları içinde kendini göstermeye başlamıştır. Böylelikle *loftların* temel mimari ölçütleri ve mekandaki endüstriyel karakteristik öğeleri yeniden yorumlanarak ya da taklit edilerek, günümüz koşullarına uyarlanan yeni *loft* mekan tipleri oluşturulmuştur.

20. yüzyılın ikinci yarısından günümüze gelene dek endüstriyel bir yapının dönüştürülmesiyle ya da bundan farklı bir oluşum sürecinde tasarlanarak oluşturulan *loft tipleri* türlerine göre belirlenip tanımlanırken, öncelikle *loftların* 4 temel mimari ölçütü olan ‘yüksek tavan, serbest plan, çıplak strüktür ve geniş pencereler’ göz önünde bulundurulacaktır. Daha sonra ilgili loft tipinin endüstriyel dönüşüm sonucunda oluşup oluşmadığı veya yine aynı bağlamda tarihsel dokuya sahip olup olmadığı değerlendirilerek, terminolojide adı geçen *loft tipleri*, *mekansal özelliklerine* göre sınıflandırılacaklardır. Özet olarak, öncelikle *loftun* ‘orjinal’ mi yoksa ‘imitasyon’ mu ya da başka bir deyişle ‘eski’ mi ‘yeni’ mi olduğuna bakılacak ve mekan *loftların* temel mimari ölçütleri ışığında, mekansal organizasyon ve donatılar bakımından değerlendirilecektir. Bu bağlamda loftlar kendilerine yüklenen en yaygın fonksiyon olan *konutsal kullanım* organizasyonu bakımından irdeleneceklerdir.

Mimari ölçütler ve tarihsel doku bakımından tanımlanan *temel loft türleri*, konut, ofis, atölye, galeri, müze, restaurant vb. olarak dönüştürülebilmektedirler. Bu bağlamda terminolojide adı çokça geçen fakat salt kullanıma, konumsal ya da biçimsel özelliklerine göre değerlendirilerek tanımlanmış bazı *loft* tür ve terimleri de bulunmaktadır. Bu bölümde bunlardan da söz edilerek oldukça dağınık bir biçimde önerilmiş olan *loft mekanlara* özgü terimler değerlendirilerek tutarlı bir sınıflandırılmaya ulaşılmaya çalışılacaktır.

1.3.1. Yapısal Ölçütler Bakımından Temel Loft Türleri

1.3.1.1. Doğal Loft

Ham loft (raw loft) ya da *sanatçı loftu (artist's loft)* olarak da adlandırılan geç 19. yüzyıl ya da erken 20. yüzyıl çelik karkas yapıları, önceleri işlevinin gerektirdiği üzere üretim veya depolama alanı kullanımına yönelik düzenlemiş endüstriyel mekanlardır. Bunlar çoğunlukla endüstriyel ya da ticari işlevlerinin sonlanmasından sonra ya olduğu gibi bırakılmışlar ya da türe de adını veren sanatçılar tarafından bir süre hem çalışma alanı hem de konut olarak kullanılmış, muhtemelen maddi yetersizlikler ya da yasal kısıtlamalar nedeniyle önemli tadilatlar görmemiş mekanlardır. Dolayısıyla *doğal loftlar* konut kullanımına yönelik işlev barındırmayan, *bitmemiş alanlardır*.

Doğal loft bölüntüsüz tek alanda ortalama 185m²-1000m²'ye kadar genişleyen alana sahiptir. Tavan yüksekliği 3-10m arasındadır. Duvarlar çoğunlukla çıplak tuğladan ya da taştan² oluşmaktadır, seyrek olarak da alçı sıvayla kapatılmış olabilirler. Ahşap dikmeler ve kirişler; taş, beton ya da çelik kolon ve kirişler açıktadır. Zemin ahşap (çoğunlukla çam, meşe, kiraz, akçaağaç), taş ya da betondur. Özellikle ahşap zeminlerde çizikler, kırılmalar, bir takım endüstriyel lekeler gibi tarihsel ve endüstriyel yıpranmanın izlerini daha fazla görmek mümkündür.

² Özellikle 19. yüzyıl yapılarında çok rastlanan bir çeşit kumtaşı olan "brownstone", loft yapılarda sıkça kullanılmıştır.

Resim 12 Doğal loft örneği, tonoz çatıyı destekleyen elik kafes kiriş, açıkta bırakılmış tesisat elemanları, çıplak tuğla duvarlar, beton zemin ve geniş pencereler.

Resim 13 Tıpkı bir doğal loft, kâgir yapıya sahi, yıpranmış ahşap dikme ve kirişlerden oluşan, sağ taraftaki duvarın alçı sıvalı ve pencere tarafindakinin ise çıplak taş olduğu grniyyor, tesisat elemanları tavanda ve açıkta bırakılmış.

Bu tip *loftlarda* sıklıkla bina içinde *ortak kullanıma* yönelik banyo/tuvalet ya da mutfak bulunmaktadır. Fabrika/Üretim amaçlı kullanılmış olanlar ise nadiren içlerinde lavabo, tuvalet ya da mutfak alanı içerebilirler. Aynı anda hem kadın hem de erkek işçi çalıştırmış olanlarında ise iki ayrı tuvalet de bulunabilmektedir:

Resim 14 Onarım için hazırlanmakta olan doğal loftta yükseltilmiş döşeme üstünde yer alan iki ayrı tuvalet ve açıkta duran bir adet lavabo görünmektedir. Su ve havalandırma tesisat öğeleri de açıkta durmaktadır.

Mekandaki tesisat elemanları gizlenmemiş, açıkta bırakılmışlardır. Genellikle büyük makinelerin ve havalandırma sistemlerinin kullanılmış olduğu bu alanlarda, yüksek amperli elektrik tesisatı mevcuttur. Su tesisat boruları genellikle çabuk paslanan bir malzeme olan galvanizdir. Daha iyi durumda olanlarda ise pirinç ya da bakır borular kullanılmıştır:

Resim 15 Londra/İngiltere. Doğal loftta müdahale edilmemiş bir duş alanı, taş zemin, duvarda eski fayanslar, bakır tesisat boruları

Doğal lofların bir kısmında ısıtma sistemi yoktur. Isıtma sistemi olanlarda ise buhar ya da gaz beslemeli olan kazanlar bulunmaktadır. Daha eski olan *loftlarda* ise ısıtma şöminelerle sağlanmaktaydı. Isıtma için buhar veya gaz beslemeli kazanların kullanılmaya başlanmasıyla bu şöminelerin bazıları etraflarına tuğla örülerek mekan içinde gizlenmişlerdir.

Doğal loflar konutsal yaşam koşulları için gerekli birçok yardımcı öğeden mahrumdurlar. Her ne kadar bir zamanlar sanatçılar *loftlarda* bu koşullar altında yaşamış olsalar da *doğal loflar bitmemiş* halleriyle kaliteli bir kullanım için elverişli mekanlar değildirler.

1.3.1.2. Gerçek Loft

“*Gerçek loft(true loft)*”, *sert loft(hard loft)* ya da *otantik loft(authentic loft)* olarak da adlandırılmaktadır. Temelde bir *doğal loft* olan *gerçek loft* fabrika/atölye/depo alanlarının rehabilite edilip, kendilerine yeni bir kullanım fonksiyonu yüklenerek dönüştürülmüş halidir. *Gerçek lofların* ‘*sert loft*’ olarak da adlandırılmasının nedeni, *doğal loftlarda* olduğu gibi mekandaki çelik, ahşap, taş, beton gibi sert doğal malzemelerin korunarak, doğasındaki endüstriyel karakterin vurgulanması ve bununla birlikte yeni işlevine yönelik kullanılmasıdır.

Loftlar, ilk oluşturulma sürecinde çoğunlukla endüstriyel ya da ticari işlevler için tasarlanmış yapılardır. Çoğu 19.yüzyıl sonları ve 20.yüzyıl ortalarına kadar inşa edilmiş olan modern mimarinin ilk örneklerinden olan bu yapıların, dönüştürülme süreçlerinde hem işlevdeki değişikliğe yönelik olarak hem de geçen süreye ve sanayi kullanımının verdiği hasara bağlı olan yapısal aşınma nedeniyle, yaşanılabilir ya da kullanılabilir mekanlar haline dönüştürülebilmeleri için belli başlı onarımlardan geçmeleri gereklidir. Tüm *gerçek loflar* aslında *doğal lofların* -endüstriyel karakterleri az ya da çok korunarak- onarılmış ve düzenlenmiş halidir.

Gerçek loftlar temelde yapısal özellikleriyle bir mekanın loft olarak adlandırılmasına olanak sağlayan ölçütler olan ‘yüksek tavan, serbest plan, çıplak strüktür, geniş pencereler’ e sahiptirler. Yapısal özellikleri bakımından -doğal loflarda olduğu gibi- açıkta bırakılmış ahşap dikmeler ve kirişler; taş, beton ya da çelik kolon ve kirişler iç mekanda görülmektedir. Duvarlar çıplak tuğla ya da taştır. Zemin ise ahşap, taş ya da betondur. Bina içi tesisat öğeleri gizlenmemiş, elektrik kabloları, su boruları ve havalandırma kanalları mekanda ‘açıkta’ yer almaktadırlar. 3-10m tavan yüksekliğine ve ortalama 185m²-1000m² brüt alanda bölüntüsüz serbest plana sahiptirler. Dökme demir doğramalı geniş pencereler, bazen de tavan pencereleri bulunmaktadır.

Gerçek loflarda, mekanda işlevsel değişikliğe ve yaşamsal kullanıma yönelik bir takım düzenlemeler ve değişiklikler uygulanmıştır. Her ne kadar malzeme ve bitirme işlerinde yeni öğeler eklenebiliyor olsa da, düzenlenmiş bir *loft* mekanın *gerçek loft* olarak adlandırılabilmesi için mekandaki endüstriyel karakterin tamamıyla yitirilmemiş olması esastır. Bir *gerçek loftta* mekandaki endüstriyel karakter çoğunlukla sabit mimari öğeler üzerinden vurgulanır. Yani, tavan, duvar, zemin, tesisat gibi altyapısal öğelerin en az birinde *gerçek loftun* doğası belirtilir. Böylelikle endüstriyel malzemelerin daha konforlu bir kullanıma yönelik adaptasyonu ile *gerçek loftların* doğası da vurgulanabilmektedir.

Gerçek loflarda kullanılan dekorasyon elemanları ve uygulanan tasarım örüntüleri, tüm *loft* tiplerinde olduğu gibi çeşitlilik göstermektedir. Kullanıcının tercihi ya da mekanın fonksiyonuyla ilintili olmak üzere mekana, *gerçek loftun* doğasındaki endüstriyel karakterle uyumlu ya da endüstriyel karakterden bağımsız donatılar uygulamak mümkündür. Bu nedenle *gerçek loftlar* yapısal özellikleri ve tasarım uygulamaları bakımından çoğunlukla eklektik karaktere sahiptirler.

Resim 16 Antwerp/Belçika. Tuğla duvar, ahşap zemin, çelik kolonlar gibi endüstriyel, sert öğeler; spot aydınlatma elemanlarının uygulandığı asma tavan; halı ve modern dekorasyon öğeleriyle birlikte kullanılmış.

Zemin

Gerçek loftlarda zemin çoklukla orjinal taş, beton veya ahşap haliyle kullanılır. Zamana ve endüstriyel kullanıma bağlı aşınmalar/kırılmalar/çürümeler giderilir ve en yaygın uygulama şekliyle, zemin onarılır ve sadece cilalanarak bırakılır. Zeminde ahşap döşeme bulunduğu hallerde, farklı bir renk arzulandığında ahşap boyanarak da kullanılmaktadır. Orjinal zeminin bulunmasının tercih edilmediği durumlarda ise endüstriyel dokuyla uyumlu yeni bir zemin malzemesi uygulanabilir.

Resim 17 19.yüzyıl atölye, Londra/İngiltere. Mevcut ahşap üzerine mat cila uygulanarak kullanılmış.

Resim 18 20.yüzyıl fabrika alanı, Milano/İtalya. Mevcut beton zemin üzerine cila uygulanarak kullanılmış.

Duvar

Kagir duvarlar olduğu gibi, çıplak taş, tuğla halinde bırakılır ya da kireç badana veya plastik boya ile boyanarak orjinal rengini kaybetse de dokusu korunarak kullanılabilir. Duvarda doku istenmediği durumda, taş ya da tuğla duvarlar alçı sıvayla kapatılarak düzlenir ve yine üzerine boya uygulanarak farklı bir görüntü elde edilebilir:

Resim 19 Antwerp/Belçika. Açıkta bırakılmış tuğla duvar.

Resim 20 Brüksel/Belçika. Merdivenin arka planında kalan tuğla duvar beyaza boyanmış, bir kısmı ise orjinal haliyle bırakılmıştır. Pencereleerin bulunduğu duvar ise sıvayla dzlenerek, boya ile farklı bir görünüm elde edilmiştir.

Tavan

Gerçek loftlarda tavan genellikle orjinal formunda bırakılır. Beşik çatı, tonozlu çatı ya da düz çatıyı destekleyen açıkta bırakılmış ahşap, çelik ya da betonarme kirişler ve kolonlar en tipik görünümdür. Ahşap ya da çelik dikme/kolon ve kirişler oldukları gibi kullanılabilirler. Fakat farklı bir görünüm istendiğinde ya da -özellikle ahşap satırlarda- yıpranmanın fazla olduğu durumlarda onarım yapıldıktan sonra yağlıboya ve vernikle yeni bir görünüm elde edilmektedir:

Resim 21 Barcelona/İspanya. Volta döşeme tonozlu tavanı destekleyen çelik kolon ve kirişler beyaz yağlıboya ile boyanmış.

Resim 22 NewYork/ABD. Mekanın bir bölümündeki ahşap kiriş ve dikmeler doğal halleriyle bırakılmışlar.

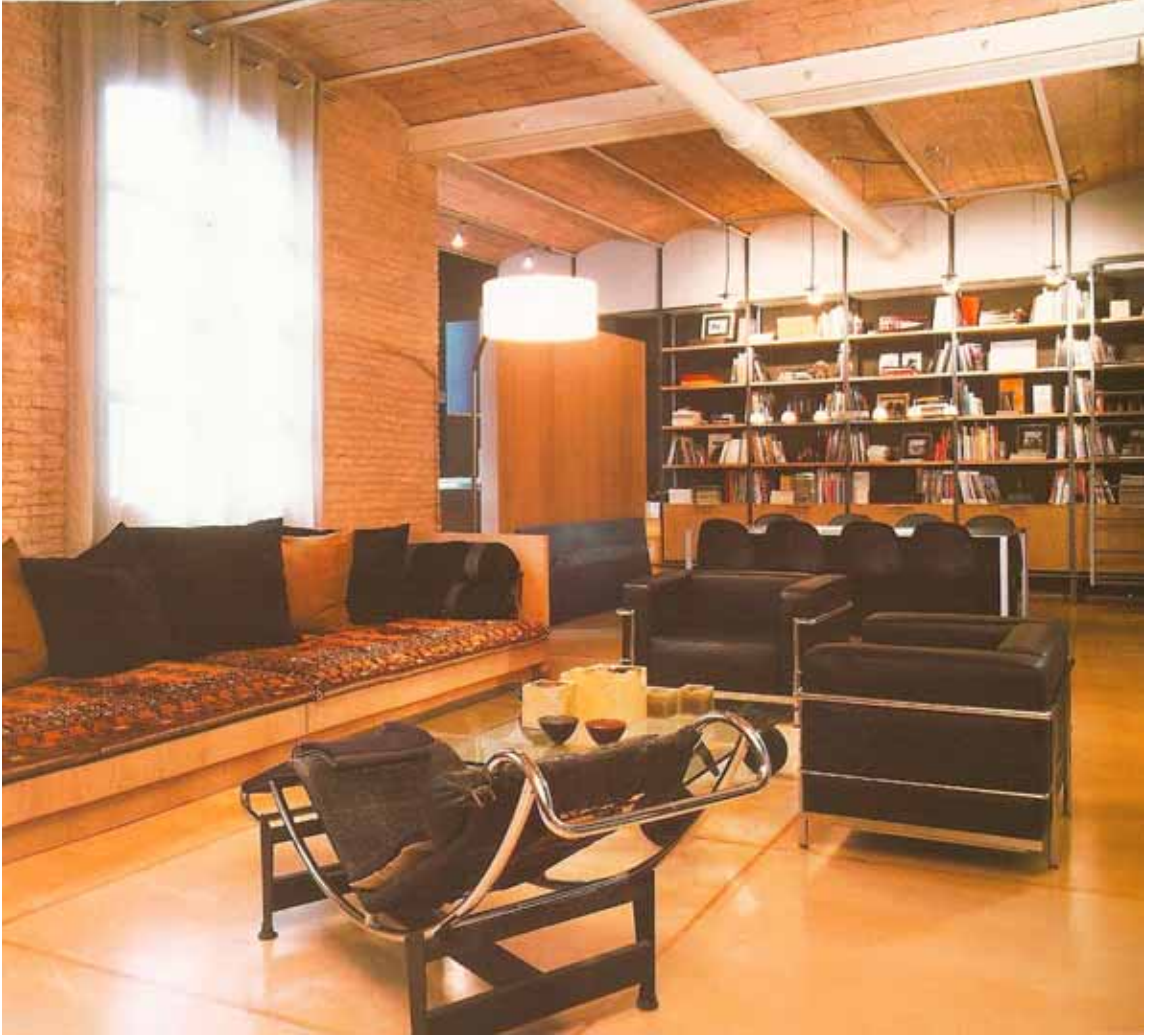
Gerçek loftlarda tesisat öğeleri de açıkta bırakılmışlardır. Fakat eski yapılar olmaları nedeniyle elektrik, su ve havalandırma tesisatının genellikle yenilenmesi gerekmektedir. Bu durumda açıkta bırakılmış eski tesisat öğeleri ise mekanın endüstriyel kökenini vurgulayan birer dekorasyon elemanı olarak işlevlerini sürdürüler. Bazı hallerde asma tavan uygulamasıyla tavadaki tesisat öğeleri ve kırışler gizlenmektedir:

Resim 23 New York/ABD. Ahşap kırışlerin görüldüğü tavanın bir bölümüne asma tavan uygulaması yapılmış, gömme ve sarkıt aydınlatma öğeleri eklenmiş, elektrik kabloları asma tavanın içine gizlenmiş.

Gerçek loftlarda bitirme işlerinde farklı malzemeler de kullanılabilir. Mekandaki sert, endüstriyel dokuyla nispeten uyumlu malzeme seçimi, yaygın uygulama şekidir. Zeminde, duvarda ve tavanda bulunan, beton, metal, taş, tuğla, ahşap gibi geleneksel sert malzeme öğelerinin yerine, ya da onların yanı sıra, alçı panel, seramik, mozaik, kağıt, vinil, halı gibi modern bitirme elemanları kullanılabilir.

Mekan Organizasyonu

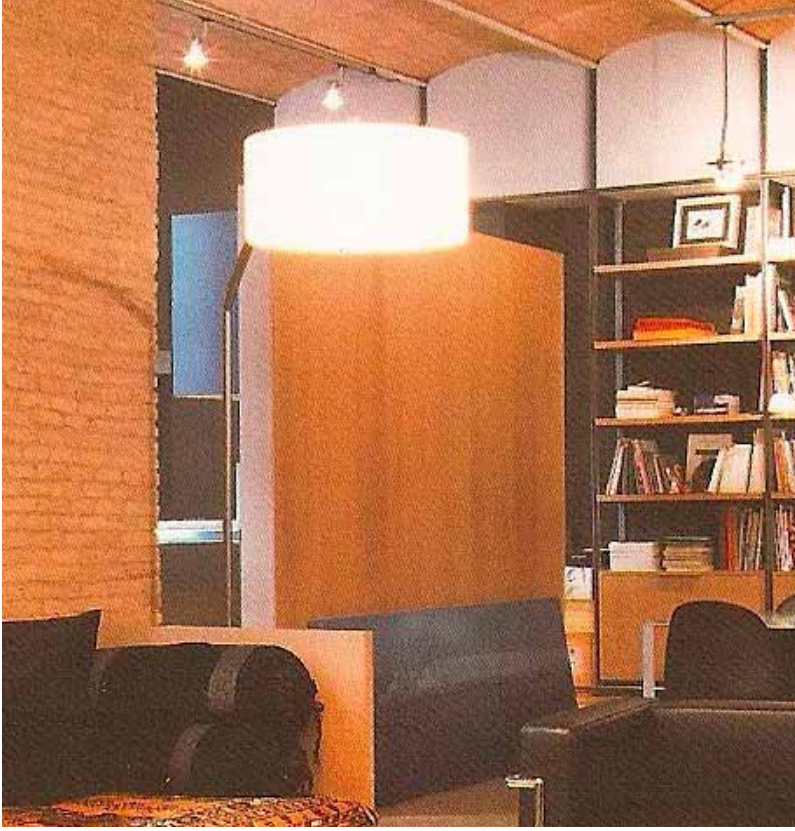

Resim 24 Barcelona/İspanya

Yukarıdaki resimde yer alan *gerçek loft* örneğinde, hem bitirme elemanlarının hem de dekorasyon öğelerinin bir araya getirilişlerinde tipik bir *gerçek loft* mekan tasarım anlayışı görülmektedir. Volta döşeme tonozlu tavan, çelik kirişler, olduğu gibi bırakılmış, tavadaki tesisat öğeleri gizlenmemiş, fakat havalandırma tesisat borusu ve kirişler beyaz yağlıboya ile boyanmışlardır. Pencere tarafındaki duvar çıplak tuğla haliyle bırakılmış, fakat kütüphanenin arkasında görünen duvar sıvanarak beyaz badana boya ile kapatılmıştır. Zemin ise yenilenmiş ve geniş ebatlı seramik karolarla döşenmiştir. (Bknz. Resim 24)

Mekana giren fazlaca miktardaki doğal ışığı zayıflatmak amacıyla ya da mekana mahremiyet kazandırmak adına, divanın arkasında yer alan geniş pencere metal bir kornişe takılan güneşlikle kapatılmıştır. Mekandaki yapay aydınlatma kaynakları yerden aydınlatma sağlayan modern bir lambader ve tavandan aydınlatma sağlayan sarkıt spot aydınlatma elemanlarıdır. Görünen oturma grubunda modern teknolojinin imajı olan cam ve metal öğeler ahşap ile birlikte kullanılmıştır. Otantik tekstille döşenmiş, konforlu sırt minderleriyle bezenmiş ahşap divan, Le Corbusier tasarımı deri ve çelik bileşimli iki adet modern koltuk ve şezlongla bir arada kullanılmıştır. Ortada ise cam bir sehpa görülmektedir. Bu mekan, dekorasyon öğelerinin yapısal özelliklerle bir araya gelişle eklektik bir anlatım içermektedir.

Arka planda kütüphanenin ve masanın sol tarafında ise sağından ve solundan geçiş imkanı veren, iki mekan arasında sınır olarak yerleştirilmiş alçak bir ahşap kütle separatör olarak kullanılmıştır: (Bknz. Resim 25)

Resim 25 Barcelona/İspanya. Ahşap separatör.

Separatörün diğer tarafında ise mutfak yer almaktadır: (Bknz. Resim26)

Resim 26 Barcelona/İspanya. Ahşap separatörün arka tarafında mutfak alanı yer almakta.

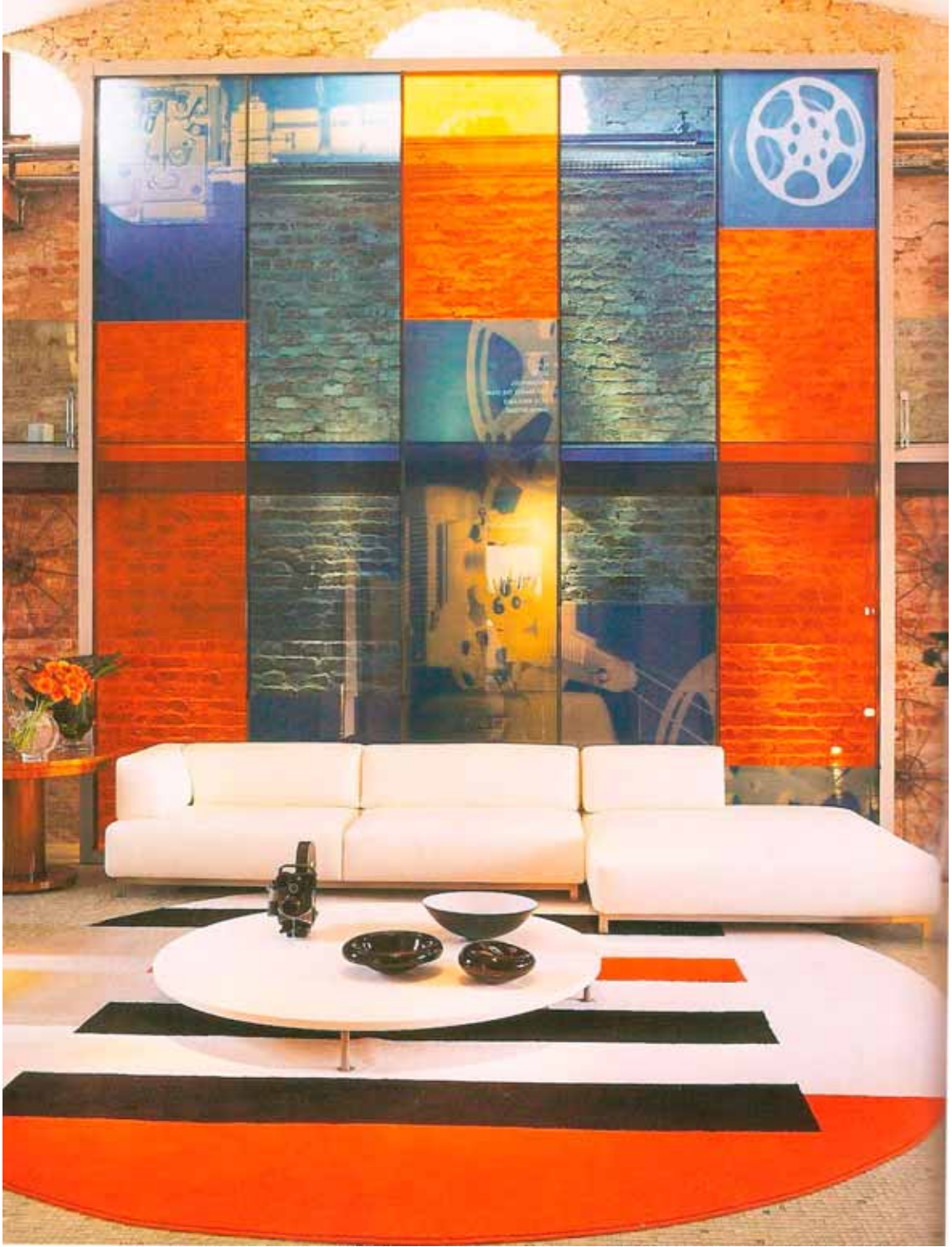
Gerçek loft genellikle serbest plan üzerinde organize olmuştur. Fakat mekandaki genişlik hissinin arzulanmadığı, belli bir birime mahremiyet sağlanmak istendiği ya da sadece dekoratif bir amaç güdüldüğü durumlarda *gerçek loft* içinde bölüntü elemanları kullanılır. Bu amaçla kullanılan bölüntü elemanları bazen tavana kadar yükselmeyen hafif modüler separatörler, kontrplak ya da alçıpan duvarlardır. Mekansal ayırma bazen sadece bir perde ile gerçekleştirilir. Ayrıca dolap, kütüphane benzeri yarı sabit bir öğenin uygun tefrişi ile de mekanda istenen sınırlama elde edilebilir. Aslında mekânın karakteriyle uyumlu olduğu düşünülen herhangi bir malzeme de bölüntü elemanı olarak kullanılabilir. *Gerçek loftlarda* bölüntü elemanları mekânı çoğunlukla sadece görsel olarak ayırır. Bunun dışında mekanda birimler arası ses, ısı ve ışık kontrolü nadiren aranır.

Resim 27 Her iki taraftan perdelerle bölünmüş bir yemek yeme alanı.

Oturma Alanı

Konut olarak dönüştürülmüş bir *gerçek loft* serbest plan üzerinde oturma alanı, yatak odası, mutfak ve banyo birimlerini içerir. Oturma alanları daima ana mekanda açık sistemde konumlanırlar. Konut girişi, hol gibi herhangi bir ara birim olmaksızın doğrudan oturma alanına açılır. Mekanın geniş hacminin en verimli kullanıldığı birimdir. Bu yüzden bir *loft* içerisinde, genellikle herhangi bir konut için sıradışı unsurlar olabilecek olan *görsel cazibe öğeleri* olarak tanımlanabilen *dinamik tasarım örüntüleri*, çoğunlukla mekanın en dikkat çekici alanı olan oturma alanı içerisinde kurgulanmıştır:

Resim 28 Sao Paula/Brezilya. Yüksek tavanlı bir gerçek loft, oturma alanında tuğla duvarın önüne renkli ve yüksek bir cam panel yerleştirilmiş.

Resim 29 Madrid/İspanya. Oldukça yüksek tavan asma katı mümkün kılmış, asmakatı taşıyan çelik kafes kirişe, oturma alanına sarkan bir salıncak asılmış.

Resim 30 Antwerp/Belçika. Sıvalı duvar üzerine tesisat öğeleri ve metal malzeme kullanılarak sıradışı bir duvar süslemesi uygulanmış.

Resim 31 Antwerp/Belçika. Duvarın yakından görünüşü.

Yatak Odası

Gerçek loftlardaki yatak odası/odaları ana mekanda çeşitli biçimlerde organize olabilirler. Aşağıdaki resimlerde açık sistemde konumlanmış bir yatak odası yer almaktadır:

Resim 32 Eski bir tekstil fabrikası, Barcelona/İspanya. Mutfak ve oturma alanı görülmekte. Resmin sağ alt köşesinde görülen merdivenler yükseltilmiş döşeme üzerinde yer alan yatak odasına çıkıyor.

Resim 33 Barcelona/İspanya. Arka planda yatak odası görülüyor .

Resim 34 Barcelona/İspanya. Yakın planda yatak odası görülüyor.

Gerçek loftlarda, çoğunlukla bir takım bölüntü elemanlarıyla ana mekandan ayrılmış yatak odası örneklerine rastlanmaktadır. Bu ayrım bazen hareketli bir öge ile sağlanarak, istenildiğinde açık hale getirilerek mekanda kesintisizlik sağlanır; istenildiğinde ise kapalı hale getirilerek birime mahremiyet kazandırılır:

Resim 35 Yüksek tavan ve karşıda bulunan birimle yatağın görsel ilişkisini kesen stor perde kullanılmış.

Resim 36 New York/ABD. Arka planda yatak odası yer almaktadır.

Resim 37 New York/ABD. Yatak odası cam separatörle ana mekandan ayrılarak, mekandaki ışığın kesintisiz yayılabilmesine mümkün kılmış; cam separatörün yatak odası tarafında kalan kısmına perde yerleştirilerek, istenildiğinde mekanda mahremiyet sağlanmasına olanak vermiş.

Yatak odası *gerçek loft* içerisinde uygun tavan yüksekliğine bağlı olarak eklenmiş bir asma katta da yer alabilmektedir:

Resim 38 Madrid/İspanya. Asma katta yer alan yatak odası pleksiglas korkulukla çevrilerek güvenlik sağlanmış.

Resim 39 Barcelona/İspanya. Asma katta yer alan bir başka yatak odası ana mekanla ilişkisi yalnızca seviye farkı ile kesilmiş.

Mutfak ve Hizmet Alanı

Gerçek loftlarda kesinlikle mekan içinde kullanıma bağılı olarak düzenlenmiş bir mutfak ve hizmet alanı bulunmaktadır. Mekandaki yeniden örgütlenme nedeniyle yenilenen veya baştan döşenen su tesisatı ıslak hacimlerin bazen yükseltilmiş döşeme üzerinde yer almalarını zorunlu kılabilirler. Çoğunlukla banyo/tuvalet birimi mahremiyeti nedeniyle bölüntü elemanı kullanılarak ana mekandan ayrılırken, mutfak birimi ise açık sistemde örgütlenmektedir:

Resim 40 New York/ABD. Açık sistemde konumlanmış bir mutfak.

Salt tefrişle mutfak ve ana mekan arasına sınır konulabilir:

Resim 41 Tefrişle ana mekanda özerkliği sağlanmış bir mutfak.

Loftlarda mutfak alanı, mekanın en detaylı birimidir. Mutfak büyüklüğü alan genişliğinin elverdiği ölçüde kişisel kullanım tercih ve alışkanlıklarına göre değişir. Aynı şekilde mutfak alanında bulunması istenen elektronik eşyalar, depolama alanlarının nitelik ve niceliği, tezgah uzunluğu gibi değişkenler tamamıyla kullanıcının taleplerine göre farklılaşacaktır. Bunun dışında yemek yeme alanının mutfak alanının belirlediği sınırlar içinde bir masa ya da banko olarak mı tezahür edeceği yoksa mutfak alanı dışında ayrı bir yemek yeme alanının düzenlenip düzenlenmeyeceği de kişisel tercihlere göre belirlenecek bir faktördür.

Fakat her durumda bir *gerçek loftun* doğasında olan endüstriyel karakter mekanda baskın durumda ise açık sistemde mekanın devamı niteliğinde olan mutfak biriminde de kendini gösterecektir. Bununla uyum sağlanması üzere, mutfak mobilyalarında yer yer çelik, ahşap, cam ya da taş gibi sert ve doğal malzemelerin tercih edilmesi söz konusudur:

Resim 42 Ada mutfak, tüm mobilyalar, raflar ve elektronik cihazlar paslanmaz çelik, tezgahlar ise ahşap; sarkıt aydınlatmalar mutfağın endüstriyel karakteriyle uyumlu.

Resim 43 Masif ahşap masa ve masif ahşap ve çelik aksamli mutfak mobilyaları, yemek alanı ise her iki taraftan perdelerle gizlenmiş.

Resim 44 Londra/İngiltere. Yükseltilmiş döşeme üzerinde, çelik ve ahşap malzeme ağırlıklı mutfak.

Gerçek loftlarda hizmet alanlarına ayrılan hacim de yine mekan genişliğinin elverdiği ölçüde kullanıcının alışkanlık ve tercihlerine göre değişecektir. Tıpkı mutfak alanlarında olduğu gibi mekanın endüstriyel ve tarihsel dokusuyla uyumlu malzeme ve vitrifiye öğeleri tercih edilmektedir. Fakat banyolar mahremiyet sınırı olarak kullanılan bölüntü elemanları sayesinde ana mekandan daha farklı bir dokusal örgütlenmeye de sahip olabilirler:

Resim 45 New York/ABD. Duvar çıplak tuğla olarak bırakılmış olmasına rağmen, vitrifiye elemanlarında modern ve yalın çizgiler hakim; çift lavabolu, çift aynalı, ahşap kaplama banyo mobilyası; gerçek loftların eklektik düzenlenişine özgü bir banyo uygulaması.

Resim 46 New York/ABD. Gerçek loft içerisinde banyo düzenlemesi; ana mekandan perdeyle ayrılıyor; duvar mozaik taş kaplamalı, kütükler üzerinde yükseltilen küvet, tik döşeli zeminde yer alıyor; girişteki zemin döşemesi ise mozaik taş.

Resim 47 New York/ABD. Zeminde, duvarda ve tavana endüstriyel karakter yok edilmiş; zemin mozaik taş ve tik döşeme; duvarda ise saten boya ve yine mozaik taş uygulanmış; asma tavana gömme aydınlatma yerleştirilmiş; tik zeminin olduğu yerde küvet ve duş yer almakta; klozetin karşısında yer alan camlı bölmenin arkasında ise sauna bulunmaktadır; gerçek loftun içinde yer almasına rağmen oldukça modern ve konforlu bir tasarım uygulaması.

Gerçek loftlarda banyo, mekanın endüstriyel karakteriyle biçimsel ya da dokusal anlamda uyumlu tasarım elemanlarıyla da örgütlenebilmektedir:

Resim 48 Amsterdam/Hollanda. Bölüntü elemanı ile ayrılmış banyoya giriş loftun sert dokusal karakteriyle uyumlu çelik bir kapı ile sağlanmaktadır. Zemini çakıl taşlarıyla bezenmiş sıradışı banyo örüntüsünde, erken 20. yüzyıl stili çelik ayaklı porselen emaye bir küvet yer almaktadır. Duş tesisatı eski havalandırma tesisatının üzerinden geçirilerek yerleştirilmiştir.

Banyolar asma kat üzerinde de yer alabilmektedirler. Özellikle yatak odalarının asma kat üzerinde bulunduğu *loft mekanlarda*, -yatak odası ile arasına bölüntü elemanı konularak veya konulmayarak- konumlandırılmaktadırlar:

Resim 49 Barcelona/İspanya. Asma kat üzerinde banyodan yatak odasına bakış.

Resim 50 Barcelona/İspanya. Asma kat üzerinde yatak odasından banyoya bakış.

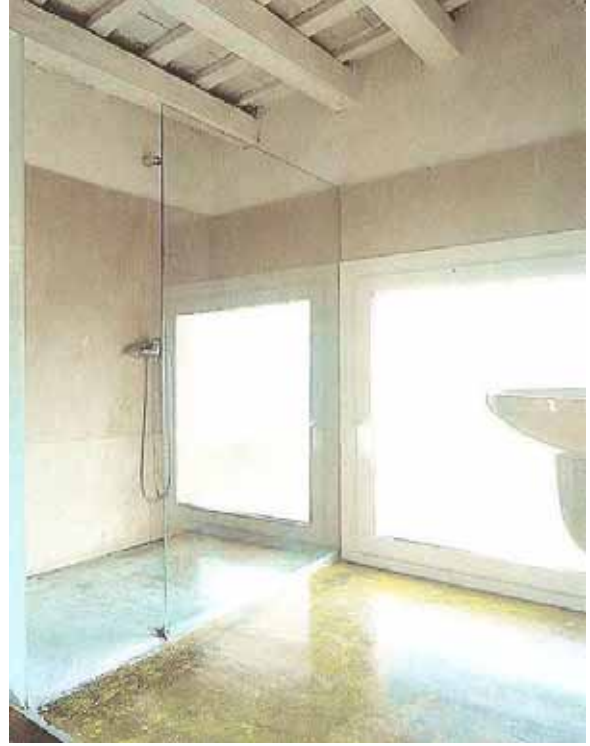
Resim 51 Asma katta yatak odası, geniş bir ahşap sırt yatak arkasına yerleştirilmiş.

Resim 52 Ahşap sırt arkadaki banyoyu gizliyor.

Resim 53 Banyo alanında vitrifiye ögesi ayna ve raf sistemi görülüyor.

Resim 54 Solda duş, sağda ise vitrifiye ögesinin bir bölümü görülüyor. Arkada loftun tepe pencereleri yer almakta.

Loftlardaki sıradışı mekansal organizasyon hizmet alanlarında da uygulanabilmektedir:

Resim 55 Ayaklı küvet yatak odasında küçük bir asma katta yer alıyor.

Resim 56 Brüksel/Belçika. Arka planda asma katta ayaklı küvet.

Mutfak ve banyo alanları üstü ve etrafı kapalı hazır modüler birimlerle de çözülmektedir:

Resim 57 Frauenfeld/İsviçre. Mutfak modülü kapalı.

Resim 58 Frauenfeld/İsviçre. Mutfak modülü açık.

Ana mekana yerleştirilen modüler sistemler birden fazla fonksiyonu bünyelerinde barındırabilmektedirler:

Resim 59 Bilbao/İspanya. Arka planda bulunan yatak odası ve oturma alanı arasına konumlandırılmış modülün resmin sol tarafında görünen bölümüne mutfak depolama alanları ve fırın yerleştirilmiş.

Resim 60 Bilbao/İspanya. Aynı modülün oturma alanı ve yatak odası arasında kalan kapısı aralanmış bölümünde banyo alanı yer almaktadır.

Resim 61 Bilbao/İspanya. Modülün içinde yer alan banyo alanında modern öğeler kullanılmıştır.

Resim 62 Bilbao/İspanya. Aynı modülün yatak odası tarafında kalan bölümü depolama alanı olarak kullanılmakta.

Gerçek loftlarda asma kat uygulaması yapılmışsa, banyo ve mutfak alanı asma katın hemen altına da yerleştirilir. Böylelikle yüksek tavanlı bir loft içerisinde ıslak hacimlerin düşeyde tavanla sınırlandırılmış bir alanda yer alabilmeleri sağlanmaktadır:

Resim 63 Barcelona/İspanya. Asma katın hemen altına yerleştirilmiş bir mutfak alanı.

Resim 64 Madrid/İspanya. Asma katın hemen altına yerleştirilmiş bir banyo alanı.

Gerçek loftlar yapısal özelliklerinde yer alan endüstriyel vurgularına rağmen, uygulanan bitirme elemanları ve dekorasyon öğelerinin çeşitliliğiyle çoğunlukla eklektik bir karakter içermektedirler.

1.3.1.3. Ara Loft

Günümüzde *loft mekanlara* dair olan ilginin büyüyen artışına oranla, iç mekanda uygulanan tasarım örüntülerin de giderek çeşitlenmesiyle bu mekanlara ilişkin değişik adlandırmalar üretilmektedir. Bu nedenle *doğal loft* ve *gerçek loft* ifadelerinin yanı sıra “*medium loft*” olarak tanımlanan *ara loftlar* da yer almaktadır.

Ara loftlar tıpkı *gerçek loftlar* gibi dönüştürülmüş endüstriyel binalarda yer alırlar. Fakat bir *doğal loftun* düzenlenmesiyle oluşturulmuş *gerçek lofttan* farklıdır. Temelde *loft mekanların*, ‘yüksek tavan, serbest plan, çıplak strüktür, geniş pencereler’ gibi tipik mimari ölçütlerini karşılamalarına rağmen, *loft mekandaki* temel mimari ölçütlerden olan *çıplak strüktürün* vurgulanış biçimiyle ve *bitirme işlerinde* bir *gerçek lofttan* farklılaşmaktadırlar.

Ara loflar da temelde bir *doğal loftun* düzenlenmesiyle dönüştürülmüş mekanlardır, fakat buradaki *endüstriyel karakter* büyük ölçüde yok edilmiştir. Mekanın bitirme işlerinde taş, ahşap ya da beton gibi ‘endüstriyel’ çağrışımı olan malzemeler yerine, suni ahşap, suni taş, epoksi, vinil, pleksiglas gibi yapay malzemeler ya da mermer, mozaik, granit gibi yüksek kaliteli malzemeler uygulanmaktadır.

Ara loflarda mekanın endüstriyel işlevini vurgulayan, sabit mimari öğeler ya gizlenmektedir ya da yok edilmekte ve yerine yeni malzeme uygulaması yapılmaktadır. Yani, tavan, duvar, zemin, tesisat gibi altyapısal öğelerde *doğal loftun* endüstriyel kökeni -herhangi bir dekoratif unsura destek vermeyecekse- çoğunlukla yok edilmiştir:

Resim 65 New York/ABD. Mekandaki endüstriyel doku tamamıyla yok edilmiş; tesisat öğeleri gizlenmiş, duvarlar sıvayla kapatılıp boyanmış; asma tavan uygulamasının içine gömme aydınlatma yerleştirilmiş; dekorasyonda yalın ve konforlu bir stil hakim.

Ara lofilarda zemin çoklukla orjinal taş, beton veya ahşap haliyle değil, yeni bir döşeme malzemesi uygulanarak kullanılır. Zemin döşemesinde doğal ahşap veya suni ahşap, doğal taş ya da yapay taş, veya epoksi, vinil gibi yapay malzemeler de kullanılmaktadır:

Resim 66 Antwerp/Belçika. Vinil esaslı döşeme malzemesi.

Resim 67 Antwerp/Belçika. Lamine parke döşeme.

Kagir duvarlar çoğunlukla alçı sıvayla kapatılarak düzlenmekte ve boya, seramik ya da kağıt, vinil, kumaş, mantar gibi esnek duvar kaplama malzemesi uygulanarak endüstriyel doku yok edilmektedir.

Resim 68 Stockholm/İsveç. Asma kat üzerinde duvarlardaki endüstriyel karakter tamamıyla yok edilmiş.

Resim 69 Berlin/Almanya. Duvarda yumuşak tekstil doku uygulanmış.

Orjinal taş ya da tuğla örme duvar mekanın yeni stiline dekoratif bir katkıda bulunacaksa nadiren de olsa küçük bir bölümde sergilenmektedir:

Resim 70 Antwerp/Belçika. 19.yy depo binası; duvar sıvayla kapatılıp boyanmış, asma tavan uygulamasıyla bina elemanları gizlenmiş, ama yatağın arkasında küçük bir alan çıplak tuğla olarak bırakılmış.

Doğal loftların endüstriyel estetik öğeleri olan tavanı destekleyen çelik ya da ahşap kirişler ve açıkta bırakılmış tesisat öğeleri *ara loftlarda* genellikle sabit ya da modüler asma tavan sistemleriyle gizlenmektedirler. Tesisat elemanları ise *gerçek loftlarda* olduğu gibi çoğunlukla mekanın yeni organizasyonuna ve tesisat öğelerindeki yıpranma aşamasına bağlı olarak onarılmakta veya yeniden döşenmektedir.

Dolayısıyla *ara loftlarda*, *loft* mekanların 4 temel mimari kriteri içinde yer alan ‘*serbest plan, yüksek tavan ve geniş pencereler*’ öğeleri vurgulanmış fakat bir diğer mimari kriter olan ve *loft mekanın* endüstriyel karakterine gönderme yapan, açıkta bırakılmış bina elemanları yani *çıplak strüktür* yok edilmiştir:

Resim 71 Barcelona/İspanya. Asma kat eklenmiş yüksek tavanlı loft; sabit bina elemanlarından hiçbiri endüstriyel karakter içermiyor; mekanda açıkta bırakılmış hiçbir bina elemanı görülmemekte; dekorasyonda da minimal stil tercih edilmiş.

Bitirme işlerindeki farklı çeşitlenme ve açıkta bırakılmış bina öğelerinin gizlenmesi dışında *ara loftlar* gerçek loftların *oturma alanı, yatak odası ve ıslak hacimlerden* oluşan konutsal mekan organizasyon dizimleriyle aynı özellikleri gösterirler:

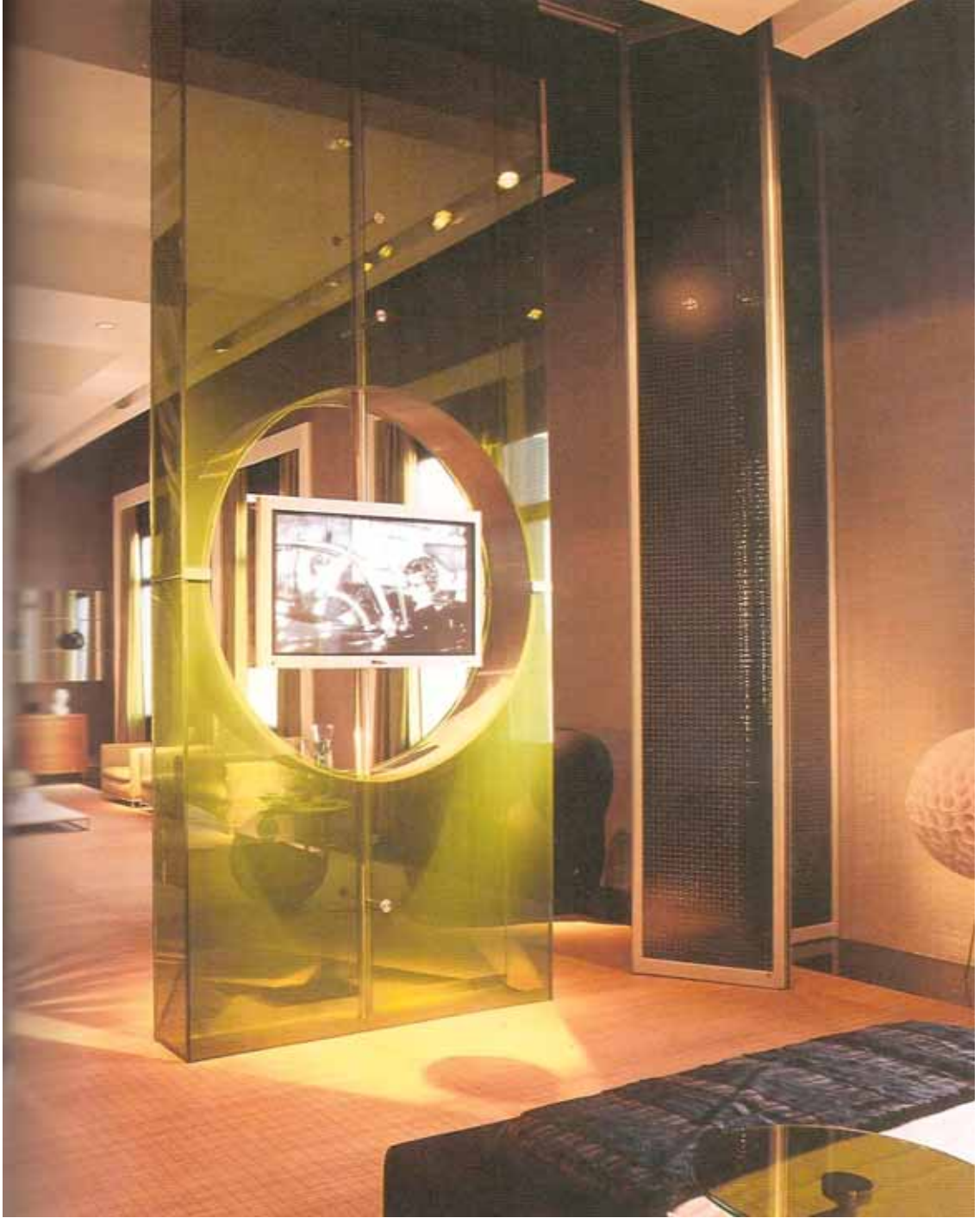

Resim 72 Barcelona/İspanya. Mekan içinde planda serbestlik hakim; pişirme alanı, yemek yeme alanı ve oturma alanı kesintisiz bir sistemde organize olmuşlar; asma kata ise yatak odası yerleştirilmiş.

Ara loftlar da serbest plan üzerinde organize olmuştur. Tıpkı *gerçek loftlarda* olduğu gibi mekandaki genişlik hissinin arzulanmadığı, belli bir birime mahremiyet sağlanmak istendiği ya da sadece dekoratif bir amaç güdüldüğü durumlarda *ara loft* içinde *bölüntü elemanları* kullanılır. Bu amaçla kullanılan bölüntü elemanları bazen hafif modüler separatörler, kontrplak ya da alçıpan duvarlar olmaktadır. Sadece tefriş elemanlarıyla, ya da mekanın karakteriyle uyumlu olduğu düşünülen herhangi bir malzeme ile de mekanda istenen sınır sağlanmaktadır:

Resim 73 Caldes de Montbui/İspanya. Mutfak ve yemek yeme alanı tavana kadar yükselen, fakat iki yanından geçiş imkanı veren bir panelle birbirinden ayrılmışlar.

Resim 74 Sao Paulo/Brezilya. Yatak odası ve oturma alanı, tavana kadar yükseltilmiş, iki yandan geçiş imkanı veren, renkli şeffaf bir pleksiglas separatörle bölünmüş; kütleinin içine plazma tv yerleştirilerek işlev kazandırılmış; iki birim arasında mahremiyet ise tavana kadar yükselen raylı sistemde buzlu cam panel ile sağlanmış.

Ara loftlardaki yatak odası/odaları da çoğunlukla bir takım bölüntü elemanlarıyla ana mekandan ayrılmakta, ya da asma kat üzerinde yer almaktadır:

Resim 75 Yatak odası ile oturma alanını birbirinden ayıran açılır kapanır ahşap separatör.

Resim 76 Yatak odası ile oturma alanını birbirinden ayıran açılır kapanır ahşap separatör.

Resim 77 Barcelona/İspanya. Asma kat üzerinde yatak odası.

Mekandaki ıslak hacimlerin bölümlenmesi ve örgütlenmesi de tıpkı *gerçek loflarda* olduğu gibidir. Çoğunlukla banyo/tuvalet birimi mahremiyeti nedeniyle bölüntü elemanı kullanılarak ana mekandan ayrılırken, mutfak birimi ise açık sistemde örgütlenebilmektedir:

Resim 78 New York/ABD. Açık sistem içinde örgütlenmiş mutfak.

Fakat *ara loft* içinde yer alan mutfak ve banyo birimleri çoğunlukla endüstriyel karakter içermezler. Bitirme öğelerinde granit, mermer, seramik, mozaik taş, ya da suya dayanıklı ahşap, boya ve yapay ya da doğal suya dayanıklı esnek duvar ve döşeme malzemeleri uygulanmaktadır:

Resim 79 Antwerp/Belçika. Mutfak bitirme işlerinde endüstriyel karakter hiç yok. Duvarda boya, zeminde vinil esaslı yer malzemesi, tavana ise asma tavan uygulaması ile tesisat öğeleri gizlenmiş.

Resim 80 Antwerp/Belçika. Banyo alanı cam tuğla ile bölünerek, cam kapı ile giriş çıkış sağlanmıştır. Asma tavan uygulanmış ve bitirme işlerinde mermer kullanılmıştır.

Ara loftlarda da mutfak ve banyo alanları bazen üstü ve etrafı kapalı modüler birimlerle çözülmekte, ayrıca birimlerin üzerinde mekandaki tavan yüksekliğine göre daha alçakta yer alan bir sınıra ihtiyaç duyuluyorsa, yine *gerçek loftlarda* olduğu gibi asma katların altına yerleştirilebilmektedirler.

Ara loftlarda iç mekandaki endüstriyel karakter o denli yok edilmiştir ki aslında orijinal bir *doğal lofttan* dönüştürülmüş bir mekan uygulaması olduğunu anlamak bazen oldukça zorlaşır. Dekorasyon detaylarında ise çoğunlukla konforlu ve minimal çizgiler hakimdir.

1.3.1.4. Sahte Loft

Günümüze kadar geçen zaman içinde *loft mekanlara* olan talebin artması fakat orjinal endüstriyel yapılardan dönüştürülmüş orjinal *loftların* artan talebe oranla sayı olarak yetersizliği ya da emlak sektöründe rantı yükselerek ulaşılması zor mekanlar haline gelmeleriyle birlikte, *loft* benzeri ‘yeni’ mekanlar tasarlanmaya başlanmıştır. *Sahte loft (fake loft)* veya *yeni sert loft (new hard loft)* olarak adlandırılan bu mekanlar *gerçek loftlarda* bulunan endüstriyel karakterin ve tipik mimari öğelerinin taklit edilmesiyle baştan düzenlenmiş ‘yeni’ tipik betonarme yapılarıdır. Dolayısıyla konumlandıkları bölgeler de belirsizdir. Kent merkezinde ya da kent dışında herhangi bir bölgede yer alabilirler.

Sahte loftlar, loftların tipik mimari kriterlerine göre düzenlenmişlerdir. *Doğal loftlarda* olduğu gibi *yüksek tavana, serbest plana, çıplak strüktüre ve geniş pencerelere* sahiptirler. Ayrıca taş, tuğla, ahşap gibi sert bitirme öğeleri kullanılarak *doğal loftlardaki* endüstriyel karakter taklit edilmiştir.

Mekandaki birimlerin organizasyonunda da *gerçek loftların* dizimi taklit edilir. Yatak odası/yatak odaları ve ıslak hacimler ana mekan içerisinde, *açık sistemde* ya da *bölüntü elemanları* kullanılarak veya asma kat uygulamasından yararlanılarak örgütlenmektedir.

Sahte loftlar dönüştürülmüş bir endüstriyel yapıda yer almayan, sonradan uygulanmış, *gerçek loft* benzeri görünümde olmalarına rağmen esasen ‘yeni’ olan *loftlardır*. Bir mekanın *sahte loft* olarak tanımlanabilmesi için ‘*serbest plan, yüksek tavan, geniş pencereler, açıkta bırakılmış bina elemanları*’ ndan oluşan temel *loft* ölçütlerini karşılaması gereklidir.

Ortak otantik öğelerinin haricinde *sahte loftlar, gerçek loftlarda* olmayan -eğer renove edilmemişlerse- mekanı daha kullanışlı hale getiren bir takım ek özelliklere de sahip olabilirler. Sözelimi merkezi havalandırma ve ısıtma sistemi, teknolojik olarak geliştirilmiş mutfak ve banyolar, manzaralı pencereler, teraslar, egzersiz salonu, 24 saat boyunca mevcut bina görevlisi, vb artırılmış konfora yönelik özelliklerden bazılarıdır.

1.3.1.5. Yeni Loft

Son yıllarda geniş *loft* mekanlara karşı büyüyen ilginin sonucunda uygulanmaya başlanan, *gerçek loftlarda* bulunan yüksek tavan, büyük pencereler, serbest plan, geniş alan gibi belli ilkelere sahip bir başka *loft* benzeri ‘yeni’ yapı ise “*yeni loftlardır*” . Ayrıca *yumuşak loft (soft loft)* ya da *yeni konstrüksiyon loft (new construction loft)* olarak da adlandırılırlar. Tıpkı *sahte loftlarda* olduğu gibi dönüştürülmüş bir endüstriyel yapıda yer almamaktadırlar. *Loft* kriterleri ışığında yeni tasarlanmış ve uygulanmış betonarme yapılarıdır. Tıpkı *sahte loftlar* gibi şehir içinde ya da dışında yer aldıkları bölge belirsizdir.

Yeni loftlar, loftların tipik mimari kriterlerinden ‘*serbest plan, yüksek tavan ve geniş pencereleri*’ karşılarlarken, bir diğer kriter olan *çıplak strüktürü* karşılamazlar. *Yeni loftlar*, yine yeni yapım olan *sahte loftlara* göre daha yumuşak geçişlere sahiptirler. *Yeni loftlarda* kanallar ve tesisat elemanları açıkta bırakılmamakta, mutfak ve banyoda yüksek kalite malzeme ve işçilik uygulanmaktadır. Ayrıca otantik ve sanayi görünümünü çağrıştıran yapı malzemeleri tercihen kullanılmamaktadır. Fakat bazen tasarımcının ya da kullanıcının tercihlerine göre belirlenerek, geleneksel *loft* yapıları bulunan endüstriyel öğeler kısıtlı alanlarda dekoratif amaçlı da kullanılabilirler. Bu tür bir istisnanın dışında mekanın bitirme işlerinde klasik apartman bloklarını çağrıştıran malzemeler kullanılmaktadır.

Mekansal dizimde ise tipik *loft* örgütlenmesi taklit edilmiştir. Yatak odası/yatak odaları ve ıslak hacimler ana mekan içerisinde, açık sistemde ya da bölüntü elemanları kullanılarak veya asma kat uygulamasından yararlanarak örgütlenmektedirler.

1.3.2. Konumsal ve Kullanımsal Ölçütler Bakımından Temel Loft Türleri

1.3.2.1. Konut-Atölye Loft

Yaşama-çalışma loftu (live-work loft) olarak da adlandırılan *konut-atölye loftlar* hem çalışma hem de yaşama alanı olarak kullanılmak üzere organize edilmiş *loftlardır*. Mekanda bir bölüm ofis/çalışma alanı/atölye/vs olarak düzenlenmiş, diğer bölüm ise yaşama alanı olarak düzenlenmiştir ve bu alanlar birbiriyle uzlaşır pozisyonda değildirler. Bir *konut-atölye loftu* bir *doğal loftun*, *gerçek loftun* ya da taklit *loftlar* olan *sahte loftlar* ve *yeni loftların* düzenlemesiyle uygulanır.

Mekansal dizimde yer alan, oturma alanı, yatak odası ve ıslak hacimlere bir de çalışma alanı eklenmektedir. Çalışma alanlarına mekan içinde ayrılacak alanın büyüklüğü yapılacak işin niteliğine ve ilgili *loft* mekanın bu iş için mümkün kıldığı alana bağlıdır. Çalışma alanları yaygın olarak ana mekanda oturma alanına yakın olarak açık sistemde yer alırlar. Fakat, bazen yatak odası yakınına da yerleştirilebilirler:

Çalışma alanları ve yaşama alanları, gerekli görülürse, çeşitli bölme biçimleriyle birbirlerinden ayrılmaktadırlar. Bir *konut-atölye loft* yaşama alanı ve çalışma alanı olarak ayrı ayrı tasarlanırken sıhhi tesisat ve elektrik tesisatı da bu sistemlere uygun olarak yeniden düzenlenmektedir. *Loft* sahibinin mesleki durumuna göre çalışma alanına bilgisayar, masa, ilgili aletler, vs yerleştirilebilir.

Konut-atölye loftların en yaygın kullanım şekli profesyonel sanatçı atölyeleri ve tasarım ofisleridir. Resim, enstalasyon, heykel gibi sanat dallarıyla uğraşanların doğal olarak geniş alanlara ihtiyaçları vardır; ayrıca bu insanlar üzerlerinde çalıştıkları projelerin yakınında olmayı da tercih edebilirler.

Uygun biçimde tasarlanmış bir *konut-atölye loftu*, sanatçının hem ev konforundan yararlanmasını hem de aynı mekan içinde ürettikleri çalışmalarını emniyetli bir şekilde saklamasına olanak sağlar. *Ticari lofların* sanat camiasında popüler olması süreci, yaşama alanının çalışma alanına olan yakınlığını daha da cazibeli hale getirmiştir.

Yine *konut-atölye loflarda* yer alan ve çoğunlukla uzun çalışma saatlerine ihtiyaç duyabilen tasarım ofisleri de 'iş' ve 'ev' fonksiyonlarının bir arada olmasının avantajlarından faydalanmaktadır. Fakat *konut-atölye lofları* çevreyi gürültü, kalabalık veya kirlilikle rahatsız etmemek üzere çoğunlukla perakende satış veya üretim amaçlı olarak kullanılmamaktadır:

Resim 81 Buenos Aires/Arjantin. Çalışma alanı oturma alanı ile yan yana konumlandırılmış.

Resim 82 Berlin/Almanya. Uygun yükseklikte asma kat uygulanmış, çalışma alanı etrafı camla kapatılarak asma kat üzerine yerleştirilmiş. Cam uygulaması sayesinde çalışma alanı tepe pencerelerinden giren gün ışığından maksimum düzeyde faydalanabiliyor. Tepe pencerelerinin altına yerleştirilmiş olan projektörler ise tavana yöneltilerek çalışma alanının dolaylı şekilde aydınlatılmasını sağlıyor.

1.3.2.2. Ticari-Kamusal Loft

Ticari/kamusal loftlar içlerinde konut işlevi barındırmayan, salt ticari/kamusal işlevler için dönüştürülmüş *loftlardır*. Bunlar çevre koşulları uygunsa ofis, restaurant, otel, hatta perakende ürün satış alanı olarak da kullanılmaktadırlar. Yüksek tavan, geniş alanda serbest plan özellikleri nedeniyle galeri, müze gibi sergi alanları olarak da tasarlanmaktadır. Günümüzde ticari ofis olarak kullanımı ile de rağbet görmektedirler. *Ticari/kamusal loftlar* yaygın olarak, *doğal loft*, *gerçek loft*, ya da *ara loftlardan* dönüştürülmüş mekanlardır. Mekansal dizimi kullanım amacına göre ana mekanda örgütlenmekte ve fonksiyonel ya da dekoratif amaçlı bölüntü elemanı gerekli görülürse uygulanmaktadır.

Resim 83 New York/ABD. Tasarım mimarlık ofisi olarak kullanılan bir loft mekanı.

Resim 84 Antwerp/Belçika. Moda tasarım atölyesi olarak kullanılan bir loft mekan.

Resim 85 Antwerp/Belçika. Yakın görünüş. 'The Loft - Fashion Factory' yazısı yer almaktadır.

Resim 86 Antwerp/Belçika. Galeri olarak organize edilmiş bir loft mekan.

1.3.2.3. Loft Apartman

Yarı loft (demi-loft) ya da *loft apartman (loft-apartment)* orijinal geniş hacimli bir *loftun* bölünerek küçük ölçekli bir konuta dönüştürülmüş halidir. Orijinal *loftun* yer aldığı geniş hacimde birden fazla konut oluşturulabilmektedir.

1.3.3.4. Loft Ev

Loft ev (loft house), *ev stili loft (home style loft)* ya da *şehir dışı/banliyö loftu (townhouse loft)* olarak *loft* ölçütlerine göre tasarlanmış müstakil evlerdir. Mimari kriterleri ve dokusal özellikleri itibariyle sahte *loft* veya yeni *loft* olarak adlandırılırlar. Genellikle şehir dışında bazen de sadece şehir merkezine uzak bölgelerde konumlanırlar.

1.3.3.5. Asma Katlı Loft

Asma katlı loft (mezzanine loft) olarak tanımlanan *loft* mekanlarda tavan yüksekliğinin elverişli olduğu durumlarda bir ya da birden fazla asma kat alana eklenmiştir. Birden fazla kat, düşeyde ve yatayda alanın maksimum düzeyde kullanılabilmesini sağlar. Her *loft* türünde asma kat uygulanması mümkündür:

Resim 87 Asma kat

Resim 88 Asma kat

Resim 89 Asma kat

Resim 90 Asma kat

1.3.2.3. Çatı Loft

Çatı loftu (Penthouse³ loft) en temel tanımıyla yüksek bir binanın en üst katındaki, binadaki diğer birimlerden belli özellikleriyle ayrılan *loft* özellikleri taşıyan mekandır. Genelde bir veya birden fazla terasa sahip lüks yerleşim alanlarıdır. *Çatı loftların* en önemli özelliği ‘en yukarıda’ tam bir mahremiyet sağlamasıdır.

Mimari olarak *çatı loftlar* bir binanın çatı katında dış cepheye göre daha içeride yer alan bölümlerdir. Çoğu yüksek binada, bir bölümünde asansör makine dairesini ya da bir takım mekanik alanları bünyesinde barındıran *çatı loftlar* bulunmaktadır.

Binaların tepesindeki girintili alanda yer almalarından dolayı, standart çıkma balkonlara göre daha geniş ve mahrem teraslara sahiptirler. Bu tür açık alanların çekiciliğinin fark edilmesinden sonraki dönemlerde inşa edilen binalarda birden fazla kat bu şekilde girintili olarak yapılmıştır.

Bazı *çatı loftların* teraslarına ek olarak veya teraslarının yerine tepelerindeki çatı alanına da girişleri olabilir. Her *çatı loft* bir terasa sahip olmak durumunda değildir. Fakat yine de bulunduğu binada olmayan bir takım ek özelliklere sahip olabilir: Özel bir giriş, ayrı bir asansör, daha yüksek tavanlar veya iki ya da daha fazla kat, bunlardan bazılarıdır. Bir *çatı loft* tüm katı kaplayabilir ya da bir katta birden fazla *çatı loft* da yer alabilir. *Çatı loftlar* genellikle oldukça yüksek fiyatlıdırlar ve ‘lüks yaşam stiliyle’ beraber anılırlar. Sağladığı prestij nedeniyle sırf bir binanın en üst katında yer aldığı ve diğer dairelerden hiçbir farkı olmamasına rağmen *çatı loftu* olarak sunulan daireler de vardır. Alternatif olarak, en üst katta yer almayan fakat üste yakın bazı özellikli daireler *yarı çatı loft (sub-penthouse)* olarak da adlandırılmaktadırlar.

³ Penthouse apartment: En temel tanımıyla yüksek bir binanın en üst katında yer alan, binadaki diğer birimlerden geniş teras, ek konfor gibi özellikleriyle ayrılan, dış cepheye göre daha içeride olan dairedir.

2. BÖLÜM: LOFT VE MEKAN

2.1. Mekan Kavramı

İnsanı çevreden belli bir ölçüde ayıran ve içinde eylemlerini sürdürmesine elverişli olan boşluk, mekan olarak adlandırılır. Mimari bir mekan yaratmak ise, geniş anlamdaki doğadan veya peyzaj mekanından, insanın kavrayabileceği bir bölümü sınırlamaktır. Böylelikle maddesel ve görsel öğelerin kullanımı ile yapay ortam veya işlevsel hacim boşluğu oluşturulur.

Belirli bir eyleme yönelik sınırlanan hacimsel espas yaratılma süreci, bir takım parametrelerin sonucunda oluşmaktadır. Biçim, oranlama, ölçek, doku, ışık ve ses bu hacimsel espasın mekansal niteliklerini belirler. Mekanı üreten ve kullanan öznenin bu nitelikleri algılayışı ise içinde yer aldığı kültürel, bilişsel, duygusal ve fizyolojik altyapı ve deneyimleri tarafından koşullandırılır.

Tarih öncesi ve başlangıcından itibaren tüm kültürler ve gruplar bir çeşit barınağa ihtiyaç duymuşlardır. Barınma insanın temel gereksinimlerinden biridir. Günümüzde her ne kadar farklı amaçlara hizmet eden bina tipleri oluşturulmuş olsa da, çevremizdeki mekanlar temelde barınma/yaşama amaçlıdır. Yaşanılan mekanlar çeşitli yerel tasarımlar olarak ortaya çıkar; dolayısıyla kültür, mekansal düzenlemeyi doğrudan etkilemektedir. Başka bir deyişle kültür ve mekan karşılıklı olarak birbirleriyle etkileşim halindedirler.

İnsan toplumsal, psikolojik ve kültürel olarak çevrenin ve mekanın özelliklerini etkilerken, belli koşullar altında, herhangi bir çevre ya da mekan da görüntüsüyle de insanı dolaylı ya da dolaysız olarak etkiler. Bu etki sonucunda insan barınacağı mekanı seçer. “Barınak mekanı seçimi; istenmeyen, uygunsuz, destekleyici olmayan veya yasakçı ve tutucu(iten faktörler) mekanları/çevreleri reddedip terk etmeyi; buna karşılık arzulanan, uygun ve destekleyici(çeken faktörler) mekanları/çevreleri istemeyi kapsar.”

(8)

Mekan/çevre insan davranış ve duygulanımları üzerinde doğrudan belirleyici olmamakla birlikte bu tutumlar üzerinde kolaylaştırıcı veya engelleyici etkilerde bulunabilir.

Mekanlar aynı zamanda görsel iletişim araçlarıdır. Mekanın örgütlenmesi kurgulanırken, işlev, konfor ve estetik değerlerin oluşturulması hedeflenir. Mekansal örgütlenme renk, doku, form ve malzeme aracılığıyla tasarım sürecini oluşturur ve kendine özgü dili aracılığıyla özneyi de tanımlar. Sonuç olarak insanı ve mekanı birbirine bağlayan bir takım etmenler vardır. Bunlar;

Fizyolojik mekanizmalar, ısı, nem, ışık düzeyi, parlaklık, gürültü gibi etmenlerdir.

Anatomik mekanizmalar, mekan içerisinde yer alan insana özgü ölçü ve oranlardır.

Algılama mekanizmaları, ise mekanı ve çevreyi algılama, görme, işitme, dokunma ve koku alma duyuları aracılığıyla gerçekleşir.

Kavrama mekanizmaları, kavrama, çevre/meکان konusundaki algılama ile bilgi arasındaki karşılıklı zihinsel süreçleri kapsar. Bilişsel bir süreçtir. Bu süreç meکان/çevre ile ilgili yorum yapabilmeyi de beraberinde getirir. Bir başka deyişle kişinin gördüğünden ne anladığı biçiminde toplumsal bir anlam da içermektedir.

Anlamlama mekanizmaları, kavramanın toplumsal yönüyle ilgilidir. İmgeler, idealler, statü, kimlik, vb. ile ilintilidir.

Etkileme mekanizmaları, meکانın/çevrenin ortaya çıkardığı coşku, duygulanım halleri ve bunların duyumsal nitelik ve anlamlarından meydana gelir.

Değerlendirme mekanizmaları, gereksinimlerden çok anlam ve etkilemeyle ilgili olan isteklere dayalı tercihlere ve seçimlere yol açar. Bu boyut aynı zamanda çevresel kalitenin algılanmasında rol oynayan ‘estetik’ kavramını da içerir.

Eylem ve davranış mekanizmaları, kavrama, anlam, etkileme ve değerlendirmeye gösterilen tepki ve tutumlardan oluşurlar.

Destekleyici mekanizmalar ise seçim, davranış ve eylem sistemlerine dayalı olarak fizyolojik, anatomik, psikolojik, toplumsal ve kültürel olabilmektedirler.

“Temelde örtme ve çevreleme yoluyla yaşamı elverişli kılan işlevsel bir boşluk elde etmeye dayanan mekan olgusu, yalın ve tek gözlü bir kurgudan, çok parçalı değişik boyutlu bölümleri, içe dönük bağımsız parçaları ve aralarındaki ilişkileri içeren, farklı yüksekliklere ulaşan birinden diğerine geçişlerle, iç dış bağlantılarıyla, ayrımlarıyla zengin çeşitlemeler ulaşan bir esneklik sergiler.” (9)

2.2. Mekanın Fizyolojik Öğeleri ve Loft

Mekan uzunluk, genişlik ve derinlik olmak üzere 3 boyuttan oluşur. Tasarım öğeleri olan çizgi, form, renk, ışık, doku ve malzeme bu 3 boyut içinde konumlandırılırlar. Mekanın algılanması sürecinde, öncelikle sözü geçen bu öğelerin duyuşsal olarak kavranması söz konusudur. Mekandaki nesne ve organizasyonlar, duyu verilerinin örgütlenip yorumlanması sayesinde algılanarak anlam kazanırlar. Tasarım elemanlarının denge, oran, ritim, vurgu ve uyum gibi tasarım ilkeleriyle birlikte uygulanmasıyla mekan organizasyonu yaratılır.

Nokta ve çizgi en temel kavramsal tasarım elemanlarıdır. ‘Nokta’ mekan içinde bir yer, başlangıç, merkez ya da kesişme ifade edebilir. Noktanın hareketi uzunluk, yön ve konumu oluşturur, bunlar da ‘çizgi’ ye dönüşür. Çizgi bir mekanı parçalara ayırır, sınırlar, birleştirir; düzlemlerin kesiştiği ya da ayrıldığı yerleri belirtir. Ayrıca mekan içinde hareketin yönünü de gösterir. Mekanda düz ve eğrisel çizgiler, düşeyde ve yatayda birleşerek, düzlemsel olan biçimi ve üç boyutlu olan formun/hacmin konturunu oluştururlar.

Bir mekanı oluşturan mimari strüktürü soyut düzlemde oluşturan en küçük öğeler kavramsal olarak nokta, çizgi, biçim ve hacimdir. Şöyle ki bir yapının taşıyıcı strüktürü olan kolonlar ve kirişler kavramsal olarak nokta ve çizgiyi, nokta ve çizgi elemanları da düzlem oluşturarak, zemin düzlemi, duvar düzlemi ve tavan düzlemini, düzlemler ise bir araya gelerek mekansal hacmi oluşturmaktadırlar. Ayrıca mekanda yer alan dekoratif biçimler ve nesnelerin veya mekanın sahip olduğu biçimin bütünsel genel düzeni olan formlar bu şekilde algılanıp tanımlanabilmektedirler.

Çıplak strüktüre sahip olan *loftlarda* mekanı oluşturan mimari strüktürün kavramsal öğelerini açıkça görebilmek mümkündür. Kolonların zemin ve tavanla olan kesişimleri noktayı, sıralanmış kolonlar ise kavramsal olarak çizgiyi ifade ederler. *Loft mekan* zemin, tavan, dış duvarlar ve sıralanan kolonların oluşturduğu yatay ve düşey düzlemlerden oluşan bir hacimdir:

Çizim 1 Tipik çıplak strüktür öğeleri ile nokta, çizgi ve düzlemlerden oluşmuş loft hacim.

Bir mekan, içinde yer alan doku mimari düzlemlerin ve dekorasyon öğelerinin görsel ve dokunsal olarak tanımlanabilen yüzey özellikleridir. Yüzey özellikleri ise nesnelerin iç yapılarının işlevsel özelliklerinin dışa vurmasıdır. “Görsel dokular, renk, desen, çizgi ve tonlarla oluşturulmuş iki boyutlu elemanlardır.” (10)

Bilindiği gibi dokunsal ya da bir diğer ifadeyle gerçek dokular dokunmaya hitap eden, sertlik, yumuşaklık, pürüzlülük, pürüzsüzlük, sıcaklık, soğukluk gibi etkilerdir. Mekanda süsleme ise, görsel etkinliği arttırmak ve yüzeyi zenginleştirmek için eklenen bir form veya dokudur. Bu form veya doku dekoratif bir nesne ya da mekandaki bir bitirme öğesi olabilir.

Loft mekanlarda strüktürel sistem öğeleri genellikle çelik ve ahşaptır. Çevreleme sistemini oluşturan, tavan, duvar ve zemin malzemeleri ise ahşap, beton, tuğla veya taştır. *Loflarda* strüktürü oluşturan malzeme öğeleri –doğalarındaki endüstriyel karakterle uzlaşan- dokunsal olarak ‘sert’ dokulara sahiptirler. Endüstriyel kullanım, malzemelerin dokularındaki, yapısal özelliklerinden kaynaklanan pürüzlülüğü desteklemiştir. Zamana ve ağır kullanıma bağlı olan yüzeyel aşınma, strüktürel ve çevresel sistem dokularındaki pürüzlülüğü arttırmıştır. Ayrıca açıkta bırakılan bina elemanları da strüktür dokusunda hareketlilik ve pürüzlülük yaratır.

“Renk, bireyin göz ve beyin aracılığıyla kimliğine bağlı öznel değişkenlikte algıladığı ve yarattığı ışıksal duygudur.” (11) Renk bir mekanda öncelikle belirleyici ve kapsayıcı bir atmosfer yaratır. Dekorasyon ve bitirme öğelerindeki renk seçimi ise mekanda birlik ya da çeşitlilik oluşturur. Bazen bitirme öğelerinde ya da dekorasyon öğelerinde bulunan renk kullanılan malzemenin öz niteliğini de ifade edebilir. Uygun renk kullanımı ile mekandaki oran ve ölçek vurgulanabilir ya da baskılanabilir; aynı zamanda mekanda ağırlık ya da hafiflik duygusu da yaratılabilir.

Loft hacimlerde bulunan yapısal öğeler olan ahşap, taş, tuğla, beton ve çelik, öz niteliklerinden kaynaklanan doğal renklerine müdahale edilmeden mekansal sistemde yer alırlar. Malzemelerin doğal renkleri tür olarak gri, kahverengi, kırmızı ve turuncu nitelikte olup doygunluk değerleri genellikle düşüktür. Renksel değerleri açıklık ve koyuluk arasında farklılık gösterebilmekte fakat malzemelerin öz renklerindeki gri tonunun fazla oluşu iç mekanda bulunan renklerin matlaşıp birbirine yakın renkler olarak algılanmasına neden olmaktadır. (Bknz. Resim 91)

Sert malzemenin öz niteliği olan sert dokuyu ve ağır kütleyi çağrıştıran bu renkler, mekanda ağırlık duygusu yaratır. Ayrıca tavan, duvar ve zemindeki kullanılan malzemelerin renklerinin çoğunlukla koyu değere sahip olması da *loft mekanda* güçlü, ağır ve baskın bir atmosfer yaratmaktadır. (Bknz. Resim 92)

Resim 91 Beton zemin, tuğla duvar ve çelik kafes kirişler renksel olarak birbirlerine yakın tonlarda algılanmaktadır.

Resim 92 Londra/İngiltere. Sabit yapı öğelerindeki renksel değeri koyu olan malzemeler, mekanda baskın ve ağır bir atmosfer yaratmıştır.

Loft mekanların doğal atmosferinden daha farklı bir tasarım uygulamaları tercih edildiğinde strüktürü oluşturan sabit yapı malzemelerinin doğal renklerine boya ile müdahale edilebilmekte ya da mekandaki bitirme öğelerini yenileriyle değiştirilebilmektedir:

Resim 93 Antwerp/Belçika. Çelik kirişler beyaza boyanmış, merdivenin yanındaki duvar tuğlalar açıkta kalacak şekilde beyaza boyanmış, resmin sağ tarafında görünen duvar ise önce sıvayla kapatılarak tuğlalar gizlenmiş ardından beyaza boyanmıştır. Zeminde ise vinil döşeme kaplaması uygulanmıştır.

Mekanda ışık aracılığı ile görme eylemi gerçekleşir. Işık, tasarım elemanlarının ve renk öğesinin organizasyonunu ortaya çıkarır. Işık doğal ya da yapay yolla mekanda var olur. Doğal aydınlatma mekanın saydam strüktür öğeleri aracılığıyla içeri giren gün ışığıdır. Mekana giren gün ışığının niteliği ve seviyesi çevresel faktörlerle, ve mekandaki örgütlenmesiyle belirlenir. Mekan içindeki pencerelerin yön, konum ve büyüklüğü ile doğal ışık seviyesi kontrol altına alınır. Yapay aydınlatma ise bir güç kaynağı sayesinde çalıştırılabilir aydınlatma aygıtları aracılığıyla sağlanmaktadır. Işık kaynağı noktasal, çizgisel, düzlemsel ya da hacimsel olabilir; mekanı direk ya da indirekt yollarla aydınlatabilirler. Bir mekandaki tasarım elemanları ve renk öğesinin algılanışı, ışığın şiddetine, dağılımına ve yönüne göre belirlenir.

Loft mekanların ölçütlerinden biri olan geniş pencereler ve pencerelerin sık aralıklarla konumlanışları nedeniyle loft mekanlar gün ışığı olduğu sürece doğal ışıkla aydınlanırlar. Ayrıca bazı lofilarda bulunan tepe pencereleri mekandaki aydınlık düzeyini artırır:

Resim 94 Amsterdam/Hollanda. Sık aralıklarla konumlandırılmış geniş pencereler.

Resim 95 Tepe penceresi.

Loft bina elemanları sert ve pürüzlü dokusal özellikleri ve koyu renkleri nedeniyle yoğun ışığı belli oranda absorbe ederler. *Loft mekanlarda* kullanılan yapay ışık kaynaklarının türleri ise mekanın işlevsel özelliklerine göre çeşitlenmektedir. Zemin aydınlatmaları, duvara yerleştirilen aydınlatma elemanları ama yaygın olarak tavan aydınlatmaları kullanılmaktadır. Loft mekanların doğal strüktürel yapıları muhafaza edilmek istendiğinde ışık kaynağı tavanda kirişler ve tesisat elemanları arasında sarkıt aydınlatma elemanı olarak ya da tavan yüzeyine monte edilen bir ışık kaynağı olarak yer almaktadır:

Resim 96 Berlin/Almanya. Kiriş üzerine monte edilmiş spot aydınlatma ve sağ arka planda sarkıt aydınlatma yer almaktadır.

Buna ek olarak müdahale edilmiş veya yeni yapım olan *loftlarda* ise asma tavan sistemine veya duvara gömme aydınlatma elemanları da kullanılabilir.

Loft mekanların olası kıldığı, mekansal organizasyon ve tasarım örüntülerindeki esneklik, aydınlatma elemanları ve sistemleri kullanımı açısından da geçerlidir. *Loft* mekan tasarımında mevcut olan farklı ambianslar aydınlatma sistemleriyle de sağlanabilmektedir:

Resim 97 Berlin/Almanya. Gerçek loftta renkli aydınlatma ile mekanda sürrealist bir etki yaratılmış.

Loft mekanların donatılması ise tipik mekansal örgütlenmeye göre sıra dışıdır. Düşeyde ve yatayda geniş hacim ve mekanda kesintisizlik *loft* mekanlarda pek çok uygulamayı mümkün kılmaktadır. Büyük hacimlere sahip olmanın sağladığı olanaklar değişik ve beklenmedik espas oyunlarına izin vermektedir. *Loft* mekansal donatımı heykelsi, marjinal, sanat eseri gibi uygulamaların yapılabilmesine olanak vermektedir. Bunun yanında malzemeler işlevleri dışında kullanılabilmekte ve nesnelere işlevleri dışında konumlanabilmektedirler:

Resim 98 Barcelona/İspanya. Bir loft mekanda tavana zincirlerle asılmış bir bisiklet dekoratif öğe olarak kullanılmış.

Resim 99 Londra/İngiltere. Hizmet alanı duvarları ayna kırıklarıyla kaplanmış.

Mekan olgusu dış/doğal ortamla ilişkisini fiziksel ve görsel olarak kesen kütleli öğelerden oluşur. Fizyolojik ve psikolojik yönden, iç mekanın dışarıyla bağlantısının tamamıyla kesilmemesi gerekliliğinden, iç mekanın dışarıyla görsel ve fiziksel bağlantısını sağlayan, yapı strüktürünün saydam ögesi olan ‘cam/pencere’ kullanılmaktadır. *Loft mekanlarda* tipik mekanlara oranla oldukça geniş pencereler yer almaktadır. Bu nedenle *loft mekanların* dış çevre ile olan görsel bağlantısı tipik mekanlara göre daha fazladır. Bu anlamda *loftlar* ‘dışa dönük’ kurguları olan mekanlardır:

Resim 100 Londra/İngiltere. İçerisi ile dışarının görsel ilişkisinin yoğun olan bir loft mekan.

Mekansal kurgu temelde doluluk ve boşluk karşıtlığına dayanır. Mekandaki doluluklar, görsel ve fiziksel olarak algılanabilen somut değerlerdir. Kurgudaki işlevleri doğrultusunda mekanda sınırlayıcı, düzenleyici ya da yön verici nitelikte olabilirler. Mekandaki boşluklar ise mekan kurgusunda maddenin yer almadığı kısımlardır. Hareketin, işlevin, eylemin gerçekleşmesi amacına yönelik alanlardır.

Loftlar iç ve dış ilişkisini kesen yapısal düzlemler haricinde, mekanda doluluk içermezler. Hizmet birimleri haricinde mekanda birimlerin görsel ve fiziksel bağlantılarını kesecek bölüntü elemanı bulunmaz. Bölüntüsüz '*makro mekan*', fonksiyonların iç içe geçtiği, bazen sınırlı bölüntülerle belirlendiği '*mikro mekanlar*' üretmiştir.

Bir mimari mekan içerisinde ‘sabit, yarı sabit ve sabit olmayan’ öğeleri barındırır. Bir mekan içindeki ‘sabit öğeler’, altyapı, konstrüksiyon, kolon, döşeme, tavan, duvar vb.dir. ‘Yarı sabit öğeler’ ise, mobilya, dekorasyon, süsleme, vb.dir. Mekanın ‘sabit olmayan’ öğeleri, insanlar ve eylemleri, davranışları, beğeniler vb. ayrıca mekan içindeki araçlar ve de hayvanlardır. “Mekandaki sabit ve yarı sabit öğeler, işlev, yakınlık ya da dolaşım yolu itibarı ile birbiriyle ilişkili alt mekanlar oluşturur. Mekan içinde alt mekanlar düzlemsel ve hacimsel olarak farklı şekillerde ilişkilendirilebilirler.” (12)

Mekan İçinde Mekan

Büyük bir mekanın daha küçük olan mekanı içinde barındırmasıdır. Bu tür mekansal ilişkide büyük olan mekan kapsadığı mekan için üç boyutlu bir alan görevi yapmaktadır. *Loftlarda* mekansal örgütlenme açık sistemde konumlanan alt mekanların dizimiyle oluşmaktadır. ‘Mekan içinde mekan’ şeklindeki dizimsel örgütlenme, yatayda ve düşeyde geniş hacme sahip olan *loft* mekanlarda sıklıkla görülen bir planlama şeklidir. Ana mekanın kapsadığı alt mekan düzlemsel ya da hacimsel olarak tanımlanır:

Resim 101 Brüksel/Belçika. Ana mekanın kapsadığı alt mekan ahşap kaplı zemin uygulamasıyla, onu çevreleyen mekandan, düzlemsel olarak ayrılarak tanımlanmış.

Resim 102 Londra/İngiltere. Hacim içinde hacim, ana mekanın kapsadığı kapalı alt mekan hizmet alanı olarak kurgulanmış.

İç İçe Geçmiş Mekanlar

İç içe geçmiş mekansal bir ilişki, ortak mekanları bir bölge oluşturacak şekilde üst üste binmiş iki mekan içerirler. Fakat her biri ayrı birer mekan olarak kimliğini korur. Ortak bölgenin düzlemde kapladığı alan değişkendir. Ortak bölge bazen ayrı bir alt mekan olarak da oluşabilir ya da birbirine bağlanan mekanlardan birine dahil bir bölge olarak şekillenebilir. *Loft mekanlarda* geniş alanda birden fazla alt mekan kendi kimliğini koruyarak bir arada örgütlenebilmektedir. Farklı düzlemsel genişliklerde organize olan farklı fonksiyonlar, ana mekan üzerinde iç içe geçmiş birimler olarak yer alırlar. Bu birimler bazen aralarında yeterli genişlikte bırakılan boş bir düzlemsel alanı ortak bölge edinirler. Bu boş düzlemsel alan bazen alt mekanlardan bağımsız bazen de içlerinden birine dahil bir bölge olarak var olur. Ortak bölge iç içe geçmiş alt mekanlardan bağımsız bir kimlik de edinebilir. Konut olarak kullanılan *loftlarda* bu şekilde kurgulanmış ortak bölgeler çoğunlukla yaşama alanlarıdır:

Resim 103 Londra/İngiltere. Yemek yeme alanı, mutfak ve arka plandaki oturma alanı yan yana dizilerek örgütlenmişler. Ortak bölge olan mutfak, yemek yeme alanına ait bir bölge olarak şekillenmiş.

Bitişik Mekanlar

Mekanlar arasındaki bitişiklik her bir alt mekanın kesin bir biçimde tanımlanmasına olanak verir. Bitişik mekanlar arasındaki süreklilik, onları birbirine bağlayan ya da birbirinden ayıran düzlemin özelliklerine bağlıdır. Ayırıcı düzlem bitişik mekanları hem fiziksel hem de görsel olarak sınırlandırabilir ve bu mekanların farklı kimliklere sahip olabilmesine olanak tanır:

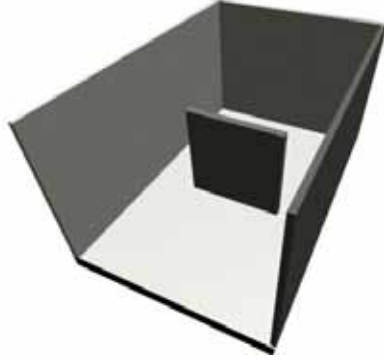
Çizim 2 İki mekan duvar ve kapı ile görsel ve fiziksel olarak ayrılmış.

Bu tip bir ayırıcı düzlem *loft* mekanlarda tercih edilen bir uygulama değildir. Yalnızca *loft* mekanının işleviyle ilintili olarak bazen banyo alanlarının ana mekanla olan görsel ve fiziksel ilişkisi tamamiyle kesilebilir:

Resim 104 New York/ABD. Arka planda, asma tavana kadar yükselen pembe renkli bir bölüntü elemanı ve kapı, yatak odası ile banyo alanın görsel ve fiziksel ilişkisini tamamiyle kesmeye yönelik uygulanmış.

Ayırıcı düzlem tek bir mekansal düzlem içerisinde serbestçe duran bir düzlem olarak görülebilir:

Çizim 3 İki mekan arasında bölme yerleştirilmiş.

Tavana kadar yükselmeyen, en az bir yanından geçiş imkanı veren bölmeler, *loftlarda*, birimler arasındaki işlev farklılığını ya da sınır uygulamasını vurgulamak amacıyla sıklıkla kullanılan yarı sabit öğelerdir. Alt mekanlar arasında ses ışık, ısı izolasyonu sağlamaya yönelik elemanlar değildirler. Herhangi bir malzeme ögesi bölüntü elemanı olarak kullanılabilir:

Resim 105 Çalışma alanı ve oturma alanı bir pano ile ayrılmış.

Ayırıcı düzlem mekanlar arasında yüksek derecede görsel ve mekansal süreklilik sağlayan bir sıra kolondan oluşabilir:

Çizim 4 İki mekan arasında bir dizi kolon yer alıyor.

Loft mekanlarda çelik kolonlar veya ahşap dikmeler açık sistemde örgütlenmiş birimler arasındaki mevcut görsel ve fiziksel ilişkiyi koruyarak, mekanda ayırıcı, birleştirici ya da yönlendirici etki yaratır:

Resim 106 Londra/İngiltere. Oturma alanı düzlemi kolonlardan oluşan 4 nokta ile belirlenerek, alt mekanı diğer birimlerden görsel ve fiziksel ilişkiyi kesmeden ayırmış.

Resim 107 New York/ABD. Loft mekanda kolonlar hem yönlendirici hem de ayırıcı etki yaratmaktadır.

Ayırıcı düzlem mekanlar arasında sadece seviyede ya da yüzey eklemlenmesinde bir değişiklik ile de düzenlenebilir. Mekanlar arasındaki ayırıcı düzlem görsel ve fiziksel kesinti oluşturmadıkça farklı alt mekanlar tek bir mekansal hacim olarak anlaşılır:

Çizim 5 İki mekan arasında seviye farkı uygulanmış.

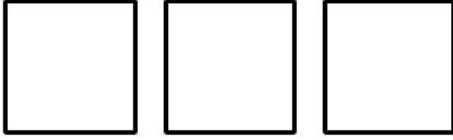
Loftilarda açık sistemde yer alan birimlerin işlevsel farklılıklarını vurgulamak, ıslak hacimleri yükseltmek, ya da yalnızca etki olarak görsel zenginlik yaratılmak istendiğinde döşemede seviye farklılıkları uygulanır. Fakat *loft mekanlarda* seviye farkıyla yaratılmak istenen etki çoğunlukla asma kat sistemiyle çözümlenmektedir.

Resim 108 Antwerp/Belçika. Seviye farkı ile birbirinden ayrılmış alt mekanlar.

Ortak Mekan ile Birbirine Bağlanan Mekanlar

Mesafe olarak birbirinden ayrılan alt mekanlar bir ara mekan ile birbirleriyle ilişkilendirilebilirler. Ara mekan ve alt mekanlar, birimlerin dizildiği çizgisel bir ardışıklık oluşturabilirler:

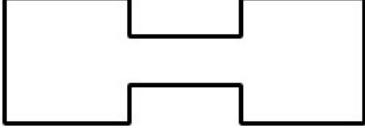

Çizim 6

Resim 109 Amsterdam/Hollanda. Arka planda yer alan yükseltilmiş döşeme üzerindeki oturma alanı ve yakın planda yer alan oturma alanı arasında yalnızca bir kilim ve yuvarlak bir masanın yer aldığı ara mekan bulunmaktadır.

Ara mekan birbirinden uzak alt mekanları birleştirmek amacıyla çizgisel bir biçimde olabilir:

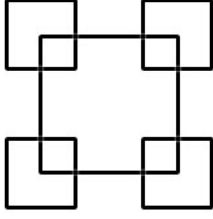

Çizim 7

Resim 110 New York/ABD. Arka planda pencere ve bisikletin görüldüğü yatak odası alanı ile oturma alanını birbirine bağlayan çizgisel düzlemde bir ara mekan.

Ara mekan yeterince geniş ise, bu ilişkide baskın mekan haline gelip, alt mekanları kendi etrafında örgütleyebilir:

Çizim 8

Resim 111 New York/ABD. Geniş bir ara mekan etrafında örgütlenmiş mutfak alanı ve oturma alanı.

Loft mekanlarda, yaşama alanı, çalışma alanı, özel alan, ıslak hacim ve nesnelerin organizasyonu; ışık, renk ve yapısal özelliklerle birlikte akıcı bir sistemde kurgulanmaktadır. Çoğunlukla eklektik anlayışa göre düzenlenirler. Serbest plan üzerinde yerleştirilen yarı sabit mekan elemanları mekanda dinamizm yaratırlar. Bu örgütleniş geniş alanda enstatif bir etkiye neden olur.

2.3. Mekanın Psikolojik Öğeleri ve Loft

Mekandaki nesne ve organizasyonların fizyolojik olarak algılanması öncelikle, birincil duyularımız olan görme, işitme ve ikincil duyularımız olan ısı ve basınç duyularını alan dokunma duyusu, bedenimizin hangi pozisyonda bulunduğunu bildiren yön duyusu, ve de koku alma duyusu ile gerçekleşir. Fakat mekanın algılanmasında en önemli duysal özellik görme duyusudur.

Hacimsel bir boşlukta normal koşullar altında mekanın sadece bir bölümü görüş alanına girebilmektedir: “Görüş mesafesinin yatayda 180 derecelik, düşeyde ise 140 derecelik açı içerisinde kalan bölümü görsel olarak algılanmaktadır.” (13) Bu açının dışında kalan bölüm ise hareket yoluyla algılanmakta ve bellek yoluyla da görüntüsünü koruyabilmektedir. Dolayısıyla mekandaki her öğeyi aynı anda algılamak mümkün değildir; bu noktada mekanın ilk anda verdiği yüzeysel etkiden söz edilebilir. Gelen duyuları seçme, bazılarını ihmal etme, bazılarını kuvvetlendirme, arada olan boşlukları doldurma ve beklentilere göre anlam verme bu aşamada yapılır. Duyular yoluyla gerçekleşen algı süreci bireyin içinde bulunduğu durumla ilgili beklentileri, geçmiş yaşantıları, toplumsal ve kültürel etkenleri ile birlikte sonuca varır.

Öznenin, belirli bir nesnenin yön, büyüklük, biçim uzaklık gibi özellikleri üzerine duyu organları yoluyla edindiği algı mekan algısıdır. Mekandaki, renk, boyut, ısı, ışık gibi fiziksel değişkenler, bireyin psikolojisi üzerinde belli bir etki yaratır. Birey bilişsel ve duysal altyapısına bağlı olarak düzeyi değişen bir algılama odağıdır.

Çevre psikolojisinde insan-mekân ilişkileri çerçevesinde ortaya atılan ‘kişisel mekân’ (personal space) kavramı, her bireyin etrafında bulunan, sınırları savunulan, diğerine yabancı olan ve bireyin fiziksel ve bilişsel olarak hakim olduğu kişisel alanı ifade etmektedir.

Çevre psikologları kişisel mekânı, mesafeye benzer şekilde ve mahremiyet düzeyi yüksek bir alan olarak kavramlaştırmaktadır. Kişisel mekân, “kişinin etrafında bulunan ve onun vücut şemasıyla bütünleşmiş çevre parçası”⁴ veya “girişi korunan ve duygusal yükler taşıyan bölge”⁵ veya “gerilim ya da kaygılardan kaçınmak için işgallere karşı korunan, kişilere ait olan ve vücudu çevreleyen mekân parçası”⁶ ve benzeri şekillerde tanımlanmaktadır.

Kişilerin birbirinden farklı 4 mekanı bulunur. Bunlardan ilki ‘mahrem mekândır’ ve 0-50cm arasında değiştiği söylenebilir; İkincisi ‘kişisel mekandır’ ve 50-125cm arasında değişir; üçüncüsü ‘sosyal mekandır’ ve 125cm-4m arasında değişir; dördüncü mekan ise ‘topluma açık mekandır’ ve 4-10m arasında değiştiği söylenir.⁷

Morval’a göre kişisel mekân, sosyo-kültürel niteliklidir, bireyle birlikte yer değiştirir, esnektir, değişkendir; fiziksel yanları olmakla birlikte salt fiziksel referans noktalarına indirgenemez. Kişinin psikolojik durumu ve içinde bulunduğu toplumun normlarıyla belirlenen alışkanlıklarına göre değişkenlik gösterebilmektedir.

Loft gibi tek hacimli, bölüntüsüz yatayda ve düşeyde oldukça geniş bir alanın kişisel alan mesafesi bağlamında bireyde bırakacağı etki de psikolojik ve sosyolojik altyapıya göre oluşan bağımlı bir değişkendir. İnsan, yaşamının pek çok alanında kendini sınırlarla ifade etmekte ve bireyin duygusal yönelimleri de zaman ve mekan değişkenleri içerisinde niteliksel ve niceliksel olarak tanımlanabilmektedir. *Loft mekanlardaki* geniş hacim ölçeği ve bu hacimde alt mekanların bölüntü elemanı kullanılmadan yani sınırlandırılmadan örgütlenmesi, modern toplumlardaki mekan kavramının zihinlerdeki arketiplerinden farklıdır. Tipik mekan kavramı fikrinde kişisel mahremiyet alanları görsel ve fiziksel olarak sınırlandırılarak diğer birimlerden ayrılarak boş alanlar özelleştirilmektedirler.

⁴ Seguin

⁵ Sommer

⁶ Morval

⁷ Antropolog Hall, ABD

Bu sebeple geniş hacimli açık sistemde örgütlenen *loft mekan*, kavramsal olarak zihinlerde yer alan tipik mekan fikrinden farklıdır. Tipik mekansal örgütlenmeler içerisinde kurgulanan mekan sınırları '*kişisel alanı*' korumaya imkan verirken, geniş hacmi ve alt mekanların görsel ve fiziksel olarak sınırlandırılmadan örgütlenişiyle *loft* mekanlar aslında kavramsal olarak '*topluma açık mekanı*' çağrışırlar.

'Topluma açık' olarak algılanan mekanın yaşama örüntüleri içinde kurgulanmış olması bazı bireyler için dinamik, heyecan verici olarak algılanırken bazıları için ise güvensizlik yaratan bir etmen olabilmektedir. 'Kişisel mesafeler' bireyler arasında farklılık da gösterse içinde bulunulan mekan tanımlandığı ve sınırları belirlendiği sürece güven hissi yaratacaktır. Psikolojik bağlamda, kişisel alan mesafesi daha kısıtlı olan birey için, sınırlandırılmamış bir mahremiyet alanı, belirsizlik ya da yitiklik duygusunu çağrıştırabilmektedir. "Boş bir alanın özelleştirilmesi bireyi, belirlenmemiş ve bu yüzden tehlikeli olabilecek karşılaşmalardan korunabilmeyi sağlar."⁸

Dolu ve boş karşıtlığına dayanan mekansal kurguda, doluluklar, mekanda koruyucu, sarıcı, güven verici etkide buldukları gibi kısıtlayıcı, boğucu bir duyguya da sebep olabilmektedirler. Sözelimi sıkışık kent alanlarında, iç mekandaki dolulukların kısıtlayıcı etkisi daha fazla algılanabilmektedir. Böyle bir durumda mekan kurgusunda boşlukların doluluklardan daha fazla olduğu *loft mekanlar* bireyde, özgürlük, hafiflik gibi duygusal etkilenimlere neden olacaktır.

Tipik mekan örgütlenmesine göre cephede oldukça geniş pencereler kullanılan *loft mekanların* dış çevre ile olan görsel bağlantısı fazladır. Bu durum *loftun* 'topluma açık mekan' şeklindeki kişisel mesafesini destekleyen bir noktadır. Aydınlık alan, içerinin ve dışarının yoğun ilişkisi mekandaki mahremiyet düzeyini azaltmaktadır.

⁸ *Burton Bledstejri, geç 19.yüzyıl tarihçisi*

Hacimsel bir boşlukta bireyin görüş mesafesinin yatayda 180 derecelik, düşeyde ise 140 derecelik açı içerisinde kalan bölüm olduğu saptaması ele alındığında, düşeyde ve yatayda geniş birer düzlem oluşturan, bölüntüsüz *loft* hacimlerin, bireyin görsel algı sınırları içerisinde kalabilen mekansal donatıları, tipik bir mekan örgütlenmesine göre kısıtlı olacaktır.

Loft mekanların endüstriyel sert dokuları ve açıkta bırakılmış bina elemanlarının yaşama alanı kurgusunda kullanılması, alışıldık ‘ev’ kavramından farklıdır. ‘Ev’ içinde endüstriyel kullanımı çağrıştıran öğelerin bulunması bireyin duygusal ve bilişsel altyapısına göre değişen etkiler yaratır. Aynı öğeler bazı bireylerde soğuk ve uzak bir his yaratırken, bazıları tarafından heyecan verici olarak algılanabilmektedir.

Loftlar sıra dışı mekansal organizasyona ve oldukça kişiselleştirilmiş tasarım örüntüsüne kavuşturulmuş mekanlardır. Dolayısıyla her bir bireyde yarattığı psikolojik etki kişinin öznel yaklaşımı ve psikolojik altyapısı ile şekillenecektir.

Mekan kişinin ‘boşluk’, ‘kendi’ ve ‘toplum’ arasındaki sınırlarını tanımlar. Bir mekan içinde yaşayanlarına pek çok karşıt duygu ifade edebilir. “Bir manzaradan da öte bir mekan, ruhsal bir durumdur.”⁹ Değişik dönemlerde ve farklı kültürlerde, bir mekanın boyutu, birimlerin dizilimi, bir birimden diğerine geçiş, sadece dışarıya kapanan bir hacmin verdiği duygu değil, ayrıca mekanı kurgulayıp donatan öznenin ‘kendi’ oluşunun da bir göstergesidir.

⁹ Fransız filozof Gaston Bachelard, Boşluğun Şiirselliği (The Poetics of Space)

2.4. Mekanın Sosyolojik Ögeleri ve Loft

İnsanlığın gelişim süreci ile eşdeğer bir gelişim gösteren mekan, ait olduğu toplumun kimliğinin, ilişkilerinin bir yansımasıdır. Bu yansıma toplumsal örüntülerin mekana deşifre edilmiş görüntülerini taşır. Toplumlara göre farklılaşabilen mekanın betimleniş özellikleri tarihsel süreç içinde sosyal ve ekonomik etkileşimlerle tanımlanır.

Küreselleşen dünyada, bireysel kimliklerin patlaması ve siyasallaşması ile birlikte, merkezi kurum ve yapıların etkisi azalırken, yerel kurum ve yapıların etkisi ise artmıştır. Böylelikle, tüketim siyasetinin hakim konum kazanması, bireyin davranış kalıbını küresel bir perspektif ve kültürel bir duruma göre düzenlemesine yönelik bir dayatma meydana getirmiştir.

Modern küresel toplumda tüketim kavramı ön plana çıkmaktadır. Tüketimde malların değişim değerinden çok, gösterim değeri önem kazanmıştır. Yeni düzende bireyleri tüketime sevk eden olgu iktisadi değil, *kültürel*dir.

Toplumlardaki kültürel dinamikler tüketim sürecini etkiler ve kendisi de üretim süreçlerinin sonucunda görsel bir kimlik kazanarak ‘tüketim nesnesi’ haline dönüşür. Tüketim nesnesi kültürel dinamiklerin görsel bir ifadesidir, yani ‘görsel kültürdür’. “Görsel kültür, içinde görsel olan, görülebilen ve işlevsel veya iletişimsel amacı olan şeydir.” (14) Toplumsal tüketim süreçlerinde görsel kültür ürünleri, bir takım gösterge sistemleri aracılığıyla kolektif bilinçte imgelerle anlam kazanır ve tüketicinin kimliğini tanımlarlar. Görsel kültür öğeleri toplumsal yapının yeniden üretimine katkıda bulunur. Görsel kültür ve toplumsal yapı dinamikleri karşılıklı etkileşim halindedirler.

Kapitalist sistemdeki eşit olmayan güç dağılımı ve bununla bağlantılı görsel kültür öğeleri, eşit olmayan yapıları mümkün kılar, sürdürür ve ortadan kaldırır. Görsel kültür dinamikleri, Marksist yaklaşıma göre sınıfsal çelişkiler içinde, Weberci yaklaşıma göre ise statü grupları tarafından üretilmektedir. Günümüz dünyasında ise bu süreç daha karmaşık sosyoekonomik örüntüleri içermektedir.

Günümüzde salt ekonomik kökenli sınıf ayırımına indirgenemeyen, etnik kimlik, cins kimliği ve yaşla da ilintili olan çok boyutlu popüler kültür ve yüksek kültür ifadeleri görsel kültür dinamiklerinin üretilmesinde etkilidirler.

Mekan da bir görsel kültür ürünüdür. Barınma amaçlı işleve yönelik üretilen mekan kavramı tarihsel süreç içerisinde iletişimsel bir anlam kazanmıştır. Her mekan kendisini tanımlayan bir takım sosyal ve kültürel bileşenlere sahiptir. Mekan kullanıcısının simgesel tercih ve beğenilerini, kültürünü, geçmişini ve hatta karakterini yansıtır. Böylelikle mekanı kişiselleştirilir. Mekansal göstergelerle toplumsal ve bireysel sınırlar belirtilir, kullanıcı kendisini tanımlar. Her mekan işlev ve toplumsal statüsünü açıklayan bir dile sahiptir.

Mekansal dil kimliğin görsel bir yansımasıdır. Mekanların fiziksel benzerliği ve fonksiyonel birlikteliği, kullanıcıların kültürel benzerlik ve ortaklıklarına bağlıdır. Mekanların kullanıcıları kendi kültürel kodlarını mekana adapte ederek toplumsal konumlarını betimlemektedirler. Mekana adapte edilen kurgu ve donatılar mekansal anlatım dilini oluşturur. Mekansal kodlar dönemin etkin yüksek kültür öğeleri ve çok boyutlu popüler kültür öğelerinin karşılıklı etkileşim süreci içinde bireyin kimlik özellikleri tarafından belirlenmektedir.

Ekonomik ve teknolojik gelişmeleri hızlandıran sanayileşme süreci sosyo kültürel yapılarda da belirgin değişmelere yol açmıştır. Kentsel kültürde ekonomik değişimler ‘çekirdek aile’ kavramını üretmiş, ‘kalabalık’ hayatlar ‘bireysel’ hayatlara dönüşmeye başlamıştır. Bu dönüşümler konutların mekansal kurgularında da değişimlerin oluşmasına yol açmıştır. Öncelikle kalabalık ve sıkışık kent yaşamı geniş konutlara olanak vermemeye başlamıştır.

Modern konut kurgusu çekirdek ailenin ihtiyaçlarıyla uyumlu, duvarlarla birbirinden görsel ve fiziksel olarak ayrılmış mahremiyet alanları, hizmet birimleri, sosyal alan ve geçiş alanından oluşmaktadır. Bu dizilim modern toplumun mekansal göstergesidir.

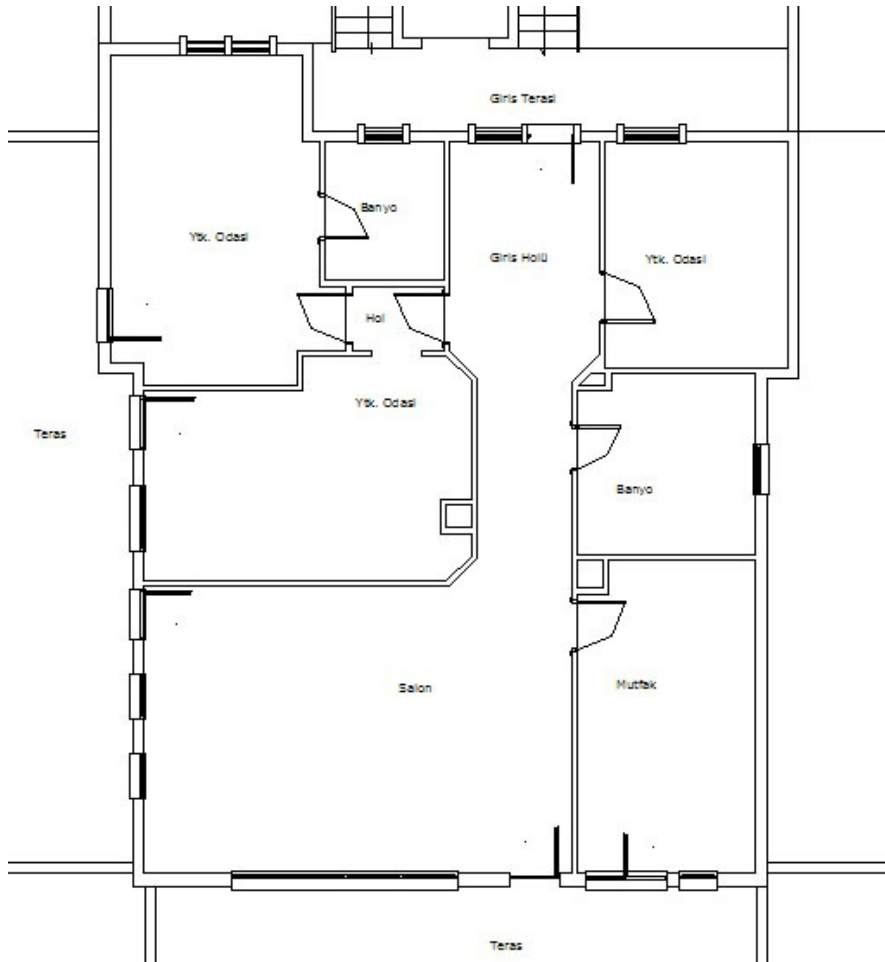
Modern toplumun mekansal dizimine alternatif olan konut alanına dönüştürülmüş *loft mekanlar* konutsal işlevlerinden önce endüstriyel ya da ticari işlevler için tasarlanmış ekonomik nedenlerle şehir merkezinde konumlanmış, yatayda ve düşeyde geniş hacime sahip mekanlardır. Sanayileşme sürecinde finansal kurumların değişen yatırım modelleri, servis sektörünün büyümesi ve üretimde otomasyonun yaygınlaşması, *loft mekanların* ilk sahipleri olan küçük üreticilerin varlıklarını yitirmelerine yol açmıştır. İşgücü kayıpları nedeniyle küçük işletmelerin atölye/fabrika/depo alanları olarak kullandıkları *loft mekanları* terk etmeleri, bu alanların önemli ölçüde değer kaybetmesine neden olmuştur.

Terk edilen *loft mekanlar* salt ekonomik sebeplere dayalı olarak maddi gücü zayıf, hem yaşama hem de çalışma alanına ihtiyaç duyan sanatçı kesimi tarafından tercih edilmiştir. Sanatçılar yerleştikleri bölgelerde soylulaştırma sürecini başlatarak, *loft mekanın* hem dolaşımdaki ekonomik değerini arttırmış, hem de sosyo-kültürel anlamda değerinin yükselmesine sebep olmuştur. Ayrıca şehir merkezinde bulunması sebebiyle ekonomik ve kültürel aktivitelere olan yakınlığı, cam, çelik ve beton gibi sanayi devrimi sonrası kullanımı yaygınlaşan, erken modernist dönem malzemelerinin kullanılmış olması, *loftların* ilk dönüştürücüleri olan sanat ve sanatçı kavramlarının bir anlamda ‘havalı’ olarak algılanışı ve de *loftun* ‘yaratıcı aurası’, *loftların* 1960’lardan itibaren ‘*gösterim değeri*’ nedeniyle rağbet görmeye başlamasını sağlamıştır.

Loft mekanlar da kendilerini tanımlayan bir takım sosyal ve kültürel bileşenlere sahiptirler. Bu bağlamda *loftların* mekansal kodları tarihsel süreç içinde belirgin değişimler göstermiştir. Bölüntüsüz geniş alana ve yüksek tavana sahip *loft* mekanlar, endüstriyel işlevlerini yansıtan sert yapısal öğelere sahiptirler. Kapitalist değerler içerisinde her türlü güvenli himayeden ya da toplumsal sınıftan ayrı, bir anlamda ‘romantik’ bir duruşa sahip olan sanatçı öznesinin *lofta* yerleşmesiyle, mekandaki endüstriyel gösterge, muhalif göstergeye dönüşmüştür.

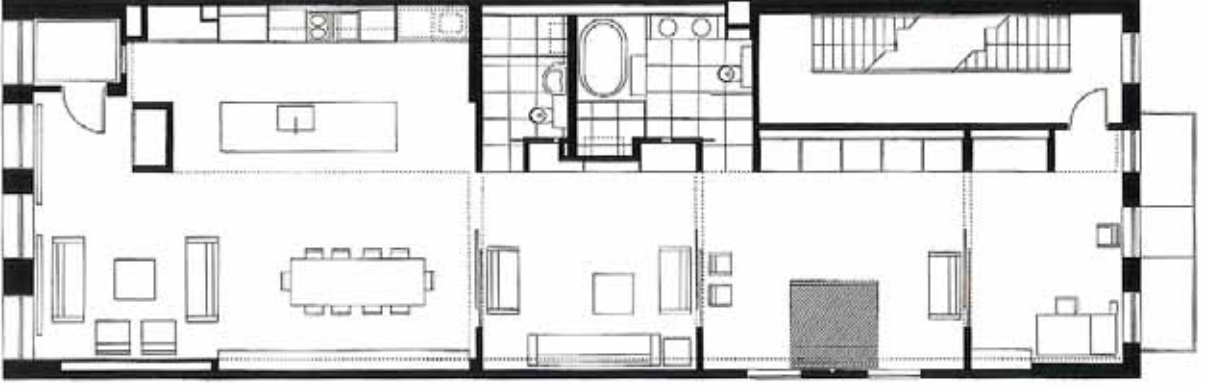
Önceleri erken modernizmin yalın ve gizlenmemiş yapısal öğeleri hiçbir merak uyandırmazken, ‘toplum dışı’ olan sanatçının kimliğini mekana yüklemesiyle *loft* gizemli bir alana dönüşmüştür. Soylulaştırma süreciyle beraber ekonomik değer kazanan *loftlar*, maddi olanakları ve statüsü yüksek ‘seçkin’ sınıfın yerleşmesiyle, mekansal göstergelerini kurgusal ve donatımsal bağlamda yeniden üretmiştir.

Konutsal kullanım için dönüştürülen *loft mekanlar* kavramsal olarak aslında bir ‘ev’ olsalar da, tipik ‘ev’ olgusundan farklıdırlar. Tipik evler mahremiyet bölgeleri, nispeten düşük iç dış bağlantısı düzeyiyle fizyolojik olarak özel alanlardır:

Çizim 9 Altunizade/İstanbul. Tipik bir konut planı. Tüm ev mahremiyet alanlarına bölünmüş ve holün bağlayıcı işleviyle birimler arasındaki fiziksel ilişki sağlanabilmiş.

Loft mekanlarda ise geniş pencereler nedeniyle içerisi ve dışarısı arasındaki görsel ilişki fazladır ve açık sistemde örgütlenen birimler mahremiyet içermezler:

Resim 112 New York/ABD. Serbest planda kurgulanmış bir konut loft. Tüm birimler görsel ve fiziksel ilişkiyi olası kılacak şekilde açık sistemde kurgulanmışlar, aralarına istenildiğinde istenildiğinde görsel ilişkiyi kesecek raylı paneller yerleştirilmiş.

Resim 113 Barcelona/İspanya. Serbest planda kurgulanmış bir loft. Sık aralıklarla yerleştirilmiş pencereler içerisi ve dışarısı arasındaki görsel ilişkiyi arttırmış.

‘Ev’ kavram olarak özel alandır; fakat *loftun* görsel göstergeleri ‘kamusal alanı’ da çağırır. *Loft mekanlarda* yer alan her alan ve her sosyal fonksiyon mekana giren herkese açıktır. Birimler arası mimari bariyerlerin eksikliği, fonksiyonlar arası hiyerarşiyi de ortadan kaldırır.

Geleneksel konut anlayışında olduğu gibi yönlendirici bir ‘hol’ işlevinin de olmayışı mekana gelen yabancıların doğrudan yaşama alanına girmelerine neden olur. *Loft* yaşamlarındaki mahremiyet eksikliği, bu mekanlarda zorunlu bir dürüstlük/şeffaflık hali yaratır. *Loftların* mekansal göstergeleri kamusal alan ve özel alanı, hedonizm ve evcimenliği eş zamanlı barındırmaktadır. *Loft mekanlarda* işlevsellikten ziyade adeta bir sanat ürününün gösterimi gibi sergileme fikri mevcuttur.

“Sanayileşme ile birlikte dünya dengesinin merkez ve çevre üzerine kurulu yapısı uluslararası yeni denge ilişkilerini gündeme getirmiş ve çok kutuplu bir kaotik ortam yaşam koşullarını üst belirleyici olmuştur.” (15) Çoklu kültürel süreçlerden etkilenen birey, modern bireyden, ‘parçalı’ ve ‘dağınık’ postmodern bireye dönüşmüştür. Mekansal örüntüler de bu süreçten etkilenmişlerdir. Özellikle konuta dönüştürülen *loft mekanlar*, modern konut organizasyonlarını reddederek kendi dizimini ve kimliğini bu eski endüstriyel mekana yükleyerek, postmodern bir mekan anlayışı oluşturmuştur

3. BÖLÜM: LOFT OLUŞUM VE DÖNÜŞÜM KOŞULLARI

3.1. Modernizm ve Loft

1848 Sanayi Devrimi sonrasında özellikle Avrupa ve Amerika’da hız kazanan teknolojik gelişmeler, modern mimari hareketin oluşmasına yol açmıştır. “Modern mimari, ilke olarak içinde bulunduğu çağın dayattıklarına ve gereksinimlerine karşı dürüstlüğü gerektirir. Böylelikle mimari tasarım ve teknolojilerde geleneksel öğeler yerine endüstri çağının yarattığı ya da kitlesel üretimini gerçekleştirdiği malzeme ve teknikler kullanılmaya başlanmıştır.” (16)

1740 yılında İngiltere’de pota yöntemi ile demir üretiminin başlamasının ardından, Sanayi Devrimi sonrasında dökme demir teknolojisinin gelişmesi ve seri üretiminin yapılabilir olması günümüze gelene dek bina taşıyıcı sistemlerinde, kaplama, doğrama, tesisat ve ince yapı elemanlarında metal türevlerinin¹⁰ kullanımının gelişerek yaygınlaşmasını sağlamıştır. 19. yüzyılda dökme demir teknolojilerinin etkisi bina yapım tekniklerinde kendisini göstermiştir. Londra’da mimar Joseph Paxton dökme demir kullanarak Kristal Saray’ı tasarlamış ve uygulamıştır:

Resim 114 Londra/İngiltere, 1851. Kristal Saray dış görünüm fotoğraf

¹⁰ Demir, çelik, alüminyum, bakır, çinko, bronz, vb.

19. yüzyıl sonlarına doğru seri çelik üretimini sağlayacak bir takım yöntemlerin geliştirilmeleriyle birlikte bina taşıyıcı sistemlerinde çelik, dökme demirin yerini almıştır. Böylece taşıyıcı sistemlerde çelik kullanımı yüksek binalar yapılabilmesini mümkün kılmıştır.

19. yüzyıl sonlarında özellikle Chicago Okulu adı altında bazı mimarlar¹¹ ABD’de ticari faaliyetlerin yoğun olduğu kent merkezlerinde -bazıları henüz yeni belirmekte olan- birtakım ekonomik/ticari işlevler nedeniyle oluşan ticari yapı gereksinimleri söz konusu olduğunda, çelik strüktür ve asansör gibi teknik yenilikleri çokça kullanarak bu öğelerin yaygınlaşmasını sağlamışlardır. Böylelikle 19.yüzyıl sonları ve 20.yüzyıl başlarında Avrupa’nın büyük kentlerinde ve Amerika’da çelik karkas binalar yaygınlaşmıştır. Özellikle kentlerin liman bölgelerinde ticari nedenlerle, küçük üretim atölyeleri ya da depolama alanları olarak kullanılmak üzere inşa edilmiş olan bu yapılar 20. yüzyılın ortalarından itibaren birtakım sosyo ekonomik nedenlerle *loft konutlara* dönüştürülmüşlerdir. *Loft konut anlayışının* kökeni olan bu mekanlar üretim ve depolama işlevleri sebebiyle tek alanda bölmesiz serbest plana ve yüksek tavanlara; ayrıca modern mimarinin göstergelerinden olan görkemli cam cephelere sahipti.

Loft mekanların eski fabrika alanlarından, değerli tüketim nesnelere dönüştürülme sürecine kadar geçen zamanda böyle bir mekanda yaşama fikri oldukça alışılmadıktı. *Loft mekanlarda* yaşama fikrinin cazip hale gelişi kabaca, hem mekanın kullanım şeklindeki, hem de orta sınıf tüketim alışkanlıklarındaki değişikliklere bağlıdır.

Bu endüstriyel amaçlı inşa edilmiş olan yapıların *loft konutlara* dönüşümü ilk olarak Amsterdam kanalları, Londra iskeleleri çevrelerinden ve New York/Manhattan’da limanındaki atölyeler bölgesinden doğmuştur. Daha sonra 19. yüzyıl fabrika ve antrepoları ekonomik olarak zor birer süreçten geçen Boston, Philadelphia, Galveston ve Portland gibi şehirlere yayılmıştır.

¹¹ Daniel H.Burnham, John W.Root, William Holabird, Mies van der Roche, Louis H.Sullivan.

Loftlar, Amerika'da Philadelphia, New York, Boston'da ofis binalarının; Atlanta, Minneapolis, Cincinnati, ve Cleveland'da depo, fabrika ve dükkanların; New York, Milwaukee, Cincinnati'de liman bölgelerinin; Charlotte, Lexington, ve Chattanooga'da ise tarihi mekanların dönüştürülmesiyle yaygınlaşmıştır.

3.2. Loft Oluşumu ve New York

Loft oluşum sürecini doğru bir şekilde irdeleyebilmek için ise *loft* oluşum ve yaygınlaşma sürecinde oldukça önemli bir rolü olan New York kent örneği seçilmiştir. Çünkü *loft* yaşamı olgusu, ekonomisinin büyük ölçüde küçük endüstriye dayalı olduğu ABD, özellikle de New York kentinde ortaya çıkmıştır. New York 800 km'lik bir alanda ortalama 8 milyonluk bir nüfusu barındıran dünyanın en önemli metropol kentlerinden biridir. 1609 yılında İngiliz kaşif Henry Hudson tarafından keşfedilmiş ve 1776 yılında ilan edilen Bağımsızlık Bildirgesi ile birlikte Onüç Koloni'nin Büyük Britanya Krallığı'ndan ayrılmasından sonra, New York şehri 2 yıl süre ile ABD'nin başkenti olmuştur. Başkent Washington olduktan sonra da kentin önemi büyümeye devam etmiştir. Aşağıdaki New York haritasında 1- Manhattan, 2- Brooklyn, 3- Queens, 4- Bronx, 5- Staten Island şeklinde bölgelere ayrılmış olan kenti görebiliriz:

Resim 115 New York/ABD

Loft oluşumunun çıkış noktası olan Manhattan Bölgesi ise aşağıdaki resimde görüldüğü gibi, Hudson Nehri ve East Nehri arasında yer almaktadır:

Resim 116 New York/ABD, Manhattan Bölgesi

Tarihsel süreç içerisinde New York şehrinde üretim aktivitesinin merkezi Aşağı Manhattan'daki *loft binaları* olmuştur. 1970'li yılların başlarına kadar şehrin üretim faaliyetlerinin yarısından fazlası Manhattan'da konumlanmıştır. Kentin üretim faaliyetleri Manhattan'da yürütülürken, bu bölgede çalışan kesim çoğunlukla Brooklyn, Bronx ve Queens'te ikamet etmekteydi. *Loftların* çoğunluğu şehrin iki büyük tipik endüstrisi olan, giyim ve baskı için kullanılmaktaydı. Ayrıca makine atölyeleri, basımevleri, tekstil fabrikaları ve kalıplama atölyeleri de bulunmaktaydı. Fakat 1950'li yıllarda başlayan de-endüstrilizasyon süreciyle beraber servis ekonomisinin yaygınlaşması, bunun yanında teknolojik gelişmelerle birlikte üretimde otomasyonun çoklukla kullanılmaya başlanması da üretimde çalışan işgücünün önemli ölçüde azalmasına yol açmıştır. Böylece servis ekonomisine yerleşmek için yeniden eğitilemeyecek olan imalatçı işçiler önemli iş kayıplarına uğramışlardır. 1950'lerde New York'ta işgücünün 1/3'ü üretimde çalışırken, bu oran 1970'te 1/5'e inmiştir.

19. yüzyıl sonları ve 20. yüzyıl başlarında inşa edilen *loft* binalarını da içeren sınıai tesislerdeki değer kayıpları, mülk sahipleri için de maddi bir kayıp yaratmıştır. Çünkü endüstriyel dönüşüm, küçük işletmelerin sınırlı kazançları ve finansal kurumların değişen yatırım modelleri, endüstriyel alanlar olan *loft binalarının* da değerlerinin düşmesinin nedenlerindedir.

Sonuç olarak üretimin ve yatırımın eski üretim merkezleri dışına yönelmesiyle artık modern endüstrinin ihtiyaçlarını karşılayamayan -çeşitli vergi ihmallerine ve icralara yol açan- birtakım boş depo/atölye alanları söz konusu olmaya başlamıştı. “Yapılan araştırmalara göre boş alanların %30,4’ ü 230m²’den küçük olan ve %39,8’i 230m² - 470m² arasında olan *loft* alanlarda görülmüştür. Daha büyük *loftlarda* (470m² - 700m²) ise boş alana rastlanmamıştı ve en büyüklerinde (930m²’den büyük) çok az sayıda vardı.”¹² 1950–1970 yılları arasında soylu seçkinler bu boş depo/atölye alanlarının yer aldığı aşağı Manhattan Bölgesi’nin yıkılıp yeniden inşa edilmesini desteklemişlerdir. David Rockefeller’a¹³ göre şehirdeki değeri en yüksek emlak yoğunluğu alanının hemen yanındaki bütün bölge ‘ticaret gecekonduları’ tarafından işgal edilmişti. Bu yoğun ağın bir parçası içinde klasik gettolar¹⁴, etnik işçi sınıfı mahalleleri ve endüstriyel *loft* binaları bulunmaktaydı. Aşağı Manhattan Planı’nın hedefi, David Rockefeller’ın hoşlanmadığı ‘ticari gecekonduların’ yıkılması ve yerine yeni ofis binaları, üst sınıf ve üst orta sınıf apartmanlarının inşa edilmesiydi. Fakat Aşağı Manhattan Planı birtakım engel ve tepkilerle karşılaşmıştır. Öncelikle Rapkin’in¹⁵ 1962 senesinde ortaya koyduğu gibi; SoHo bölgesine orta gelirli bir yerleşim alanı kurmanın New York’ un tamamına bir sene için ayrılan kaynaklarının hepsini kullanmak anlamına geldiği belirlenmiştir.

¹² Zukin, Sharon, *Investments and Politics*, 33

¹³ David Rockefeller (1915) Amerikalı bankacı, devlet adamı, hayırsever, Rockefeller ailesinin yaşayan en yaşlı üyesi.

¹⁴ getto/geto bir kentin herhangi bir azınlıkça yerleşilen ve genelde kötü koşulların hakim olduğu bölgelere verilen addır.

¹⁵ Chester Rapkin, kentsel çalışmalarıyla ünlü ekonomist, SoHo terimini üretmiş, ve bu bölgenin korunması için mücadele etmiştir.

Buna ek olarak Aşağı Manhattan Planı'na karşı olan bir sivil grup ortaya çıkmıştır. 'Kentin temizlenmesi' ve yeniden inşa edilmesine karşı olduklarını belirten bu eylemci grup mahalle ve bina koruma inancı arkasında seferber olmuşlardır. Ayrıca 1960'lı yıllarda sanat ve tarihin korunması taraftarı olan sanatçılar, soylular ve orta sınıfın eğitimli kesiminden oluşan bir diğer grup büyük ölçekli yeniden inşa ve eski binaların yıkımına karşı çıkmıştır. Tüm bu görüşler benzer *loft* binalarının korunması taraftarı olan Berlin ve Londra gibi başka büyük şehirleri de etkilemiştir.

Manhattan Bölgesi ile ilgili çeşitli görüşler ortaya atılırken, geniş alan ve düşük fiyat avantajından faydalanmak isteyen düşük gelirli sanatçılar bir önceki sahiplerinin değişen ekonomik altyapı nedeniyle terk etmek zorunda kaldıkları bu mekanlara yerleşmeye başlamışlardır. New York'ta, yer alan, "hells one hundred acres" (yüz dönümlük cehennem)¹⁶ lakaplı SoHo bölgesi, bu eski depo/atölye binalarına yerleşen yeni sakinleriyle birlikte Manhattan'ın çehresini değiştirmeye başlamıştır. Bu yeni 'sanatçı sakinler' SoHo'daki soylulaştırma sürecini başlatmışlardır. 'Soylulaştırma' en geniş ve sınırlı tanımıyla, dar gelirli insanların yaşadığı, kent içerisindeki köhneleşmekte olan konut alanlarına, daha üst sınıfların yerleşmeye başlaması sürecidir. Değişimin gerçekleştiği mahallelerde, bir taraftan eski ve bakımsız kalmış konutların yenilenmesiyle gözle görülür fiziksel iyileşmeler yaşanırken, öte yandan da eski sakinlerin, yerlerini biraz da gönülsüz olarak sonradan gelenlere bıraktığı, 'yerinden edilme'(displacement) olarak adlandırılan bir süreç yaşanır.

Sanatçılar *loftları* hem yaşama hem de çalışma alanı olarak kullanmaktalardı. Fakat konutsal kullanımın yasal olmadığı bu yapılarda bir süre sonra sanatçıların tahliye edilmesi durumu söz konusu olmuştur. Bunun nedeni imar ihlalinin ziyade yangın tehlikesine dayandırılan bir tahliye önerisi idi.

¹⁶ hell's one hundred acres, geçirmiş olduğu birkaç büyük yangın nedeniyle, SoHo bölgesine takılmış bir lakap.

Olası bir yangında dışarıdan bakıldığında üretim *loftlarından* ayırt edilmesi mümkün olmayan, fakat içinde yaşanmakta olan *loftların* ne şekilde diğerlerinden ayırt edilebileceği ve böylece içlerinde yaşayan sanatçıların nasıl kurtarılacağı söz konusuydu. Ayrıca *loftlarda* konutsal yapı kodlarının gerektirdiği acil durum yangın çıkışı yoktu. Bu durumda çoğunluğu öncü sanatçılardan oluşan 500 kişilik imza toplanarak 1961 yılında kurulan Sanatçı Kiracılar Birliği (The Artists' Tenants' Association, ATA), büyümekte olan sanat toplumunun sözcüsü haline gelmiştir. ATA'nın imza kampanyası sanatçıların *loftlarda* yaşama hakları üzerine bir tartışma üretmiştir. Sanatçının halk nezdinde belirgin bir biçimde artan statüsünün de baskısıyla, 1964'te kent yönetimi ATA ile sanatçıların lofları stüdyo-ev olarak kullanmalarını meşrulaştıran bir anlaşma yapmıştır.

Bu anlaşmaya göre sanatçılar -ağırlıklı olarak ressamlar ve heykeltıraşlar- ve aileleri üretim *loftlarını* hem mesken hem de stüdyo olarak bir arada kullanma hakkını elde etmişlerdir. Öncelikle sanatçılar Binalar Departmanı'na kayıtlarını yaptırmalı ve binaların dışına özel bir işaret koyarak orda var olduklarını İtfaiye Departmanına belirtmeliydiler. Buna göre A.I.R. (Artist in Residence) ibaresi *loftlarda* yer almalıydı. Konutsal kullanım hakkına rağmen sanatçılar, halen bazı *loftlarda* bulunan küçük işletmelerle benzer düşük kira avantajlarından da yararlanabileceklerdi. Çıkarılan yasa, bu imar ihlalinin sebebini kent alanlarının yüksek maliyetleri ve sanatçıların düşük istekleri, sanatçıların geniş çalışma alanlarına ihtiyaçları ve büyük şehirlerin sanatçıların ürünlerinden kazandıkları sosyal değerlere dayandırmıştır.

1968'de adı geçen sanatçıların kategorilerini genişletmek için yasa yeniden düzenlenmiştir. Buna göre düzenli olarak performans veya yaratıcı sanatlar dahilinde, koreografi, film yapımı, ya da müzik kompozisyonu gibi çalışmalarda profesyonel olarak yer alan kişiler de artık ressamlar ve heykeltıraşlar gibi aynı üretim *loftlarına* giriş hakkına sahip olmuşlardır.

1971'deki yasal düzenlemeyle birlikte artık bir üretim *loftunun* konut olarak kullanılabilmesi için gerekli olan kriterlerde sadece sanata bağlılık ve boş alana ihtiyaç duyulması yeterli hale getirilmiş ve profesyonel yetenek ya da mesleki açıklama gerekliliği de ortadan kaldırılmıştır. 1971 imar önergesi bu binaların konut olarak kullanımını tamamen yasallaştırmıştır. Aynı zamanda SoHo içindeki üretim bölgeleri arasında yasal konut *loftlarının* boyutları için üst ve alt sınır ayrımını öngören bazı farkların ayrımını da içeriğinde belirtmiştir. “Soho bölgesinde mesken izni olan *loftların* yasal brüt genişliği önce 330m², daha sonra 470m² olarak belirlenmiştir. Bu sınırlamalar, imalatçılara yönelik finansal olarak daha uygun daha büyük *loftlara* girişi korumak için konulmuştur. Buna ek olarak 110m²'den daha küçük mesken *loftlarının* da yasal olarak kabul edilmemesine karar verilmiştir.”¹⁷ Bu koşul ise, müteahhitlerin *loftları* sanatçı olmayanlara stüdyo evler olarak bölmelerini engellemek için eklenmiştir.¹⁸

1976'da, Wall Street finans merkezinin kuzeyindeki bölgede bulunan kısaltılmış adı TriBeCa (Triangle Below Canal Street) olan alanın mesken bölgesi olarak dönüştürülmesi de onaylanmıştır. Onaylanan imar önergesine göre sanatçı olan ya da olmayan herkes, bu bölgedeki *loftları* meskene dönüştürebilme hakkına sahipti. İmar önergeleri üzerinden *loftların* meşrulaştırılması ve bina kanunundaki değişiklikler 1970'lerde konut *loftlarındaki* emlak sektörünün varlığını kesinleştirmiştir. 1973 yılında SoHo özel karakter ya da özel tarihi veya estetik değer taşıdığı gerekçesiyle sit alanı olarak deklare edilmiştir. Bu durum hem SoHo'da hem de civar bölgelerdeki *loftların* kira değerleri üzerinde bir tekel etkisi yaratmıştır. SoHo'nun mimarisinin 'tarihi' olarak nitelendirilmesinin ardından, daha az nitelikli *loftların* bulunduğu diğer bölgelerin kira değerleri de artış göstermiştir.

Loftlar, büyük ve etkileyici yapılarıyla alternatif kullanımları olası kılmış mekanlardır. Ayrıca bu dönemde güzel sanatlar üretimi ve güzel eski binalara yönelik artan beğeni, tarihi geçmişi olan bu yapıların korunmasını da sağlamıştır.

¹⁷ Zukin, Sharon. *Investments and Politics*, 54

¹⁸ Günümüzde geçerli değildir. Artık geniş alanlara sahip loftlar, daha küçük alanlara bölünerek loft apartman olarak adlandırılmaktadırlar.

Böyle binaların uyarlanarak tekrar kullanımı, zamanla daha büyük oranda halk desteğini toplamaya başlamıştır. Sanatın ve tarihi değeri olan sanat eserlerinin, orta sınıf tarafından da takdir edilişi ‘eski’ olanın belirgin bir biçimde itibar kazanmasına neden olmuştur. Bu endüstriyel yapıların uzun zaman önce kurulmuş olması, artık demode olmuş teknolojilerin bu yapılarda bir zamanlar üretim için kullanılmış olması onlara nostaljik büyü bir hava katmıştır. Böylelikle belli bir estetik kalitenin benimsenmesi ve 20. yüzyılın ikinci yarısında ofis, apartman, alışveriş merkezleri gibi post endüstriyel yapıların da yaygınlaşmasıyla, ‘eski’ endüstriyel yapılara bir nevi romantik, sanatsal bir anlam yüklenmiştir. Bu bağlamda *loft yaşamı* sanat ve endüstri arasında yeni bir ilişki ve farklı bir zaman ve yer algısı belirtir denilebilir.

Kökenlerinin eksikliği, Amerikan kültürünün gençliği ve 1900’lü yıllar sonrası tüketim ürünlerinde seri üretim teknolojilerinin oluşması; Amerikan halkına, geçmişi korumanın anlamsız ya da bir şekilde gösterişçi bir tavır olduğunu düşündürmüştür. Aslında, hükümetin tarihsel projelere daha geniş kaynak sağlamaya başladığı 1960’lara kadar, tarihin korunması için destek küçük topluluklara dayalı gruplar, soylular ve zengin hayırseverlerle sınırlı kalmıştır.

Loft binalarının da dahil olduğu 19. yüzyıl yapılarına yönelik -II. Dünya Savaşı sonrasında edinilen ‘Avrupalı’ bakış açısıyla- korumacı bir tavır gelişmeye başlamıştır. ‘Restorasyon’ ve ‘Rekreasyon’ Avrupa korumacılığı, eski binaları sürekli kullanımla koruma fikri 20. yüzyıl ortalarından itibaren benimsenmeye başlanmıştır. Avrupalılar tarihi yapıları mimari eklemeler ve stilistik düzeltmelerle düzenlerlerken, 1950’lerde Amerika’da bu eski yapıların sosyal ve ekonomik olarak da geçerli tutulabilmesi için kullanımlarının değiştirilmesiyle ilgili konuşmaya başlanmıştır. Fakat eski binaların, yıkılıp yenilenmek yerine korunup yeniden kullanılması müteahhitlerin kar marjlarını düşürebilecek bir etmendi. Bu yüzden tarihi koruma modern kapitalizmin yeni yapılanmasını tehdit etmeye başlamıştır.

1960'ların başında, kent yenileme planları Amerika'da pek çok şehirde 50 merkez alanın yıkılmasına sebep olmuş ya da yıkmakla tehdit etmiştir. Bunun sonucunda kamuoyunda artık bir kayıp hissinden bahsedilmeye başlanmıştır. Philadelphia ve Saint Louis gibi şehirlerde, Penn İstasyonu gibi 19.yüzyıl mimarisi mirası ve ünlü, iyi bakılmış binaları, New York Opera Binası yıkılıp yerine ofis binaları yapılmıştır. Buralarda halen yaşayan ya da sıkça uğrayan entelektüeller ve soylular, okullar, sanat toplulukları, kamusal örgütler bu konudaki tepkilerini ifade etmeye çalışmışlardır. 1963'de Nathan Silver, Colombia Üniversitesi Mimarlık Okulu'nda, çoğu çoktan yıkılmış olan eski New York binalarının fotoğraflarından, artık var olmayan bazı mimari yapılarla kentin ne kadar güzel olabileceğine dair "Lost New York" adı altında bir hatırlatma amacı güden bir sergi düzenlemiştir.

Devlet, tarihi yapıların korunması ve emlak yatırımcılarının finansal çıkarları arasında bir denge kurabilmeye çalışmıştır. Bunun için San Francisco örneği pek çok kentte bu iki grup arasındaki uzlaşmaya bir model niteliğinde olmuştur. San Francisco'nun müteahhitlere karşılığı merkezden Mission Bölgesi'ne kayma ve Sahil boyunca Fisherman's Wharf ve Ohirardelli Meydanı'nın yeniden ticari inşası olarak şekillenmiştir. Bu 'geçici anlaşma modeline' göre, koruyucular su kenarındaki alçak 19. yüzyıl binalarının kullanımını korumalı, ancak diğer yandan müteahhitler bu tesisleri yenilemeli ve geçerli ticari kullanımlar için kiralamalıydılar. Böylece yüksek kazançlı, yüksek inşaatların yapımına başka yerlerde de izin verilmiş oldu. Tam anlamıyla yerel ve elitist bir olay olarak başlayan, eşsiz olanın organize takdiri böylelikle artık ulusal orta sınıf kültürünün bir parçası haline gelmiştir.

Tarihi korumanın daha geniş bir destekçi grubunu etkilemeye başladığı zamanlarda, yaşayan sanatçılar ve sanatçıların çalışmaları; bu bağlamda yerleşmiş oldukları *loft* atölyeleri de büyük ölçekte halkın ilgisini çekmeye başlamıştır. *Loftlarda* yer alan bu sanatçı atölyeleri dinamik, sıra dışı bir etki oluşturmaya başlamıştır. 20. yüzyılda, *loft* yaşamıyla ilintili kültürel bir tüketim biçimi olan '*loft yaşam tarzı*' doğasındaki endüstriyel dönemin nostaljisi kadar, sağladığı açık bölüntüsüz alan ve sanatsal kimliğiyle de orta sınıfın dikkatini çekmiştir.

1970'lerden sonra yaygınlaşan '*konut loftlar*' bilindik 'ev' kavramından radikal bir kopuş değildir. Çünkü her ne kadar *loft yaşamı* banliyö yaşamını ve tüm temsil ettiklerini bir anlamda reddetse de, *konut loftları* özellikle banliyö evlerinin sunduğu havadarlık, bol ışık ve açık alan gibi bazı alansal özelliklerine de sahiptir. *Loftlar* kalabalık sokakların üzerine yerleşmiş olmalarına rağmen, içeriye girildiğinde tipik bir banliyö evi gibi şehirden ayrı olmanın havasını taşımaktadırlar.

Mevcut bir ürünün piyasadaki cazibesi tüketicilerin arzuları, imaj yaratımı ve konum araştırmalarıyla şekillenmektedir. 1970'li yıllarda kitle iletişiminin '*loft yaşamını*' yücelten tavrı, tipik yeni apartmanların bir anlamda hafife alınması '*konut loft*' pazarının oluşumunu destekleyen bir faktör olmuştur. Böylece '*konut loftları*' ABD ve Batı Avrupa'daki şehirlerde bir 'mesken' tipi olmuş ve *loft yaşamı* moda bir konut stili seviyesine yükseltilmiştir. Ancak, sanatçı olmayan bir kesimin *loft yaşamını* tercih etme nedenini yalnızca piyasa koşullarının ürettiği arz ve taleple açıklamak yeterli değildir. Zaman içinde değişen kültürel ve estetik standartlar başka faktörleri de üretmiştir. *Loftları* tercih eden bir kısım insan sadece böylesi bir 'boş alanın' cazibesine kapıldıkları için *loftlarda* yaşamayı tercih etmişlerdir. Bir yanda, dev ölçek ya da *loftun* 'ham' bitmemiş kalitesi ilgi çekerken, diğer yandan belki bir tür macera duygusu ya da *loft* mahallelerinde yaşamış sanatçıların etkisi bir cazibe alanı oluşturmuştur.

Loft yaşamının bu denli ilgi çekmesi, yaygınlaşması ve saygınlığının artmasında basın yayın organlarının ve reklam kampanyalarının da rolü oldukça önemlidir. Sanat eleştirmeni Calvin Tompkins'in, New York'lu sanatçı Robert Rauschenberg'i¹⁹ *loftunda* ziyaret ettiği bir günü betimlediği yazı dönemin sanatçılarının *loft yaşantısına* dair açıklayıcı bir örnektir:

¹⁹ Robert Rauschenberg(1925), ABD'li ressam, heykeltıraş, fotoğrafçı, baskıcı ve performans sanatçısıdır.

“Yük asansörünün kapısı doğrudan Rauschenberg’ in *loftuna* açılıyordu... Sam, asansörü gün içinde çalıştıran sessiz siyah hizmetli, anahtarı saat 6’dan sonra Rauschenberg’ e teslim etmeyi kabul etmişti, böylece çıkıp inebilecekti... *Loft* 30m boyunda ve 9m enindeydi. Bir sıra taşıyıcı kolon ortadan iniyordu ama öbür tarafı boş, engelsiz boşluktu. Yüksek, kirli camlar New York şehir merkezinin ayırt edilebilir beyaz ışığının ayrıca Broadway üzerindeki kamyonların gürültüsünün içeri girmesine izin veriyordu. Camların yanında içinde bir çift kinkajounun olduğu harap tel bir kafes... kafesin ötesinde bir grup büyük obje duruyordu; bir araba kapısı, bir pencere çerçevesi, tekerlekler üzerine monte bir çatı vantilatörü, bitmemiş beş parçalı bir heykelin içerikleri, resimler, ve yakın zamanda sonuçlanmış Musevi Müzesi retrospektivinden heykeller duvara dayanmıştı.

Odanın ortasında büyük bir masa vardı, üzeri dergilerle, dergilerden kesilmiş resimlerle, düşen kurşun ve mürekkepli kalemlerle ve boya tüpleri ve diğer malzemelerle örtülmüştü. Arka odaya doğru, bir sayaç, dip duvardan buzdolabı, elektrik ocağı ve yatak için açılmış köşeden parlıyordu- bir döşek yere seriliydi. *Loftun* bütün geri kalanı çalışma alanıydı.”(17)

Yine aynı dönemlerde, bir kaç sanatçının New York sanat toplumunun 800 üyesini davet ettiği sosyal organizasyon da bir *loftta* düzenlenmişti. Bu partinin yarattığı sıra dışı havadan oldukça etkilenen sanat yazarı Dore Ashton, yazısında “parke zeminli, kusursuz duvarlı ve boylu boyunca kocaman bir sütun sırasıyla kaplı bir *loftta* düzenlenen bir parti” (18) olarak bahsetmişti.

Ayrıca yine kendi ifadesiyle “bu *loft* partisi zayıf ve aç sanatçıların kendilerini hırsızlara benzettikleri, beş kuruşsuz bohem günlerden ya da bir diğer deyişle ‘rahat eski gruptan’, ‘ yeni sanat mesleği topluluğuna’ geçişi sembolize ediyordu. ” (19)

Bu dönemde basın yayın organları da aslında *loft hayatını* gösterişli ve marjinal bir yaşam biçimi olarak lanse etmişlerdir. Life dergisinin 1970’te yayınlanan “*Büyük Bir Loft’ta Yaşamak*” başlıklı makalesinde, “Bu kirli cephelerin ardında bir sanatçı kolonisi saklanıyor. 5m’lik tavanlar, 15m’lik odalar ve topluluk ruhu” (20) şeklinde bir tanım yer almaktaydı. Aynı dergide hiç bir banliyö evinin ya da sıradan bir apartman dairesinin sunamayacağı kadar geniş alan ve ışığın görüldüğü bir takım *loft* mekanların fotoğrafları da yer almaktaydı. Bu fotoğraflar sıradan bir ‘ev yaşamında’ yer almayan bazı görüntüler de içermekteydiler: İçinde trapez olan bir *loft*, ya da bir sanatçının üzerinde çalıştığı 2.5x7 m ebatlarında bir tuvalin yer aldığı bir *loft*, ya da çoğu Amerikan evinin alım gücünün üzerinde olabilen, oryantal halılara, spot aydınlatmalara, cilalı ahşap bir zemine, vb. sahip olan *loft mekanların* dergi ve gazetelerdeki fotoğrafları, bu mekanların olumlu ya da olumsuz büyük oranda ilgi çekmesine neden olmuştur. O yıllarda bir diğer dikkat çekici nokta ise hacim olarak geniş olan *loft mekanların* hem ‘ev’ hem de ‘işyeri’ olarak kullanılabilmesiydi.

1980’li yıllardan itibaren ise artık *loftlar* emlak pazarında da hatırı sayılır bir öneme sahip olmuşlardır. Artık *loft* mekanlar maliyet ve aylık giderler söz konusu olduğunda ekonomik geliri yüksek olan kimselere hitap eder duruma gelmişlerdi. Yazılı basında yer alan bazı loft ilanları sosyo ekonomik ve iç mimari fonksiyon bağlamında hangi noktalara gelinmiş olduğunu betimlemektedir. New York Times’ın Mayıs 1980 tarihli sayısında yer alan bir ilan ise şöyledir:

“*Loft yaşamında* en uç nokta... En uç *loft* daireyi mi arıyorsunuz? Bizim geniş dublekslerimiz, size *loft yaşamını* harika yapan herşeyi veriyor... Boş alanın pahasızlığı... Muhteşem yüksek tavanlar (5m’ye kadar)... Kendi yaşam alanınızı yaratma özgürlüğü... Artı muhteşem gökyüzü ve nehir manzarası! *Loft yaşam* tarzından beklemeyeceğiniz bir zarafet de ekledik... Büyüleyici lobi, dahili telefon sistemi... Halı kaplı holler... Gösterişli randevular & konfor... Lüks geniş yeni mutfak alanları & modaya uygun meşe zemin, vs...” (21)

Manhattan’da bir sokak lambasına yaklaşık aynı yıllarda afiş tarzında yapıştırılmış bir başka ilan, yapının 1860 senesindeki halinin reproduksiyon bir resmini de ekleyerek ürününü pazarlamaktadır:

“Bu olağan üstü *loftlar* sanatçılar, fotoğrafçılar, performans sanatçıları ve yaratıcı zekalı kent öncüleri içindir. Prince Caddesi’nin köşesinde, SoHo tarihi bölgesinde, ortak *loftlar*,

-Büyüleyici sergi alanları

-Her katta bir *loft*

-Fantastik galeri ve performans sanatları alanı.

- Zamanının en iyi iş yapısı ve en ünlü mağazası... New York’taki ilk yangına dayanmış olan bina... Beyaz mermerden yapılmış... Galler Prensi tarafından Birleşmiş Milletler’e yaptığı ziyaret esnasında özellikle incelenmiş...” (22)

3.3. Sanat ve Sanatçı

II. Dünya Savaşı sonrasında ABD’de sanat ve sanatçının sosyal konumunda gözle görülür değişiklikler meydana gelmiştir. Bu yıllarda artık ‘sanatçı yaşantısı’ gibi bir toplumsal anlam, orta sınıfın hayatında belirmeye başlamıştır.

Sanata yüklenen kültürel değer, sanatçı olmanın getirdiği sosyal prestij ve sanatçıların kitle iletişim araçları nedeniyle de bilinirliklerinin artması, eserlerinin de ekonomik değer kazanmasını sağlamıştır. Bir anlamda sanatçının ticari kazancı, bilinirliğiyle bağlantılı hale gelmiştir. Sanat eserlerinin fiyatları sanatçının uluslararası bir ödül kazanıp kazanmamış olmasından da etkilenebiliyordu. Kamusal alanda sanatla ilgili olan politikalar neredeyse ulusal bir öncelik haline dönüştürülmüştür. ‘Sanatçı’ bir anlamda ulusal prestij meselesi olarak; artık ‘bohemden’ ziyade ‘sosyal servet’ olarak algılanmaya başlanmış ve eserleri de yeni önemli bir statü kazanmıştır.

20.yüzyılda sanat ve toplum arasındaki ilişkinin temel olarak değiştirildiği iki dönem olmuştur: 1930'lar ve 1960'lar... Tarihte 'Büyük Bunalım' olarak adlandırılan, 1929'da başlayan ve 1930'lu yıllar boyunca devam eden ekonomik kriz, Kuzey Amerika ve Avrupa'yı merkez almasına rağmen, dünyanın geri kalanında da –özellikle de sanayileşmiş ülkelerde- yıkıcı etkiler yaratmıştır. Krizden etkilenen birçok ülkede inşaat faaliyetleri durmuş, tarım ürünü fiyatlarındaki %40-%60'luk düşüş, çiftçileri ve kırsal bölge nüfusunu oldukça kötü etkilemiştir. Yaşandığı ülkelerde işsiz ve evsiz sayısını önemli ölçüde arttırmıştır.

Büyük Bunalım'dan önce, 1900–1930 yılları arasında, sanat başkenti olan Paris, Berlin, New York ve Moskova'daki dikkate değer sanatçılar eserlerinden kendilerine bir hayat kazanmaya başlamışlardı. Fakat sanatçıların işgücünün bir parçası olarak fark edilmeleri ilk defa kriz esnasında olmuştur. Bu durum ABD'de özellikle 'İş Projeler Yönetimi'(Work Projects Administration, WPA) fikrinin oluşturulmasıyla sağlanmıştır.²⁰ 1935'te oluşturulan WPA, milyonlarca insanı istihdam eden, o güne kadar oluşturulmuş en önemli ve en kapsamlı iş bulma kurumu idi. Sanatçıların da işgücüne katılmalarını desteklemiş olan bu organizasyon sayesinde Modern Ressamlar ve Heykeltraşlar Federasyonu gibi birlikler oluşturulmuştur. Hatta WPA sayesinde tanışan, Mark Rothko, Willem de Kooning, Jackson Pollock, Arshile Gorky ve Adolph Gottlieb'in de içinde bulunduğu, aşağı yukarı 2000 kişilik New York'lu sanatçı grubu bu organizasyonun dışında da iletişimlerini devam ettirmişlerdir. 'Büyük Bunalım' döneminde pek çok insana iş imkanı ve işsizlere gelir sağlamış olan WPA, 1943 yılına kadar faaliyetlerini devam ettirmiştir.

Sözü geçen sanat çevrelerinin bir bölümü bilinen ekolleri üretmişlerdir. Örneğin, Alman ressam Hans Hoffman'ın stüdyosu etrafında birleşmiş bir grup, Rothko ve Gottlieb'in de dahil olduğu 'On' ya da 'Whitney [Müze] Muhalifleri' bunlardan bazılarıdır. Zaman içinde bu gruplar kolektif kimliklerini vurgulayan bir bölgede, atölyelerinin yer aldığı 'loftlar' ya da sürekli gittikleri barlar/kulüpler/kafeler ile de bilinir olmaya başlamışlardır.

²⁰ Zukin, Sharon. *Arts in the Arms of Power*. 82

Oluşan sanat ekolleri içinde savaştan sonra en çok dikkati çeken ‘Onuncu Cadde Soyut Ekspresyonistler Okulu’ idi. Birlikte vakit geçirdikleri Subjects of the Artist School, The Club, and the Cedar Tavern gibi mekanlar Fransız yazar Anais Nin’in günlüklerinde de bahsedilmiştir.²¹ II. Dünya Savaşı sonrasında bir araya gelen sanatçılar New York Okulu (The New York School) olarak bilinen önemli bir sanat ekolünü oluşturmuşlardır.

1950’lerin ortalarından itibaren yaşayan Amerikalı sanatçıların eserleri giderek yükselen fiyatlara sahip olmaya başlamıştır. Sanatta eski ustaların üretmiş olduğu eserlerin giderek tükeniyor olması da yeni sanatçıların eserlerinin fiyat artışına neden olan faktörlerdendir. Çünkü değerli sanat eserlerine yatırım yapmak isteyenler ilgilerini genişletmek zorunda kalmışlardır. Diğer yandan, New York’lu ünlü soyut ekspresyonist ressam Jackson Pollock’un 1956’da ölmesi, kendisinin ve New York Okulu’ndaki dönemdaşlarının eserlerinin değerini arttırmıştır. Bunun sonucunda Robert Rauschenberg, Jasper Johns, Frank Stella gibi yeni nesil soyut ressamlar da geniş yeni bir zengin sanat koleksiyonerler grubunun ilgisini çekmeye başlayınca onların da fiyatları yükselmiştir. 1960’ların sonunda iyi bilinen sanatçılar kendi *loftlarını* alabilecek kadar ekonomik güce sahip olmuşlardır. Eserlerinin ekonomik değerinin artması bazı sanatçıların kira ve tamirat bedeli olarak kendi eserlerini mal sahiplerine verebilmelerine dahi olanak sağlamıştır.

Amerikalı sanatçıların tarihi yeni bir konum kazanmalarının sebeplerinden biri olan soyut ekspresyonizm, sanatçıların gerçek nesnelere temsiline yer vermeden kendilerini sadece renk ve şekillerle temsil ettikleri bir sanat akımıdır. Özellikle sanat eleştirmeni Harold Rosenberg’in “aksiyon resmi”(action painting) olarak adlandırdığı resim yüzeyine anında ve dikkatsizce dökülen, damlatılan veya sürülen boya yoluyla fiziksel hareketi vurgulayan bir resim yapma yöntemidir. Aksiyon resminde resim objesi arka plana itilmiş, resmin oluşturulma yöntemi olan fiziksel hareket ön plana çıkarılmıştır. Aksiyon sanatı bir anlamda happening, Fluxus ve kavramsal sanatın da temeli olmuştur. İlk Amerikan sanat akımı olarak kabul edilen soyut ekspresyonizm, sanat dünyasının merkezinin Paris’ten New York’a kaymasında etkili olmuştur.

²¹ The Diary of Anais Nin, 1966

Resim 117 Soyut ekspresyonist aksiyon resmi, Jackson Pollock, Büyüleyici Orman(Enchanted Forest), 1947

Aksiyon resmi sanatçıyı bir anlamda ‘nedir’ i betimlemenin zorunluluğundan soyutlamıştır. ‘Nedir’i tasvir etmemek doğadan, toplumdaki ve geçmişten özgür olmak anlamına gelmekteydi. Sanatçıların bir nevi özgürlük ya da kaçış aradığı mevcut geçmiş, aynı zamanda II. Dünya Savaşı’ndan sonra paylaşılan genel korku ve facia vizyonuydu. *Loft mekanlar* da adeta bu kolektif duygudan kaçışın görüntüsü gibiydi. Şehir merkezinde olmasına rağmen genel kargaşadan kendini soyutlayabilmiş özgür geniş alan, aynı zamanda sanatçıların yaratıcı çalışmalarını sürdürdüğü atölye de olan mekan, soyut, geçmişten ve gelecekte bağımsız bir atmosfer çağırıyordu. Böylece bu devasa mekanlar tıpkı kullanıcıları olan sanatçıların ürettiği resimler gibi Amerikan halkının olumlu ya da olumsuz ilgisini çekmeye başlamıştır.

1960’lı yıllarda sanat ve toplum arasındaki ilişkinin değişmesini mümkün kılan bir diğer süreç ise Amerika’da ortaya çıkan popüler kültür karşıtı bir akımdı. Beat Kuşağı olarak tanımlanan ve tutucu bir hayatı yücelten Amerikan toplum değerlerine karşı olan bu akımın, en önemli temsilcilerinden biri yazar Jack Kerouac idi; kendisi aynı zamanda ‘Beat Kuşağı’ terimini de öneren ilk isimdir. Jack Kerouac’ın *Yolda*(On the Road, 1957), Allen Ginsberg’in *Uluma*(Howl, 1956) ve William S. Burroughs’un *Çıplak Şölen*(Naked Lunch, 1959) adlı eserleri bu akımın ilk ve en önemli yapıtlarındandır.

Bununla birlikte 1960'lı yıllarda Pop Art akımının en önemli temsilcilerinden olan ressam, film yapımcısı ve yayıncı, eserlerinde çoğunlukla seri üretim nesnelere kullanan, Andy Warhol'la birlikte alternatif toplumsal değerler de ortaya çıkmaya başlamıştır:

Resim 118 Andy Warhol, Marilyn's, 1967

SoHo Bölgesi, 1957–1967 yılları arasında Robert Rauschenberg ve Jasper Johns²² gibi sanatçıların buraya taşınmasıyla, daha canlı bir hal almıştır. Zamanla burada yaşayanların sayısının gözle görülür biçimde artmasıyla ve 'Fluxhouse no2' gibi önemli sanat etkinlikleri yoluyla birbirinden çok farklı sanatçılar zamanla *loft mekan anlayışının* belirlendiği bu çevrede toplanmaya başlamışlardır.

Loft mekanların öncü sakinleri olan sanatçıların sebep olduğu mekansal dönüşüm bir anda gerçekleşmemiştir. Yönetmelikler oluşturmak ve toplumsal evrimin doğal baskısıyla mücadele edebilmek için önceleri *loft* mekanların sakinleri bu ticari stüdyoların domestik kullanımını gizlemeye yeltenmişlerdir. Bir takım yasal kısıtlamalar söz konusu olduğunda sahte duvarlar kullanılarak, yaşama alanlarının çalışma alanlarından gizlenmesi yoluna gidilmiştir.

²² ABD'li, adı Pop sanatı ve Neo-dada ile anılan çağdaş ressamdır.(1930-)

Bu alanların kullanımı yasallaştıkça ve yaygınlaştıkça, sanatçı Andy Warhol'un dönemin ünlü müzik grubu Velvet Underground ile unutulmaz partiler düzenlediği bu mekanlar giderek uluslararası bir izleyici kitlesinin ilgisini cezbetmeye başlamış ve *loft* mekan anlayışı 'havalı' deyişi ile neredeyse eşanlamlı olarak algılanmaya başlanmıştır. Böylelikle, sanatçıların *loft* stüdyoları artık sadece bir çalışma alanı değil, birer 'sahne' olarak da anılmaya başlanmıştır. Aşağıdaki resimde Andy Warhol'un, öyküsü 1960'lı yıllarda geçen biyografik bir sinema filmine de²³ konu olan, ünlü *loft stüdyosu*, kendi deyimiyle 'Factory'(fabrika) yer almaktadır:

Resim 119 Andy Warhol, *Factory*, dış görünüm.

²³ Factory Girl, 2007

1960'ların ortalarından sonlarına kadar konseptualist²⁴ sanatçılar sanat yapmayı sanatın kendi içinde bir eylem olarak tanımlamışlardır. Örneğin doğaçlama yoluyla yapılan ve teatral bir doğası olan konseptualist 'happening' etkinlikleri aslında sanatçının kendisini sergilediği bir çeşit performanstır. Happening türü etkinlikler yoluyla resim ve tiyatro bir araya getirilerek pek çok *loft* stüdyonun içerisinde halka sergilenmiştir. Örneğin; Claes Oldenburg'un 'Dükkan' (Store, 1961), 'Oto-bedenler' (Autobodies, 1963), ve 'Yıkamalar' (Washes, 1965); Robert Rauschenberg'ün 'Harita Odası II' (Map Room II, 1965); Robert Whitman'ın 'Amerikan Ayı' (The American Moon, 1960); ve Kaprow'un 'Çağrı' (Calling, 1965) isimli eserleri önemli happening performansları arasında sayılabilir.

Bu tür performanslar giderek artan bir ilgiyle orta sınıfı bu sanatçıların sıra dışı mekanlarındaki sıra dışı sergileri izlemeye yöneltmiştir. Sanatçının kitle iletişim araçlarının da yardımıyla giderek popülerleşmesi ve bu durumdan bir şekilde manevi keyif alan ya da maddi çıkar sağlayan sanatçının, bu popülerliği besleyen *loft* stüdyolarını kendisini izleyen halka 'göstermeyi' tercih eder hale gelişi gibi; sanat üretimini birinci elden izleyebilmek ya da bu sıra dışı eylemde bulunabilmek için halk da sanatçıların *loftlarına* girebilmeyi ister olmuştur. Ayrıca yeni zengin sanat koleksiyonerleri, sanatçıların stüdyolarını ziyaret etmenin üst bir sınıfa sembolik giriş olarak, seçkin konumlarının toplum tarafından tanınması olarak algılamışlardır. Sonuç olarak, sanatçının *loftundaki* sanatın tüketimi, *loftun* da tüketimine dönüşmüştür. 1968'de 'Downtown Ten' 10 farklı New York sanatçısının çalışmalarını sergileyen sanat şovunun, onların *loftlarında* düzenlenmesi de bu tutumun bir sonucudur. Sanat üretimi dışında zaman zaman magazin el isimlerin de dahil olduğu sıra dışı partilere de ev sahipliği yapan *loftlar*, 1960'ların sonunda yaşamak için -itici veya çekici- ama kesinlikle 'heyecan verici' yerler olarak algılanmaya başlanmıştır.

²⁴ Konseptualizm; kavramların genel düşüncelerden ibaret olduğunu, ve bunların gerçek olduklarını savunmak kadar, gerçek olmadıklarını savunmanın da yersiz olduğunu ileri süren öğretidir.

Böylelikle sanatçıların aslında sanat toplumunu *loft* stüdyolarında etkileme çabaları, bir şekilde *loftların* bir ‘mekan tipi’ olarak popülerleşmesine neden olmuştur. Sanatçılar ayırt edilebilir sosyal gruplar haline geldikçe, orta sınıf da onların tarzlarını ve *loftlarını* kendilerine mal eder olmaya başlamışlardır.

II. Dünya Savaşı’nın ardından artan ekonomik refah, gelişmiş Amerikan endüstrisinin uluslararası genişlemesi ve Avrupa kültürel yapılarıyla irtibatını yenilemiş halkın daha sofistike olması, sanatçılar ve ürettiklerinin de değişmesine yol açmıştır. Böylece bir zamanlar sanat dünyasının başkenti olan Paris’in yerini artık kesinlikle New York almıştır. 1960’lardaki yeni refah ve sofistikleşme, sanat pazarını, bu zamana kadar sanat alış verişinde baskın olan soylulardan ve daha az seçkin olan galeri sahiplerinden, yeni sanat ve yeni sanatçıları içten bir ilgiyle takip eden ve onları bekleyen orta sınıfa yönelterek daha geniş bir tüketici grubuna açmıştır.

1960 ve 1965 arasında, çoğalan ticari sanat dünyasında yeni tarzlar ve konular ortaya çıktıkça, sanatın daha kurumsal bir desteği hak ettiği düşüncesi büyümeye başlamıştır. ‘Ulusal sanatlar konseyi’ kavramının kabulüyle, eyaletin geniş çaplı sanat aktivitelerindeki süregelen eksik tutumu, bağışlar ve ajanslar sayesinde giderilerek, geçimini sanattan sağlayan istihdamın düzenli olarak genişlemesini sağlamıştır.²⁵Fakat bu şartlar altında bir takım kontrol elemanları da vardı. Bunlar yerel iş gücü pazarlarıydı. Yani, ticaret toplumundaki stratejik düşünürlerin geri kalan bütün hizmet sektörüyle birlikte sanat istihdamını da zorunlu olarak düzenlemesi gerekmiştir. Bu noktada sanatın ‘üretildiği, seçildiği, dağıtıldığı ve tüketildiği’ müze ve galerileri de tanımlamak önemlidir. Sanat müzelerinin ve sanat galerilerinin fonksiyonları birbirlerinden farklıdır. Kesin olarak, müzeler sanat için aracı iken, galeriler ise pazar için aracıdırlar. Yani müzelerin fonksiyonu ‘göstermek ve anlatmak’, galerilerin fonksiyonu ise ‘göstermek ve satmaktır’. Galerilerin gittikçe artan belirgin, çok yönlü ve zaman zaman da avantgarde tarzda sergiler düzenlemeleri, 1960’lı yıllarda itibaren, galerilerin de en az müzeler kadar ilgi çekmelerine neden olmuştur. Buna ek olarak 1960’ların sonlarından itibaren bazı *loft mekanlarda* açılmaya başlanan galeriler bu ilgiyi arttırmışlardır.

²⁵ Zukin, Sharon. *Arts in the Arms of Power*. 84

3.4. Sanat ve Endüstri

Yenilikçi erken 20.yy mimarları özgürce endüstriyel tasarım elemanlarını konut ve kurumsal alanlara işlerlerken, bu elemanları sadece bir bağlamdan diğerine aktarmanın dışında yapının tamamına uyum sağlaması için kullanmışlardır. Reformist mimar Walther Gropius²⁶ ve Almanya'daki Werkbund grubu endüstriyel binaları oldukları gibi sanat formlarına yükseltmekten ziyade, endüstriyel dizaynlara resimsel ve heykelsel standartları empoze etmeye çalışmışlardır. 20. yüzyılın ortalarında sanat ve endüstrinin hem bir arada bulunması hem de ayrılması için bir takım koşullar söz konusuydu. “Bir yanda, hayatın her alanında yükselen mekanikleşme, endüstriyel tekniklerin ‘ev’ içindeki kullanımını körüklerken, endüstriyel inşaanın katı standartları, Viktoryen evlerinin ayrıntılı titizliğiyle zıtlaşan fabrika alanlarının ‘çetin’ güzelliğini dayatmıştır.”(23) Diğer bir yanda, sanayileşmeyle gelişen çalışma ve yaşam alanı arasındaki ayırım endüstriyel ve konut tipi ürünler olarak tamamen farklı iki pazar oluşturmuştur.

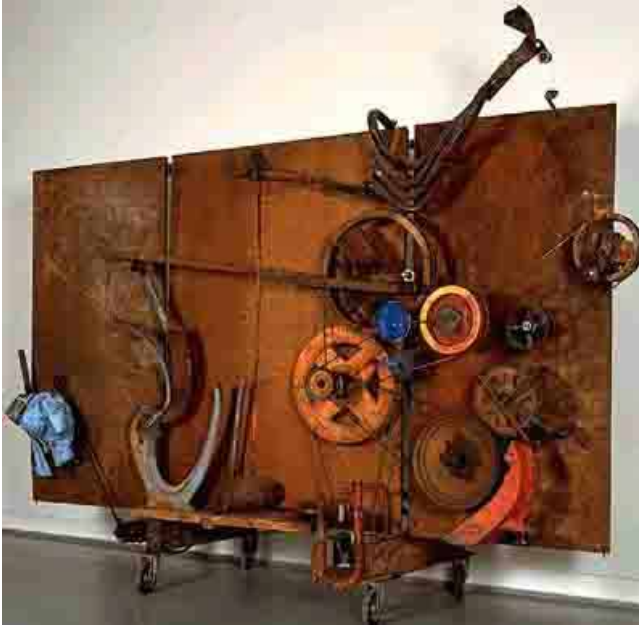
1970’lerde ise endüstriyel tasarım ürünleri pazarda yaygınlaşmaya başlamıştır. Endüstriyel tasarım ürününün tercih edildiği durumlar bazı durumlarda ‘ev’ için endüstriyel bir ürün olan elektrikli süpürge satın almak gibi ihtiyaca bağlı bir tutum iken, bilinçli bir estetik seçim içerdiğinde, salt ürünün çıplak fonksiyonelliğiyle dekorasyona yönelik bir tutum olabilmektedir. Örneğin bir binanın tesisat elemanlarını açıkta bırakmak ve onların çıplak duruşlarına işlevlerinin dışında bir anlam yüklemek estetik bir ifade olabilmektedir.

Loft yaşamı endüstriyel estetiğin sıradan ev yaşamında belirmesinde önemli bir rol oynamıştır. Fabrika kökenleri ve çoğu *loftun* günümüzde çeşitli biçimlerdeki kullanımı, endüstriyel stilin adapte edilebilirliğini göstermektedir. Ayrıca *loftlardaki* geniş boşluklar sıradan bir mekanda kullanmak için büyük olan endüstriyel ve ticari araçların dekoratif amaçlı kullanımına da olanak sağlamaktadır.

²⁶ Bauhaus’un kurucularından, Alman mimar(1883–1969)

Sanatçılar yeni ve dinamik olduğu sürece endüstriyel tasarımlardan etkilenmişlerdir. Yüzyılın başında, Walter Gropius Amerikan fabrikalarından etkilenmiş ve Le Corbusier²⁷ makinaların temiz hatlarını araştırmıştır. Duchamp, Leger, Picabia ve Konstrüktivist sanatçılar²⁸, makina parçalarını ve imajlarını resimlerinde kullanmış ve Duchamp bir endüstriyel ürün olan pisuarı sanat eseri olarak gösterebilmiştir. Sanatçıların endüstri içinde sanatı bulabilmelerinin nedeni resim ya da binalar gibi ‘gerçek’ sanat çalışmalarında yaratmaya çalıştıkları şeylerle endüstriyel formların bir anlamda uygunluk göstermeleriydi. II. Dünya Savaşı sonrası dönemine kadar, endüstrinin sanat üzerindeki etkisi öncelikle görsel olmuştur.

1940’ların sonlarından itibaren sanatçılar endüstriyel formlara karşı daha duygusal bir tutum içine girmişlerdir. Endüstriyel üretimde otomasyonun artması ve endüstriyel makinelerin hızlanan değer kaybı, eski mekanik araçlara karşı sanatsal bir takdir oluşmasına neden olmuştur. 1960’larda, Paris’te Jean Tinguely²⁹ ve New York’ta Rauschenberg endüstriyel estetikle oynayarak, onu, eğlendirmekten başka bir işlevi olmayan objelerde tekrar kullandılar:

Resim 121 Jean Tinguely, Tinguely

²⁷ Modernist, Fransız mimar (1887–1965)

²⁸ Geometrik kompozisyon anlayışını benimsemiş, endüstriyel malzeme ve teknikleri yücelten bir sanat akımı.

²⁹ İsviçreli ressam ve heykeltıraş(1925–1991)

Resim 122 Robert Rauschenberg, The Tower.

1960'ların sanatçıları mekanik çağın estetiğini ve yeni elektronik çağın teknolojisini birleştirebilmişlerdir. Bu tutum endüstriyel alanların da yeniden değerlendirilmesine neden olmuş ve önceleri yalnızca 'kalıntıdan' ibaret olan *loft* binaları belirgin bir 'sanatsal' değer kazanmaya başlamıştır.

3.5. Loft Konut Pazarının Oluşumu

Loft konut tarzı ilk olarak Amsterdam kanalları, Londra iskeleleri çevrelerinden ve New York'taki olumsuz koşullar altındaki atölyeler bölgesinden doğmuştur. Bu eski üretim/atölye mekanları sanatçılara esas olarak geniş alanı ve geniş pencereleri açısından hitap etmiş ve hem çalışma hem de yaşama için kullanılacakları stüdyolar oluşturmalarını sağlamıştır. Sanayi bölgelerindeki mekan kiralardaki görece ucuzluk da bu seçimde çok önemli bir etkidir. Ancak bu ucuzluk, kirlilik ve gürültü gibi bazı istenmeyen etmenlerden de kaynaklanır.

1970'lerin başlarında, daha önce üretim alanı olarak kullanılan yerlerin yerleşim alanına dönüştürülerek konaklama için kullanımı, ABD'de ve Batı Avrupa'daki bazı eski sanayi kentlerinde zamanla popülerleşmeye başlamıştır. Bu dönemde cilalı ahşap zemini, tuğla görünümlü duvarları ve dökme demir cepheleri ile 'sanatçıların mekanı' olarak halk için artan bir ilgi odağı haline gelmeye başlamış olan *loft*, ekonomik ve estetik yaşam tarzı olarak bir burjuva modası halini almıştır. Orta sınıf ve üst orta sınıf mensupları da giderek artan sayılarda, *loftlara* taşınmaya başlamıştır. Sanatçılar gibi bazı kiracılar kendi *loftlarını* kendileri tamir edip yeniden yaratırken, diğerleri mimarlardan ve tasarımcılardan yardım alarak kapsamlı yenilemeler yaptırmışlardır. Sanatçılardan farklı olarak bu yeni sakinler *loftları* sadece konut amaçlı kullanmışlardır.

ABD'de basın ve kent yönetimleri *loft yaşamını* kentsel yaşamın canlanması olarak yüceltirirken, *loftların* konut olarak dönüştürülmesine farklı bir ilgi duyan bir diğer kesim ise sponsorlardı. Bunlar mal sahipleri veya oturanlar değil, yatırımcılar, gayrimenkul geliştiricileri ve inşaat şirketleri idi.³⁰Onların öncelikleri doğrultusunda dönüştürme sürecinin doğası ve dönüştürülecek yerlerin karakteri değişmiştir. Konutsal dönüşüm, müteahhitlerinin ilgisini bu alana yöneltmiştir. Dönüştürdükleri yerler önceki konut *loft* binalarına göre daha büyüktü ancak yarattıkları alanlar daha küçüktü. Yani *loft apartmanlar*, bir anlamda bilindik *loft binaların* önüne geçmiştir.

³⁰ Zukin, Sharon. *Living Lofts as Terrain and Market*. 3

New York Şehri'nde geleneksel *loft konutların* alanı ortalama 195m² iken, ticari bir bina *loft apartmana* dönüştürüldüğü zaman ise alanı 60m² dolaylarına iniyordu. (24) Gayrimenkul geliştiricilerinin hareketlerine ve sosyal yapıda oluşan bir takım değişikliklere bağlı olarak, *loft konut* alanında bir pazar oluşmuş ve büyüyerek devam etmiştir.

Loft konut piyasasının ortaya çıkışıyla depo/atölye alanlarının gayrimenkul olarak kullanımının temel amacı da dönüşüme uğramıştır. Bu alanlar üretim yapılan yerlerden 'kültürel tüketim malzemelerine' dönüşmüşlerdir. Bu süreç küçük çapta üretime bir anlamda zarar vermiştir. Konutsal kullanıma yönelik dönüştürülen depolar artık makine atölyeleri, basımevleri, tekstil fabrikaları, veya daha küçük üretim atölyeleri olarak kullanılamaz duruma gelmişlerdir. Aslında *loftların* konuta dönüşümü, kentsel üretim alanlarının bir tür yok oluşunu simgelemektedir. Mekansal anlamda ise *loftlar*, aynı zamanda onları kullanmak için çekişen bazı gruplar arasındaki bir tür çıkar çatışmasını da temsil eder. Bu gruplar zaman içinde küçük çaplı üreticiler, sanatçılar, orta sınıf mensupları ve olası yerleşikler, gayrimenkul geliştiricileri, zengin üst tabaka veya şehirdeki seçkin elit tabakalar ve bu tabakanın denetimi altındaki bankalar ve belediyedeki politikacıları da içermeye başlamıştır.

Bu mücadele içinde -doğrudan devlet yardımı gerektirmeyen bir sektör olduğu için- emlak geliştiricileri ve kent yetkililerinin *loft piyasasını* yüceltiyor olması önemli bir noktadır. Öncelikle bu eski sanayi mekanların konuta dönüşümü şehirlerin vergi gelirinin düşmesine veya federal hükümetin inşaat fonu giderlerine mal olmuyorsa, *loft* konutları devletin mali krizine bir çare olarak görülebilirdi. "İkinci olarak eğer *loft yaşamı*, kentsel odağa orta sınıf getirisi sağlıyorsa, kent, *loft yaşamının* demografik ve kültürel etkilerinden kaynaklanan sosyal ve mali kazançlar olarak bu işten faydalanarak geri ödeme sağlar. Ancak bu tip hesaplar 1900'lerden beri planlanan ve işletilen kapitalist şehirlerin mantığına denk düşmektedir."(25)

Oysa gerçekte *loft yaşantısının* yayılması iki açıdan bedel ödetmektedir. Bir yandan, devletin konutsal dönüşümü kabulü, uzun vadede kentsel endüstriden kaçış stratejisinin son adımını belirtir. Diğer yandan, marjinal sosyal ve kültürel olgudan ya da başka bir deyişle ‘alternatif kentsel hayat tarzı’ndan yayılan *loft yaşamının* kabul edilebilir hatta arzulanabilir yaşam tarzına dönüşmesi, sadece değerlerin değişimi ile değil aynı zamanda emlak piyasasına devletin müdahalesi ile de gerçekleşmektedir. Bu müdahale gayrimenkul piyasasındaki kar marjının oluşmasına sebep olan karmaşık finansal ve yasal sürecin oluşmasına yol açmaktadır. Konut piyasasının *loft alanları* üzerine gelişmesi bankalar gibi borç verme kurumlarının da önceliklerini yönlendirmiştir.

New York’un loft yaşamı olgusunda öncü ve model oluşunun sebeplerinden biri de 19. yüzyılın ortalarından sonlarına kadar olan süreçte, aşağı ve merkezi Manhattan ve Brooklyn bölgelerindeki bazı kıyı alanlarındaki imalathane binalarının çokluğuudur. Buna rağmen bu fiziksel altyapının varlığı bu endüstri alanlarının konut olarak kullanımının nasıl geliştiğini veya belirli bir zaman diliminde yayılmasını açıklamaya yeterli değildir. Genel olarak, *loft konut piyasasının* büyümesi, her modern ürün piyasasında olduğu gibi üç koşula dayalıdır: “ürünün veya üretilme araçlarının hazırda bulunması; yöneltilebilir müşteri kitlesi tarafından ürünün kabul edilebilirliği; ürünün kullanılabilirliğine dair bir modelin erişilebilirliği” (26) şeklinde sıralanabilir. Bunlar doğal olarak seri üretim ve seri tüketim aşamasındaki bir ürünün gereksinimleridir. Buradaki önemli nokta ise bu etmenlerin, birbirlerinin etkileşiminden doğan tüketim malları gibi toplumsal olarak yaratılmış olmalarıdır. Belirli bir zaman ve mekan içerisindeki sosyal ilişkiler ve kültürel değerleri yansıtır.

New York’un *konut loft* durumuna bakıldığında ise, düşük satış fiyatları, düşük kiralar ve bu dönemlerde banka ipotekleri durumlarında çekilen ödeme güçlüklerinden de anlaşılabilir, *loft binalarına* kronik olarak değerinin altında değer biçilmesi eğiliminin olduğuudur. Bu durum ‘mali kullanışsızlığı’ yükseltir ve dolayısıyla *loft binalarının* fiziksel olarak da kullanışsız hale gelmesine yol açar.

New York'un sanayi dışı bırakılmasıyla ilgili olan uzun vadeli ve kısa vadeli faktörlerin manipülasyonu ise sanatçıların, daha önce ise üreticilerin tekelinde olan SoHo'da, *loft konut mahallesi* kurularak buraları doldurabilmelerine yol açar. *Loftların* New York'ta konutsal kullanım için hazırda bulunmuş olması, biraz onun endüstriyel ekolojisi ile biraz da ekonomik ve politik güçlerin etkileriyle biçimlendirilmiştir.

Bununla birlikte, *loft konutların* geleneksel şehir emlak piyasasına alternatif oluşturması ancak yeni sosyal ve kültürel değerlerin ortaya çıkışı ile mümkün olabilmıştır. 1960'lardaki sanatçıların ve sanatın artık değişen statüleri de bu anlamda büyük önem taşımaktadır. Fakat ekolojik farkındalık, küçük çaplı inşaatın ve tekrar kullanımın desteklenmesi eğilimlerinin artması da *loft piyasasını* ileriye taşıyan faktörlerdir.

New York'un 20.yüzyıl sanatsal üretim dünyasındaki egemen pozisyonu, *loft hayatı* modelinin de geniş bir halk kesimine erişilebilirliğine yol açmıştır. New York'lu sanatçıları *loftlarında* ziyaret eden sanat simsarlarına ek olarak müze küratörleri, ve koleksiyoncular bu sanatçıların hayat tarzlarına ve çalışmalarına giderek büyüyen bir ilgi duymuşlar ve bir şekilde reklamını yapmışlardır.³¹ İşin ironik yanı ise giderek popülerleşen *loft piyasasında* yükselen fiyatların, bazı sanatçıların *loftlarından* uzaklaştırılmalarına yol açmış olmasıdır. 1960'ların sonlarına doğru SoHo *loftlarına* yönelmiş olan sanatçıların çoğu artan kira bedelleri nedeniyle 1980'lerin başlarına kadar zamanla oradan ayrılmak zorunda kalmışlardır. Sonuç olarak çoğu, Brooklyn, Jersey City, Hoboken ve daha da uzak kıyılara yerleşmişlerdir.

Loft tipi konutlar tipik ve daha çok üzerinde uzmanlaşmış bir gayrimenkul çeşitidir. *Loft piyasası* arz talep çizgileri arasında karşılıklı oynamaya dayalı olan iki aşamadan geçmiştir.

³¹ 'Loft Neslinin Portesi', Gilbert Millstein, New York Times dergisi, Ocak 7, 1962; 'Bohemya'nın Son Öncüsü', 'SoHo'daki Sanatçı ve Galeriler' Time, Mayıs 25, 1970; 'En Avangardın En Çok Çalışan olduğu Yerde', S. Koch, Esquire, Nisan 1975.

İlk olarak bu yüzyılın büyük bir bölümünde atölye/depo alanlarını sürekli olarak işgal eden küçük işletmelerin yok olmaları ve 1960'larda canlı kalmayı başaran işletmelerinse daha modern endüstriyel tesislere geçmeleri bu mekanların boşaltılmasına neden olmuştur. Bu durum arz faktörünün yerine gelmesini sağlamıştır. Boş alanlar arttıkça, yeni talipler – çoğunlukla geniş ve ucuz yaşama ve çalışma yeri arayan sanatçılar – buraların kendi kullanımları için ideal olduğunu fark etmişlerdir. Bu, arzın talebi doğurduğunu öne süren bir görüştür. Artık konut olarak kullanılan atölyelerin/depoların kiralari eski kullanımlarına göre artmış ve bu atölyelerin/depoların konutlaştırılmasına olan talep de yükseldikçe, mal sahipleri daha yüksek kira bedelleri talep etmeye başlamışlardır. Böylece *loftların* pazarlanması, 'sanatçılar için atölyeler' ifadesiyle yapılmaya başlanmıştır.

Loft pazarının geçirdiği ikinci aşama ise sanatla ilgisi olmayan orta sınıf halkın bu tür konutlara olan talebinin doğmaya başlamasıyla yaşanmıştır. Böylece 1970'lerin ortalarında, *loft* kiralari apartman kiralariyle yarışır duruma gelmişti. Fakat kira bedelinin dışında *loftların* yaşanabilir hale getirilmesi için ekstra yatırıma da ihtiyaç duyulmaktaydı. Sıcak su boruları ve su ısıtıcıları, gaz boruları ve ısıtıcılar, banyo ve mutfakların tadilatı ya da baştan yapılması; ahşap zeminlerin tekrar onarılıp tamamlanması; duvarlardaki, tavanlardaki ve kolonlardaki geniş oyukların, tekrar sıvanıp tamir edilmesi gerekiyordu. Tabi bu yenileme için ayrılması gerekli olan bütçe oldukça yüksek rakamlara ulaşabiliyordu.

1975 yılı civarında New York şehrindeki *loft daireler* bir takım yasal statü sorunlarıyla baş etmek zorunda kalmışlardır. *Loft konutları* azaltan yerel imar yasaları ve bölgesel kısıtlamalar sadece sözde kalmış ve hiç uygulanmamışlardır. Bu durum zaten riskli görünen emlak piyasaları için yatırım veya onarım yapmak hevesinde olmayan bankaları iyice kısıtlamıştır. Böylece *loft* bina sahipleri yasal bir mekana yapısal iyileştirmeler yapmak için gerekli olan kaynakları bulamamışlardır. Düşük seviyede kurumsal mali destek *loft piyasasını* kendine özgü bir değişim göstermeye itmiştir. Piyasanın temelde dayandığı konutsal kullanım yasadışı olarak kalsa da, *loft* ve *loft binalarının* fiyatları giderek yükselmeye devam etmiştir.

Fakat piyasaya profesyonel emlak geliştiricilerinin girişi bu duruma bir son vermiştir. Böylelikle *loft konutların* kurumsallaştırılabilmesi için çalışmalar başlamıştır. Emlak geliştiricilerinin banka finansmanına bağımlılığı, satın alma ve inşa etme ücretlerini karşılayabilmek için *loft dönüşümlerinin* yasal durumunun düzenlenmesi gerekiyordu.

Diğer bir açıdan ise, daha büyük yatırımlar daha büyük riskleri getirirken şehir yönetimlerinin bu tip yatırım ve gelişmelere eş zamanlı olarak eğilmeleri garanti altına alınmış olmuştur. Fakat şehir yönetimi orta sınıf konutlarından elini çekip *loftları* üretim için destekleseydi, profesyonel geliştiriciler konutsal dönüşüm içerisinde ağırlıklı olarak yer alamazlardı. Ayrıca emlak geliştiricileri, şehir yönetiminin -1960 başlarında yaptığı gibi- eski binaları toptan kentsel yenilenme, yıkım politikalarına girişmeyeceği konusunda garanti vermediği takdirde, eski binaları yenileme inşaatları gibi karı çok yüksek olan bir işten vazgeçmek istememişlerdi. 1970'lere geldiğinde, emlak geliştiricileri alışmış oldukları gibi her türlü gayrimenkul faaliyeti için finansal destek talebinde bulunmuşlardır. Çünkü *loft piyasasına* girerek risk almayı tercih etmemişlerdir.

New York kent yönetimi de bu ihtiyaçlara kayıtsız kalmamıştır. Demokratik parti kurumları hem 'reformcular' hem de 'düzenciler' ile belediyenin gayrimenkul alanlarına yerel kampanyalarla dikkat çeken çok zengin ve etkin gayrimenkul işadamları arasındaki yakın işbirliği sonuç vermiştir. New York Times gazetesi, *loft piyasası* üzerine çok gösterişli bir kapak konusu hazırlarken, 1975 ve 1977 yılları arasında Sunday Times gayrimenkul bölümü ve ticari bir kuruluşu olan New York Gayrimenkul Kurulu, *loft dönüşümü* yararına birçok reklam kampanyası gerçekleştirmiştir. Gayrimenkul Kurulu'nun 1975 tarihli raporunda, ipoteklere, boş kalmaktan uğranan zararlara ve vergi ihmallerine maruz kalan depo/atölye binalarının artık üretim amaçlı binalar olarak kullanılmasının mümkün olmadığı kesin olarak belirtilmiştir.

4. BÖLÜM: SOYLULAŞTIRMA

Orijinal adı “*gentrification*” olan, dilimize ise “*soylulaştırma*” olarak çevrilen kavram, *loft* oluşum süreciyle olan karşılıklı etkileşimi sebebiyle bu tez kapsamı içinde yer alacaktır.

4.1. Kavram Olarak Soylulaştırma

“Gentrification” terim olarak ilk defa, Londra’nın işçi mahallelerindeki konutların orta ve üst sınıf tarafından satın alınarak, var olan konutların yıkılıp yerine şık ve lüks konutlar yapılması sonucunda, bu bölgelerin sosyal karakterinin dönüşmesi sürecini tanımlamak adına kullanılmıştır.³²

İngilizce’den dilimize birebir çevrildiğinde tam karşılığı ‘soylulaştırma’ olan ‘gentrification’ kavramı için Türkiye’de yapılan çalışmalarda farklı karşılıklar kullanılmıştır. ‘Gentrification’ sürecinin ilk defa tanımlandığı Londra’daki işçi mahallelerinin sosyal ve mekansal kimliğini dönüştüren etken, buralara yerleşen ‘soylu üst sınıfken’; artık bu dönüşüm sürecinde etkili olanların, sanatçılar ve genç kentli profesyonellerin oluşturduğu ‘yeni orta sınıf’ haline gelmesi; ‘soylu olmak’ ile bir ilgisi kalmamış olan dönüşüm olgusu için farklı karşılıklar önerilmesinde etkili olmuştur. Bir sosyal ve mekansal yenilenme süreci olan ‘gentrification’ için önerilen Türkçe karşılıklardan bir tanesi ‘burjuvalaştırma’dır.³³ Kentsel alanın ‘yeni gelenler’ tarafından dönüştürülme sürecini tanımlayan bir diğer karşılık ise ‘seçkin’ veya ‘özenle yapılmış’ anlamlarına gelen ‘mutena’ kelimesinden üretilmiş ‘mutenalaştırma’dır.³⁴ Bunlara ek olarak ‘seçkinleştirme’, ‘jantileşme’, ‘nezihleştirme’ ve ‘ehlileştirme’ terimleri de ‘gentrification’ kavramına karşılık olarak kullanılmaktadır. Önerilen tüm bu karşılıklara rağmen, sosyo kültürel ve fiziksel anlamda bozulmuş kentsel alanların sosyal ve mekansal olarak rehabilite edilmesi süreci için günümüzde en yaygın olarak kullanılan terim yine ‘soylulaştırma’dır.

³² Glass, Ruth 1964.

³³ U lusoy, Zuhul. *İstanbul’da “Soylulaştırma”*. 32

³⁴ Keyder, Çağlar. *İstanbul’da “Soylulaştırma”*. 33

4.2. Süreç Olarak Soylulaştırma

“Soylulaştırma, genel olarak orta ve üst sınıfların kent içinde dar gelirli ve yoksul kesimlerin yaşamakta olduğu köhneleşmeye yüz tutmuş tarihi konut alanlarına yerleşmelerini ve buraları yenileyerek kendi yaşam standartlarına uygun hale getirmelerini içeren bir süreçtir. Bir bölgede soylulaştırma sürecinin varlığından söz edebilmek için iki koşulun gerçekleşmesi gereklidir:

- Nüfus kompozisyonunda yeni gelenler mevcut sakinlerden daha yüksek bir sosyo-ekonomik seviyeye sahip olacak şekilde, bir değişim yaşanmalıdır.
- Yerleşilen bölgenin fiziksel dokusunda iyileştirmeler gözlenmelidir.” (27)

Soylulaştırma, eski kent içi merkezlerinde sosyal, ekonomik ve mekansal yeniden yapılanma olarak gerçekleşmektedir. Bu süreç, yeni orta sınıf veya daha yüksek gelirli bir sınıfın burada yaşamakta olan daha alt gelirli kesimi yerinden etmesi şeklinde sonuçlanmaktadır. Bu yerinden edilme süreci bölgenin eski yerleşikleri için genellikle gönüllü olarak gerçekleşmeyen zorunlu bir süreçtir. Yeni yerleşikler tarafından bölgedeki konutların fiziksel olarak iyileştirilmeleri kiralardaki yükseliş ve mülkiyet vergilerinde artış ile sonuçlanmaktadır. Bölgedeki görülebilen fiziksel dönüşüm altyapısında bir takım sosyal bileşenleri de barındırmakta ve sosyal dokuda da değişikliklere neden olmaktadır. Soylulaştırma, ortaya çıktığı bölgedeki mesken ya da mesken dışı alanların ekonomik değerlerindeki artış ve eski ve yeni yerleşikler arasında yaşanan sınıfsal gerilimin eski yerleşiklerin bölgeyi zoraki terkiyle sonuçlanan bir yer değiştirme hareketine yol açan bir süreçtir.

Soylulaştırma sürecinin gelişmesine neden olan dinamikler genel olarak, bu oluşumdan rant sağlayacak bir grup; çekici bir konumu ve geliştirilebilmeye uygun genellikle bakımsız ama tarihsel ya da mimari olarak çekici bir yapısal dokusu olan bir bölge, ekonomik ya da politik gücü olamayan düşük gelirli bölge sakinleri ve bu bölgeye yerleşmek için hevesli ekonomik gücü olan bir sınıftır.³⁵

³⁵ Gonzales, Illinois of Chicago, 1999. *İstanbul'da "Soylulaştırma*. 19

Soylulaştırma süreciyle ilk olarak, 1960'lı ve 1970'lı yıllarda Londra ve New York gibi merkez ülke kentlerinde ortaya çıkmıştır. II. Dünya Savaşı'ndan sonra artan ekonomik refah ve olanaklar ile banliyölerde işçi sınıfı ile orta sınıf tarafından daha konforlu bulunan bir yaşam ortamı sunulmaktaydı. Banliylerdeki mülkiyetin değerlenmesine karşın, kent içi alanları yatırımın bu alanlardan çekilmesi ve banliyölere olan g ile boşalmaktaydı. Özellikle Batı'daki kent içi alanları göçmen gruplarının veya iyice yoksullaşan kesimlerin yaşadığı yerler haline gelmişti. Eski kent merkezlerinin yatırım için cazip hale gelmesi ise 1960 ve 1970'lerde başlamıştır. Bu süreç yerleşim alanlarının rehabilitasyonundan çok ekonomik, sosyal ve mekansal boyutlarıyla daha kapsamlı bir değişimi ifade etmektedir. Bu değişim süreci kentsel mekanda soylulaştırma ile gerçekleşen bir yeniden yapılanma olarak sonuçlanmıştır.

'Yeni orta sınıf' diye tanımlayabileceğimiz, geleneksel orta sınıflardan farklı bir orta gelirli sınıftır. Bu yeni sınıf ekonomik dönüşümlerin etkisiyle bu dönemde ortaya çıkmıştır. Bu yeni sınıf, geleneksel orta sınıflardan farklı olarak en sınırlı tanımıyla 'eğitimle edinilen belli becerilere sahip, tüketim alışkanlıkları ve yaşam biçimleriyle daha fazla zgrlğine düşkün ve bireyci' bir sınıftır. Bu yeni orta sınıf yaşamak için kent merkezlerini tercih etmeye başlamıştır. Böylece bu bölgelerin bir şekilde iyileştirilmesi ve tercih edilir hale gelmesi, piyasa değerlerinin ve vergi matrahlarının yükselmesine neden olmuştur. Böylece daha önce buralarda yaşayan alt sınıf yerleşikleri bölgeden uzaklaşmaya başlamışlardır.

Soylulaştırma, kapitalist kentin ekonomik ve sosyal yeniden yapılanma sürecinde ortaya çıkan olgulardan birisidir, ancak sosyal açıdan ortaya çıkan karmaşık ve çarpıcı sonuçlar üreterek *yerinden edilme(displacement)* olarak tanımlanan bir sürece yol açar. Bu durum yeni bir ayrışmaya yola açmıştır. Amerika'da bu ayrışma daha çok 'etnik' sorun çerçevesinde ele alınırken, İngiltere başta olmak üzere kimi Avrupa kentlerinde ise 'sınıf' meselesi çerçevesinde ele alınmıştır.

Fakat soylulaştırıcıların kültürel kimliği ile onların kentsel yaşama yükledikleri anlam çerçevesinde oluşan hakim bir söylem vardır. Bu hakim söylem, neoklasik³⁶ yaklaşıma dayalı liberal söylemdir. Fakat ‘yeni orta sınıfın’ ortaya çıkışını açıklayan birçok çalışma ise konunun ekonomik ve toplumsal dinamiklerle de ilişkisini kurmaktadır. Soylulaştırıcıların kültürel kimliğinin yanı sıra, onların ekonomik gücü ve mesleki ayrımlarının oluşumunu da açıklayan çalışmalar, konuyu açıklamada önemli olmaktadır. Bunlara ek olarak tarihsel süreç de belirleyici bir faktördür.

Yeniden yapılanma sürecindeki ekonomik olanaklardan yararlanarak yüksek gelir düzeyine kavuşan ‘yeni orta sınıf’ veya ‘genç profesyonellerin’ tüketim tercihleri ve kültürel kimliği bize ‘soylulaştırıcıların’ tarifini verir. Soylulaştırıcı ekonomik sermayeye, kültürel sermayeye ve sosyal sermayeye sahip olan bireydir.³⁷

Yeni orta sınıfın oluşumu, ‘sanayisizleşme’ sürecine paralel olarak hizmet sektörü ve buna bağlı alt sektörlerin genişlemesi ile birlikte gelişir ve yerleşilen eski kent merkezinde kaçınılmaz olarak mekansal dönüşüm başlar. Mekansal dönüşüm kendiliğinden ya da bir takım müdahaleci-girişimci kamu kuruluşları tarafından gerçekleştirilmektedir. Mekansal dönüşüm kentsel mekanın yeniden yapılanmasını gerekli kılmıştır. Eski kent merkezleri hizmet sektörü ile ilişkili ofis alanları olarak dönüşmeye başlamıştır. Bu yeni iş alanlarında çalışan soylulaştırıcılar ise yaşam alanlarını çalışma mekanlarına yakın olarak seçmeyi tercih etmektedirler. Bütün bu dinamiklere bağlı olarak eskiden alt sınıf yerleşiklerini barındıran bu kent içi alanları artık kentsel yaşamın dinamik ve çok kültürlü merkezleri olarak dönüşmeye başlamışlardır.

Soylulaştırılan alanlar belirli sınıfların kültürel tercihlerine yanıt verecek şekilde dönüşerek; kültürel üretimin arttığı çevreler haline gelmektedir. Soylulaştırılan çevreler, soylulaştırıcıların kültürel pratikleri ve tercihlerine yanıt verecek biçimde çeşitli örgütlenme ve etkinlikler ile *ayrı edici* bir yaşam tarifini de vermeye başlar.

³⁶ Tüketici tercihi odaklı ekonomik yaklaşım

³⁷ Bourdieu, 1988. *İstanbul’da Kentsel Ayrışma: Mekansal Dönüşümde Farklı Boyutlar*. 144

Soylulaştırma, tarihi yapılara karşı bir ilgi, yeniden keşif ve mekanın tarihsel ve mimari değerini yeniden yakalamaya dair bir girişim olarak da değerlendirilmektedir.

Soylulaştırma analizinin dinamikleri, toprak mülkiyeti yapısı, bu yapının yeni kullanım biçimlerini olanaklı kılan ekonomik politikalar, yeni sermaye birikim süreçleri, yeni aktörler ve ortaya çıkan yeni sınıfsal oluşum ve ayrışımlardır. Soylulaştırma, çok sayıda farklı aktörü ve süreci tek bir çatıda toplar.

Loft yaşamı 'soylulaştırma' süreciyle bağlantılı olarak meydana gelmiş bir olgudur. Ekonomik yeniden yapılanma etkilerinin 1960'lardan itibaren görülmeye başlandığı merkez kapitalist ülke kentleri arasından ilk defa New York kentindeki soylulaştırma süreci belirgin olarak *loft yaşamını* üretmiştir. Sanayi Devriminden sonra yaygınlaşan üretim ve ticaret faaliyetleri kentin liman bölgelerinde konumlanmışlardı. Ancak 20. yüzyılın ortalarında itibaren üretimde insan gücünün yerini çoğunlukla otomasyonun alması, Uzakdoğu ülkelerinin sağladığı ucuz işgücü ve ekonomik faaliyetlerde hizmet sektörünün yaygınlaşması gibi sebeplerle kentin eski üretim ve ticaret bölgeleri değer kaybetmeye başlamıştır. Küçük çaplı üreticiler, dağıtımıcılar, sıradan mal toptancıları, ve toptan ve perakende satış birimleri gibi küçük işletmeler dev monopol kaynaklı firmalarla rekabete zorlanmış fakat yenilgiye uğramışlardır. Böylece kent merkezi içindeki eski üretim merkezi mekansal olarak da ekonomik değerini yitirmeye başlamıştır.

Ekonomik değer kaybeden bu bölgeler, hem çalışacak hem de yaşayacak yer ihtiyacında olan düşük kazançlı sanatçıları kendisine çekmeye başlamıştır. Sanatçılar üretim faaliyetlerinden ekonomik kazanım sağlayamayan küçük işletmelerin bölgeyi terkiyle birlikte onların yerlerini almaya başlamışlardır. Eski depo ve fabrika alanları yeni yerleşikleriyle birlikte konut kimliği edinmişlerdir.

1960'lı yılların sonlarından itibaren ABD'de sanatın ve sanatçının artan statüsü, dönüştürülen loft mekanlara karşı giderek büyüyen bir ilgiye neden olmuştur. Sanatçılar buldukları bölgede 'istemeden' ekonomik değer artışına yol açmışlardır. Ekonomik güce sahip genç profesyonellerden oluşan *yeni orta sınıf*, bölgedeki fiyat artışına uyum sağlayamayan sanatçıların yerlerini almaya başlamışlardır. Bölgenin kent alanındaki cazip merkezi konumu, sosyal aktivitelere ve ekonomik faaliyetlere yakınlığı, dönüştürülen mekanların tarihsel dokusu ve yapısal özellikleri de yeni orta sınıfı buraya çeken faktörler arasında yer almaktadır.

Sosyal sınıf açısından, standardize edilmiş veya alternatif emlak alanlarına dönüştürülmüş depolarda/atölyelerde yaşayanlarla Manhattan'ın tipik yeni apartman evlerinde yaşayanlar arasında dikkate değer bir farklılık yoktur. Geri kalan New York nüfusuna kıyasla bu grup tümüyle eğitilmiş, profesyonel olarak eğitilmiş, ve daha zengin bir gruptur. Sosyo ekonomik statü açısından bakarsak, Manhattan'daki bu *loft* yerleşikleri New York nüfusu arasında ilk %20–25 arasındadır.³⁸New York Manhattan bölgesindeki soylulaştırma sürecinin *loft yaşamı* olarak ürettiği mekansal dönüşüm eski ve yeni yerleşikler arasındaki sınıf farklılıkları açısından bulanık bir şekil göstermektedir. Eski yerleşikler olan sanatçılar bu bölgedeki mekansal dönüşümde *öncü soylulaştırıcılarıdır*. Çünkü sanatçılar yükselen kiralar sebebiyle *loftlarını* terk etmek zorunda kalmadan önce *ilk yerleşikler* olan küçük çaplı üreticiler, dağıtımçılar, mal toptancıları, ve toptan ve perakende satış birimlerinin yerlerini almışlardır.

Depo/atölye konutlaşmasından doğan soylulaştırmanın asıl mağdurları, orta-alt sınıf olan bu iş sahipleri ve onların işgücüdür. 1970'den önce buradaki *loftlara* taşınan ilk jenerasyon sanatçı, zanaatkar, oyuncu, fotoğrafçı, ve marangozlar da zaman içinde kendilerinden önceki yerleşikler gibi soylulaştırma süreciyle beraber bölgeyi terk etmek zorunda kalmışlardır. "1960'ların başlarında *loftlarda* yaşayan ve çalışan sanatçıların sayısı 3000–5000 dolaylarındayken, 1970'lerin sonlarına gelindiğinde ise bu sayı 50.000 civarında sanatçı ve sanatçı olmayan yerleşikten oluşmaktaydı." (28)

³⁸ Zukin, Sharon. *Living Lofts as Terrain and Market*. 6

Türkiye’de ise soylulaştırma sürecinin görüntüleri bir metropol kent olan İstanbul’da belirgin olarak gözlemlenerek tanımlanmıştır. İstanbul’da soylulaştırma süreci özellikle 1980 sonrasında gelişen ekonomik ve toplumsal dönüşümlerle birlikte varlık göstererek kent içinde mekansal dönüşüme neden olmuştur.

5. BÖLÜM: LOFT OLUŞUMU VE İSTANBUL

İstanbul 11.280.200 kişilik olarak belirlenen nüfusuyla Türkiye’nin en kalabalık şehridir.³⁹ MOBESE’nin(Mobil Elektronik Sistem Entegrasyonu) Muhtarlık Otomasyon Sistemi’nde kayıt altına alınmış 958 muhtarlıkta yapılan incelemede ise 23 milyon kişinin İstanbul’da kayıtlı olduğu saptanmıştır. Türkiye’nin ekonomik ve kültürel merkezi olan İstanbul sürekli göç alan bir şehirdir. İstanbul nüfusu son 25 yılda yaklaşık 4 kat artmıştır. “Nüfusun yaklaşık %68’i Avrupa yakasında, %32’si ise Asya yakasında ikamet etmektedir.” (29)

Tarih boyunca çeşitli medeniyetlere ev sahipliği yapan İstanbul’da önemli mekansal dönüşüm süreçleri kronolojik olarak 1800–1950 yılları, 1950–1980 yılları ve 1980-2000’li yıllar arasında yaşanmıştır. Her bir dönemde devlet, yerel yönetim, ekonomi, sermaye ve toplumsal sınıflar arasındaki ilişkiler kentsel mekanın dönüşümü üzerinde belli oranlarda etki yaratmıştır. İstanbul’da *loft mekan* oluşum koşullarını hazırlayan bir kentsel dönüşüm süreci olan soylulaştırma, 1980 yılı sonrasında başlamıştır. İstanbul’da 1980 yılı sonrası yapılan yeni ekonomik koşullar sonucunda kent merkezinin hizmet sektörü ve yeni orta sınıf tarafından işgali, sanayinin merkezden çevreye dağılma zorunluluğu ve merkez bölgelerin eski yerleşiklerinin artan tüketim bedelleri sebebiyle mecburen ‘yerlerinden edilmeleri’ süreci İstanbul’daki *loft* kullanımının oluşum koşullarına belli oranda ışık tutmaktadır.

³⁹ DIE, 2000 yılı nüfus sayımı sonucudur.

Eski kent merkezlerinde yer alan tarihi dokuya sahip, yüksek tavanlı, geniş alana sahip, taş ya da kagir yapıların *loft* tasarım ölçütlerine göre yeniden düzenlenerek mesken, çalışma alanı ya da her iki fonksiyonun tek mekanda bütünleştirilerek kullanılması, 1980’li yıllardan itibaren bu metruk alanlara taşınan öncü soylulaştırıcı bir grup tarafından başlatılmıştır.

Tarihi kent merkezlerinin kentsel konumunun ve mimari özelliklerinin cazibesinin fark edilmesi ile birlikte bu alanlarda yer alan eski yapılar rehabilite edilerek, batılı örneklerinin de etkisiyle seçkin bir kültürün mekansal tasarım tercihi haline gelmiştir. Medya aracılığıyla popüler kültürün de yavaş yavaş tanımakta olduğu bir mekan anlayışı olan *loft*, İstanbul’da henüz batıdaki örnekleri kadar yaygınlaşmamış bir mekansal oluşumdur.

Loftlar çoğunlukla, yabancılar, sanatçılar, tasarımcılar, mimarlar ve medya çalışanları tarafından tercih edilen mekanlardır. İstanbul’un soylulaşmakta olan bölgelerinde yer alan *dönüştürülmüş loftlar* genellikle *konut*, *konut-atölye* ya da *ticari-kamusal loft* olarak kullanılmaktadır. Hacimsel ölçüleri bakımından antrepo ve eski endüstriyel yapıların dönüştürülmesiyle tasarlanan *loftlar* haricinde, batılı örneklerine göre daha küçük oldukları söylenebilir. Özellikle İstanbul’un soylulaşmakta olan bölgelerinde yer alan 19. yüzyıl sonları ve 20. yüzyılın başlarında inşa edilmiş, ve günümüzde loft mekanlara dönüştürülmeye başlanan yapılar, ortalama 130m² alana ve 3-4m tavan yüksekliğine sahiptirler.

“*Loft*” 1980 sonrası dönemde uygulanan yeni ekonomik modeller ve küresel politikaların neden olduğu sosyo kültürel değişimler sonucunda yaşanan soylulaştırma sürecinde İstanbul’da oluşmakta olan bir mekan anlayışıdır. *Loft* mekan anlayışının İstanbul’daki oluşum sürecini anlayabilmek için öncelikle soylulaştırma süreci ve bu bağlamda mekansal dönüşüm süreci irdelenecektir.

5.1. Siyasal Koşullar ve Mekansal Dönüşüm

1950’li yıllarda Türkiye aktif olarak ekonomik, altyapısal ve dolayısıyla sosyolojik bir dönüştürmeye yönlenmiş ve ekonomik büyüme kalkınmaya yönelik bir siyaset politikasını benimsemiştir. 1960’lı yılların sonlarına gelene dek öncelikle köylülüğün taşra burjuvazisine dönüşmesi, ve daha sonra güdülen popülist politikalarla, taşra burjuvazisinin ithal ikameci modellerle sanayi burjuvazisine dönüşmesine sebep olunmuştur. Böylece 1950 sonrasının aktif modernleşme girişimleri Türkiye’de kırsal alandan kentsel alana yönelen göçü belirginleştirmiştir. 1970’li yıllarda gelişen sanayileşme ile birlikte kırsal kesimde, sanayi dışı, tarım, hayvancılık, vb. faaliyetlerden geçimini sağlayan kesimin ekonomik gelirinde önemli bir düşüş başlamıştır ve bu durum sonucunda hızlanan dış göç ve kırsaldan kent merkezine olan iç göç, 1980’lerde artarak devam etmiştir. 1980’li yıllarda iktidar küçük köylülük ve tarımdan desteğini önemli ölçüde geri çekmiştir.

“Güdülen neo-liberal ⁴⁰ politikalar doğrultusunda hem ithal ikameci model, ihracat güdümlü bir politikaya evrilmiş, hem de küçük köylülüğün ve tarımın çözülüp metropolitan alana göçmesine yol açılıp, o bölgede yeni geçinme metotları yaratmasına göz yumulmuş hem de klasik bürokratik hakimiyetin kırılmasına çalışılmıştır.”(30)

Böylece 1980 sonrasında yeni bir ‘merkez-çevre’ ilişkisi gündeme gelmiştir: Merkez ‘metropolitan alan’ ve çevre ise ‘kırsal kesimdir’. Bu noktadaki merkez-çevre ilişkisi artık politik değil sosyolojiktir. Bu yıllara kadar belli oranda kontrol altında olan çevreden merkeze olan göç hızı ve yoğunluğu üst noktasına ulaşmıştır.

İstanbul 1950’li yıllardan itibaren Türkiye’nin kırsal bölgeden en yüksek göçü alan şehri olmuştur. “1980 öncesine kadar iç pazara dönük sanayinin kurulup geliştirildiği, sermaye birikiminin esas olarak bu sanayi üstünden sağlandığı İstanbul’da 1980’lerde, sektörel öncelikleri, buna bağlı olarak da arazi kullanım esasları yeniden tarif edilmiştir.” (31)

⁴⁰ Klasik liberalizme reform getiren ve devletin daha aktif bir müdahalesini savunan ekonomist ve filozofların temsil ettiği düşünce akımıdır.

Böylece sanayinin İstanbul'da desantralizasyon süreci başlamıştır. Boşalan arsalarla plazalar, villalar, alışveriş merkezleri, eğlence merkezleri, ayrıca turizme ve kültür endüstrisine yönelik yatırımlar yapılmaya başlanmıştır. Bu oluşumdan rant bekleyen küresel sermaye, Akdeniz, Balkanlar, Orta Doğu, Kafkasya'yı İstanbul üzerinden kontrol edebilir hale gelmiş ve ayrıca gayrimenkulleri, üst düzey hizmet sunumları, turizm ve kültür endüstrisi ürünleri sayesinde İstanbul da bu küresel sermayeye hizmet edebilir duruma gelmiştir. Yani artık, 1980 öncesinde sanayiden sağlanan birikim, yeni dönemlerde hizmet üretiminden elde edilmeye başlandı. Bu durum İstanbul kentinin öneminin artmasına ve kent arsasının rantının yükselmesine neden olmuştur. Bu durum ister istemez kentsel rantların ve hizmetlerin paylaşımında eşitsizliğe yol açmıştır. Sosyal sınıflar arasında gözle görülür biçimde bir ayrışma başlamıştır.

1980 öncesi gecekonduya, bir barınma, ücretliyi işyerine yakın tutan mesken gözüyle bakılırken, artık gecekondular, arsası için ele geçirilmesi gereken bir hedef; 'gecekondular' ise yeni orta sınıf ve elitlerin gözünde 'tehlikeli' ya da 'yanlış' bir "öteki" haline gelmiştir. Böylece Boğaziçi kıyılarından başlayarak, ilgili bölgelerde rant getirecek alansal dönüşümler ve dolayısıyla da bir 'yerinden edilme' süreci yaşanmaya başlamıştır.

Bu dönemde Boğaz'ın öngörünüm bölgelerine villa siteleri inşa edilmiş; Taksim'e Park Otel ve Gökkafe (Ritz Carlton binası) yapılmış; ve merkezi iş alanı Beşiktaş'tan Levent ve Maslak'a kadar genişlemiştir. Ayrıca Levent-Maslak aksında 'ofis-residans' amaçlı gökdelenler oluşturulmaya başlanmıştır. Türkiye genelinde üretim ve dağıtım kanalları ile denetleme işlevlerinin yoğunlaştığı merkezi iş alanı, Karaköy-Galata ekseninden, ekonomik faaliyetlerin hızlandığı 1950'li yıllarda Salıpazarı, Fındıklı tarafına doğru genişledikten sonra Birinci Boğaz Köprüsü'nün yapımının başlamasıyla, 1970'li yıllarda Şişli-Mecidiyeköy eksenine doğru gelişmiştir. 1980 sonrası ve özellikle 1990 yılları sonrası gelişmelerle kentsel rantlarda büyük oranda artışlar olmuştur.

Sanayi faaliyetleri ise bu dönemde kentin dışına taşınmaya başlamıştır. Eski kent merkezleri finans alanları olarak dönüşmeye başlamıştır. Hizmet sektörünün ülke ekonomisi içinde ve İstanbul'daki payının yükselmesi, prestijli yeni merkezlerin oluşmasına yol açarken; eski kent içi merkezleri de buna bağlı olarak yeniden değer kazanmıştır. Kentsel alanlar büyürken, şehir merkezindeki işyerlerine yakınlık, kolay erişilebilirlik ve tarihsel doku, bu alana daha yüksek gelir gruplarını çekmek için belli bir potansiyel yaratmıştır.

5.2. Soylulaştırma ve Aktörleri

Bir metropol kent olan İstanbul, Türkiye'de soylulaştırma görüntülerinin belirgin olarak gözlemlenerek tanımlandığı bir şehirdir. İstanbul'da soylulaştırma süreci özellikle 1980 sonrasında gelişen ekonomik ve toplumsal dönüşümlerle birlikte varlık göstererek kent içinde mekansal dönüşüme neden olmuştur. Ekonomik yeniden yapılanma ile birlikte yaygınlaşan hizmet sektörü, finans, reklam, halkla ilişkiler, danışmanlık şirketleri, pazarlama, özel üniversiteler, özel hastaneler vb. yeni sektörleri içermektedir. Yeni sektörlerin oluşması, farklı istihdam olanakları sağlamıştır. Yeni uzmanlık alanlarını zorunlu kılan ekonomik yapılanma eğitim düzeyi yüksek, yabancı dil bilen, yeni teknolojilere hakim genç profesyonellerin ekonomik yaşamda belirmesini sağlamıştır. Genç profesyoneller *kentsel dönüşümde* potansiyel soylulaştırıcılar olan *yeni orta sınıfi* oluştururlar.

İstanbul'da soylulaştırma sürecinin belirgin olarak mekansal dönüşüme yol açtığı bölgeler, Boğaz Bölgesi, Beyoğlu Bölgesi ve Haliç Bölgesidir. 1. dalga olarak adlandırılan ilk soylulaştırma süreci 1980'lerde Arnavuktöy, Ortaköy ve Kuzguncuk olmak üzere Boğaz Bölgesi'nde gerçekleşmiştir. 2. dalga olarak adlandırılan süreç 1990'larda Cihangir, Galata ve Asmalımescit olmak üzere Beyoğlu Bölgesi'nde; 3. dalga olarak adlandırılan süreç ise 2000'lerde Fener, Balat ve civarı olmak üzere Haliç Bölgesi'nde halen gerçekleşmektedir.

Farklı soylulaştırma düzeylerini yaşayan bu semtler, İstanbul'da farklı özelliklere sahip bölgelerde yer almalarına rağmen *ilk yerleşikleri* bakımından benzerlik taşımaktadırlar. Bu semtler gayrimüslim kesimin yoğunluklu olarak yaşadıkları bölgelerdi. Azınlıklara yönelik devlet politikaları gayrimüslim kesimin bu bölgeleri terkiyle sonuçlanmıştır. Azınlıkların ülkeyi terki kronolojik olarak şöyle gelişmiştir:⁴¹

1914-1924: Azınlık nüfusunun siyasal nedenlerle ülkeyi terk etmesi.

1923-1924: Yunanistan ile olan zorunlu nüfus mübadelesi.

1942-1943: Varlık vergisi uygulanması ve buna bağlı olarak mülkiyetin el değiştirmesi.

1948: İsrail Devleti'nin kuruluşu ve Musevi grupların göçü.

1950'li yıllar: Kırsal alandan gelen göçmen nüfusun artışı ve 1955 yılında meydana gelen 6-7 Eylül Olayları ile İstiklal Caddesi'ndeki ev ve işyerlerinin tahrip edilmesi.

1960'lı yıllar ve 1974 Kıbrıs Harekatı: Rumların göçü.

Türkiye'de siyasal ve ekonomik nedenlerle önemli iç göç hareketlerinin yaşanmış olduğu, özellikle 1950 sonrası ve 1980 sonrasındaki dönemlerde, azınlıkların boşaltmış olduğu eski kent içi merkezleri çoğunlukla Karadeniz Bölgesi, Doğu Anadolu Bölgesi ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nden gelen yeni yerleşiklere ev sahipliği yapmaya başlamıştır. İç göçle gelen nüfusun İstanbul gibi bir metropol kentte yeni yerleştikleri semtlere dair mekansal aidiyet duygusu geliştirememiş olmaları ve kültürel ve ekonomik altyapılarının da yetersiz oluşu nedeniyle benimseyemedikleri bu tarihi semtler giderek unutulmuş kentsel çöküntü bölgeleri haline dönüşmüşlerdir. Ayrıca iç göçle gelen nüfusun orta sınıf kentli nüfus tarafından bir anlamda uzak durulan '*öteki*' olarak algılanması, bu nüfusun yaşadığı semtlerin de aynı tavrı görmesine yol açmıştır. Bu yıllarda eski kent içi merkezlerinin tarihi dokusunu takdir eden, bu çöküntü bölgelerinin düşük fiyat avantajlarından ve kültürel ve ekonomik aktivitelerin sürdüğü merkezlere konum olarak yakın oluşundan yararlanmak isteyen sanatçılar, akademisyenler ve İstanbul'da yaşayan kısıtlı sayıdaki yabancı nüfus bu bölgeleri yaşamak için tercih etmeye başlamışlardır. Bunlar *öncü soylulaştırıcı* gruptur.

⁴¹ Şen, Besime. *Soylulaştırma: Kentsel Mekanda Yeni Bir Ayrışma Biçimi*. 148

Türkiye’de 1980’li yıllardan itibaren güdülen neo liberal politikalar nedeniyle, hizmet sektörünün yaygınlaştığı ve genç profesyonellerin ağırlıklı olarak ikamet ettiği İstanbul dünyanın diğer merkez kentlerinde yaşanan bir takım kültürel tüketim alışkanlıkları edinmiştir. Yerel tüketim alışkanlıkları küresel tüketim alışkanlıklarına dönüşmeye başlamıştır. Alışveriş merkezleri, hipermarketler, dünya markalarının satıldığı butikler, restoran zincirleri, eğlence mekanları, bunların yanında belli zaman aralıkları ile düzenlenen sinema, müzik ve sanat festivalleri gibi oluşumlar 1980’li yıllar sonrası öğrenilen yeni kültürel tüketim göstergeleridir.

Sanayisizleşme sürecine paralel olarak yaygınlaşan hizmet sektörü ve buna bağlı alt sektörlerin genişlemesi ile birlikte yeni kültürel ve teknolojik gelişmelere sahip genç profesyonellerin yetişmesiyle ‘yeni orta sınıf’ oluşmuştur. Tarihi kent içi merkezlerinin çeşitli dönemlerde yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, mahalli dernekler tarafından rehabilitasyon çalışmalarının başlatılması ve öncü soylulaştırıcıların bireysel çabaları ile mekansal ve kentsel dönüşümün yaşandığı bu semtlerin merkezi konumları, mimari özellikleri ve öncü soylulaştırıcıların bu bölgelere edindirdikleri cazip değerler nedeniyle, kültürel ve ekonomik altyapıya sahip potansiyel soylulaştırıcılar olan yeni orta sınıfın da bu bölgeleri tercih etmesine yol açmıştır.

1. Dalga Soylulaştırma Süreci:

1. Dalga soylulaştırma süreci ilk olarak Ortaköy’de, Arnavutköy ve Kuzguncuk’ta ise daha sonra yaşanmıştır. 1980’li yıllarda Boğaz kıyısındaki 19.yüzyıl sonları ve 20.yüzyıl başlarından kalan tarihi 2–3 katlı müstakil sıra evler, standart orta sınıf apartmanlarına bir alternatif olarak görülmüştür.

Ortaköy:

Ortaköy Meydanı’nın 1970’li yılların ortalarında tarihi kentsel sit alanı olarak ilan edilmesinden sonra, bu bölge 1989 yılında başlatılan proje çalışmalarısıyla 1992’de düzenlenmiştir. Ortaköy Meydanı civarındaki tarihi değeri ve deniz manzarası olan konutlar genellikle üst gelir grubu tarafından satın alınırken diğerleri sanatçılar tarafından kullanılmıştır.

Günümüzde Ortaköy’de ikinci bir soylulaştırma dalgasının yaşandığı da söylenebilir; şöyle ki 1980’lerde bu semti konut edinen entelektüel grup, bölgenin ticari hareketliliği ve eğlence mekanlarının sayısının artması ile semti terk etmektedir.

Kuzguncuk:

Kuzguncuk ise eski bir Boğaz köyü olarak 20. yüzyıl başlarında Müslüman ve gayrimüslim nüfusun bir arada yaşadığı oldukça kozmopolit bir yapıya sahipti. Kuzguncuk’ta yaşayan gayrimüslim kesim siyasal nedenlerle ülkeyi terk etmiş ya da başka semtlere taşınmışlardır. 1970’li yılların sonlarında semte gelen öncü soylulaştırıcılar genellikle mimarlar, sanatçılar ve yazarlardan oluşmaktaydı. Yeni gelen yerleşiklerin mahallenin çıkarlarını gözetmeleri sayesinde Kuzguncuk’ta sosyal ve mekansal yenilenmenin olumsuz etkileri yaşanmamış ve bu alanda bilinçli bir yenilenmeyle toplumsal ve mekansal bütünlük korunmuştur. Kuzguncuk’un tarihi bostanına özel bir hastanenin yapılmasını önlemek için yeni ve eski yerleşikler bir arada mücadele ederek 1997 yılında Kuzguncuklular Derneğini kurmuşlar; ve dernek aracılığıyla uzun yıllar verdikleri mücadele ile bu girişimlerinde başarılı olarak semtin tarihi sermayesine sahip çıkmışlardır.

“1983 yılında çıkarılan Boğaz Gelişme Yasası ile Kuzguncuk’taki tarihi ahşap evler koruma kapsamına alınmıştır. Fakat mülkiyetin el değiştirmesini böylelikle rehabilitasyonunu zorlaştıran bu yasa ile bazı evler köhneleşmiş ve kullanılamaz hale gelmişlerdir.” (32) Bu bölgede soylulaştırma süreci bireysel yatırımlara bağlı rehabilitasyon ve restorasyon girişimleri ile gerçekleşmiştir. Altyapı düzenlemeleri ise çoğunlukla yerel yönetimlerin müdahalesi ile yapılmıştır. Kuzguncuk tarihi kent merkezinde olmamasına rağmen kent içi bölgelere ulaşımının kolay olması nedeniyle sosyal ve mekansal yenilenmede etkili olan çeşitli kesimler için tercih edilir olmaktadır.

Arnavutköy:

Arnavutköy eski bir boğaz köyüdür. Gayrimüslim nüfusu barındırmış olan bu semtteki mimari doku, evlerin küçük oluşu dolayısıyla yeni gelenlerin ihtiyaçlarına çok fazla yanıt veremediği için dönüştürülmemiştir. Semtin azınlık yerleşiklerinin zorunlu terkinden sonra bu evler göçün hız kazandığı 1950’li yıllardan itibaren buralara yerleşen yoksul nüfusuyla varlığını sürdürmüştür.

1980’li yıllarda Arnavutköy’e yerleşen soylulaştırıcı nüfus sanatçılardan çok, semtin merkezi iş alanlarına olan yakınlığı nedeniyle, hizmet sektörü çalışanları olan genç profesyoneller olmuştur. 1983’teki Boğaz Gelişme Yasası mevzuatı tarihi evlerin korunması amacıyla sıradan bir iyileştirme müdahalesine izin vermiyordu. Bu evlerin restorasyonu oldukça zorlu bir bürokratik işlemi ve yüksek bir maliyeti gerektiriyordu. Yeni orta sınıfın rehabilite edilen tarihsel dokuya olan ilgisi, bir takım rant beklentileri ile bu bölgenin çevresinde de pahalı yerleşim yerlerinin oluşturulmasına neden olmuştur.

Arnavutköy ve Kuzguncuk’ta nitelik olarak heterojen bir nüfus dağılımı görülmektedir. Semtlerin eski ve yeni yerleşikleri bir arada uyum içinde yaşamaktadırlar. Ortaköy, Arnavutköy ve Kuzguncuk’ta soylulaştırma süreci halen devam etmektedir.

II. Dalga Soylulaştırma Süreci:

2. Dalga soylulaştırma sürecini yaşayan Cihangir, Galata ve Asmalımescit’ten oluşan Beyoğlu Bölgesi artan eğlence mekanlarına rağmen hızlı bir konutlaşma süreci içerisindedir. “Osmanlı İmparatorluğu döneminde gayrimüslim halkların yaşadığı Beyoğlu, Rumca’da ‘karşısı’, ‘öteki’ ya da ‘öte yan’ anlamlarına gelen ‘Pera’ olarak adlandırılmaktaydı.” (33) 1870 yılındaki büyük Beyoğlu yangını nedeniyle yitirilen ahşap yapıların yerine taş ve kagir binalar yapılmıştır. Çoğu yapının dış cephe süslemelerinde art nouveau, art deco ve neo klasik detaylar yer almaktadır. Beyoğlu Bölgesi çoğu gayrimüslim azınlıklara ait olan pek çok konutu ve küçük işletmeyi barındırmıştır.

1950’li yıllara gelene kadar bölgenin ilk yerleşikleri olan gayrimüslim kesimin siyasal nedenlerle buraları terk etmiş ya da az sayıda kalanların ilerleyen zamanlardaki ölümlerinden sonra pek çok yapı, tapu sahipleri bilinmediğinden ya da ortada birden fazla hissedar bulunduğundan sahipsiz kalmış ve bu nedenle zaman zaman yasadışı yollarla el değiştirmiştir. Beyoğlu 1980’li yılların ortalarına kadar sosyal ve mekansal olarak çöküntüye uğramış bir bölge olarak varlığını sürdürmüştür.

1980’li yılların sonlarına doğru yerel yönetimlerin müdahalesiyle Beyoğlu’nda sosyal ve mekansal dönüşüm başlamıştır. 19.yüzyıl sonları ve 20.yüzyıl başlarından kalma boğaz manzaralı tarihi apartmanların varlığı ve 1990 yılında İstiklal Caddesi’nin araç trafiğine kapatılmasıyla bu bölgede yoğunlaşan sosyal ve kültürel aktiviteler nedeniyle Beyoğlu Bölgesi yeni orta sınıf için cazip bir yerleşim merkezi haline gelmiştir. 1987 yılında uygulamaya konulan Galata Kulesi ve Çevresi Bölge Düzenleme Projesi; 2001 yılında uygulaması başlatılan Güzel Beyoğlu Projesi gibi yerel yönetim müdahaleleri ve sosyal ve kültürel aktiviteleri ile Beyoğlu Bölgesi’nin soylulaştırılması halen devam etmektedir.

Cihangir:

Cihangir Beyoğlu’nun Boğaz’a bakan yamaçlarında yer alır. 1960’lardan 1990’lara kadar düşük gelir grupları ve alt kültür gruplarının yaşadığı bir çöküntü alanı iken 1990’lı yıllarda Beyoğlu’nun yeniden canlanmasıyla birlikte bölgede soylulaştırma süreci başlamıştır. Cihangir’in soylulaştırma sürecini başlatan sanatçılar, akademisyenler ve yabancılarla birlikte bölgenin sosyal dokusu değişmeye başlamış ve semt ekonomik değer kazanmaya başlamıştır. 1995 yılında Cihangir Güzelleştirme Derneği’nin çabalarıyla alandaki mekansal yenileme çalışmaları örgütlü bir yapıya sahip olmuştur. Konut fiyatlarındaki çok hızlı artış eski yerleşikleri büyük ölçüde semtten uzaklaştırarak Cihangir’i bir üst orta sınıf mahallesine dönüştürmüştür. Günümüzde çoğunlukla sanatçılar, tasarımcılar, kentli profesyoneller, akademisyenler, yazarlar ve yabancılar semtin yeni yerleşiklerini oluşturmaktadırlar. Tarihi dokusu 1960–1970 yılları arasında büyük oranda tahrip edilen Cihangir tarihsel özellikleriyle değil, kent merkezine yürüme mesafesinde oluşu ve boğazı ve tarihi yarımadaı gören konumu nedeniyle tercih edilmekte olan bir semttir.

Galata:

Galata'da yer alan konutlar, çeşitli siyasal nedenlerle azınlık nüfusun bu bölgeyi terkiyle beraber, burada çoğunlukla ticaret birimlerine, küçük imalathanelere ya da depolara dönüşmüştür. Ekonomik faaliyetlerin 1950 sonrası başka merkezlere kayması ve 1970'lerde Mecidiyeköy-Şişli hattının önem kazanmasıyla bölgenin ticari hayatı zayıflamıştır. 1980'li yıllarda ekonomik ve toplumsal dönüşümlerle küçük işletmelerin giderek işlevlerini yitirmeleriyle bu bölge giderek yoksullaşmış ve tarihsel özelliklerine bağlı mimari dokusu büyük ölçüde bozulmaya başlamıştır. Ayrıca 1990 sonrası göçle gelen çok yoksul bir sınıfın buraya yerleşmesi ile semt sosyal ve mekansal olarak giderek köhneleşmiştir.

Galata bölgesindeki soylulaştırma süreci 1980'li yılların sonlarında başlamıştır. Yapısal özellikleri atölye kullanımına uygun, mimari cazibesi olan yüksek tavanlı mekanlar, ekonomik olarak da uygunluğuyla öncelikle sanatçılar ve tasarımcılar tarafından tercih edilmişlerdir. Ayrıca Galata semtinde halen küçük imalathaneler ve küçük işletmeler de faaliyetlerini sürdürmektedirler. Henüz soylulaştırmanın ilk aşamalarında olan bölgeye yeni soylulaştırıcı aktörlerin katılımı devam etmektedir.

Asmalımescit:

Asmalımescit'in ilk yerleşikleri İstanbul'a gelen Beyaz Rusların açtığı lokanta ve eğlence yerlerinde çalışmaya gelen Avrupalı sanatçılar, ayrıca Türk ve Avrupalı yazarlardır.⁴² Azınlıkların ve Levantenlerin bölgeyi siyasal nedenlerle terk etmesinden, 1970'li yıllara gelene dek bölge sosyal ve mekansal olarak giderek köhneleşen bir kent alanı haline gelmiştir. Buna ek olarak Asmalımescit bölgesi 1980'li yıllarda ticaret hayatındaki değişimlerle beraber emlak değerlerinde de düşüş göstermiştir.

⁴² 1930'lı yıllar; Fikret Adil(Asmalı Mescit 74), Giovanni Scognamilo(Bir Levanten'in Anıları).

Böyle bir dönemde Asmalımescit hem bölgenin tarihsel dokusuna değer veren hem de düşük emlak fiyatları avantajını değerlendiren sanatçılar⁴³ tarafından konut, atölye ya da her ikisi aynı alanda yer alacak şekilde kullanılmak üzere tercih edilen bir bölge haline gelmiştir. Önce ressamlar ve heykeltıraşlar sonra çoğunlukla yazarlar, gazeteciler, reklamcılar ve mimarlar bireysel girişimlerle rehabilite edilen Asmalımescit'e yerleşmişlerdir. Ayrıca Galata'da olduğu gibi halen ekonomik faaliyetleri devam eden depo ve küçük atölyeler de bulunmaktadır. Bu bölgede yaygınlaşan galeriler, sanat evleri, restoran, cafe, bar gibi sosyal mekanlar Asmalımescit'in popülaritesini arttırmıştır.⁴⁴ Günümüzde bu bölgede artan emlak fiyatları ve eğlence mekanlarının yaygınlaşması öncü soylulaştırıcıları da yerinden etmeye başlamıştır. Asmalımescit'te soylulaştırma süreci halen devam etmektedir.

III. Dalga Soylulaştırma Süreci:

3. Dalga soylulaştırma sürecini yaşayan “Fener Balat Bölgesi 1950’li yıllarda itibaren yaşanan iç göçler, 1980’li yılların ortasında Haliç Tersanesi’nin Tuzla’ya taşınması; Haliç kıyısındaki küçük ve orta ölçekli sanayinin 1970’li yılların ortalarından itibaren yeni sanayileşen bölgelere kayması ve 1980’li yılların ortasında belediyenin yaptığı bir düzenleme ile buradan tamamen kaldırılması ve bu bölgenin sit alanı olarak tanımlanması sebebi ile herhangi bir inşaat ve yatırımın yapılamaması nedeniyle kentsel çöküntü yaşayarak tecrit edilen bir bölgeye dönüşmüştür.” (34)

Fener ve Balat bölgesinde oluşan kentsel dönüşüm organize bir girişimdir. Fener Balat bölgesi sosyal ve mekansal rehabilitasyon projesi 1997 yılında UNESCO tarafından başlatılmıştır. Bölgedeki sivil toplum kuruluşlarının da projeye destek vermesiyle AB bu bölgeler için önemli bir fon ayırmıştır. Projeler ilgili taraflarca yürütülerek, tarihi dokunun ortaya çıkarılması için sistemli bir şekilde çalışılmaktadır. Bu bölgelerde yaşanan iyileştirmeler civar bölgeleri de etkilemektedir.

⁴³ Bilinen ilk yerleşen sanatçı ressam Muzaffer Akyol’dur. Asmalımescit’teki dairesini hem atölye hem de konut olarak kullanmaktadır.

⁴⁴ Asmalımescit’te bulunan Babylon, kökeni bir marangozhane olan mekanda kurulan performans alanıdır. Dünyanın en iyi 100 performans mekanı arasında adı geçmektedir.

Balat:

Balat tarihi boyunca yaşadığı yangınlarla birden fazla defa dönüşüm yaşamış bir semttir. İlk yerleşikleri 17. yüzyıldan 20. yüzyıl ortalarına dek Museviler olmuştur. Çeşitli ekonomik ve siyasal nedenlerle azınlıkların zamanla bu bölgeyi terkiyle beraber 1950 yılından sonra Anadolu'dan İstanbul'a doğru oluşan göç hareketi bu bölgeyi yoksul nüfusla doldurmuştur.

Fener:

Fener, Balat ve Cibali arasında kıyı boyunca uzanır. Fener 20. yüzyılın ortalarına kadar İstanbul'daki Rum nüfusu barındıran en önemli semttir. Balat gibi tarihinde pek çok yangın maruz kalmıştır. 19. yüzyıl sonları ve 20. yüzyıl başlarında Haliç Bölgesine getirilen sanayi nedeniyle kıyı şeridi fabrika, atölye, imalathane, depo ve antrepolarla doldurulmuştur. 1980'li yıllarda İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından başlatılan Haliç Bölgesini temizleme ve düzenleme çalışmalarıyla beraber bu sanayi yapılarının çoğu yıkılarak yerine yeşil alan yapılmıştır. Fener bölgesinde yaşayan Rum azınlık da Haliç'teki sanayileşme ve siyasal sebepler nedeniyle 1950'li yıllarda buraları terk etmişlerdir. Azınlıklar haricinde Fener Balat bölgesinde ikamet etmekte olan az sayıdaki eski İstanbullu Türk aileleri de burayı terk ederek, Nişantaşı, Şişli, Bebek ve Arnavutköy'e yerleşmişlerdir.

Bu bölgenin yeni ve potansiyel yerleşikleri tarafından tercih edilme nedenleri, bu bölgenin tarihsel dokusu, şehir merkezine yakınlığı ve evlerin müstakil olması kadar UNESCO'nun başlattığı kentsel yenileme projesinin bu bölgeye kazandıracığı varsayılan katkılardır.

5.3. Loft Örnekleri

5.3.1. İstanbul Modern Sanat Müzesi (Antrepo No 4)

Karaköy Limanı'nda, Türkiye Denizcilik İşletmeleri'ne ait olan 7 adet antrepo binası bulunmaktadır. Osmanlı İmparatorluğu döneminden itibaren önemli bir ticaret limanı olan Karaköy Limanı'na, 1950'li yıllarda inşa edilmiş olan bu antrepolar 1986 yılına kadar yük deposu olarak fonksiyonunu sürdürmüştür. 1986 yılında Karaköy Limanı yük gemisi trafiğine, 1988 yılında ise tır trafiğine kapatılmıştır. 1988 yılından itibaren liman yalnızca kruvaziyer tip yolcu gemilerine ve Bağımsız Devletler Topluluğuna ait yolcu gemilerine açık hale getirilmiştir.

Günümüzde ise Türkiye Denizcilik İşletmeleri'ne ait olan antrepolardan 1 No'lu ve 2 No'lu olanlar halen yolcu salonu olarak kullanılmaktadır. Kuru yük deposu olarak inşa edilmiş olan 4 No'lu antrepo ise 2003 yılında gerçekleştirilen 8. Uluslararası İstanbul Bienali'ne ev sahipliği yapmasının ardından başbakanlık tarafından İstanbul Kültür Sanat Vakfı'na müze olarak tahsis edilmiştir. Böylelikle İstanbul Modern Sanat Müzesi 11 Aralık 2004 tarihinde hizmete açılmıştır:

Resim 123 Antrepo No 4; İstanbul Modern Sanat Müzesi dış görünüm.

İstanbul Modern Sanat Müzesi'nin yer aldığı eski bir kuru yük deposu olan antrepo binası, dönüştürülerek kendisine yüklenen yeni fonksiyonuyla müze haline getirilmiş tipik bir *loft* örneğidir. 2 katlı betonarme yapı, her katta brüt 4000m² kapalı alana sahiptir. Tavan yüksekliği alt katta ortalama 6-7m, üst katta ise ortalama 5-6m'dir.

Alt ve üst kat olmak üzere tüm mekanda beton zemin, gri epoksi boyayla kaplanmıştır. Müze haline dönüştürülmüş binada kirişler ve tesisat elemanları açıkta bırakılarak yapının antrepo işlevi hatırlatılmaktadır. Havalandırma kanalları ve kırmızıya boyanmış tesisat borularına bağlı yangın söndürücüler, tavana çelik kablolarla asılmış olarak yer almaktadır. Kirişler, kolonlar ve tavan tıpkı zemin gibi gri renklidir. Fakat kolonların bir kısmı alçı panellerle çevrilip beyaza boyanarak sergileme amaçlı kullanılmaktadır. Zemindeki ve tavadaki mat gri ton, ana mekanda bu öğelerin geri planda kalmasına neden olmaktadır. Mekanın 'sergileme' karakterinden ötürü yapının sabit öğeleri, görsel algının çoğunlukla sergilenen ürünlerde odaklanabilmesi amaçlanarak donatılmıştır. Bu nedenle duvarlar ve mekanda serbestçe yer alan 3-4m yüksekliğindeki sergileme duvarları dikkati kendilerine değil sergiledikleri ürüne çekecek şekilde beyaz renge boyanmışlardır.

Resim 124 Gri epoksi boyalı zemin ve gri badana boyalı tavan, beyaza boyanmış bölüntü elemanları üzerinde sergilenen sanat ürünleri.

Ana mekan, bünyesinde sergileme şekline yönelik olmak üzere çeşitli hacimsel ve düzlemsel alt birimleri barındırmaktadır. Resimlerin sergilendiği, tavana kadar yükselmeyen, sağından ve solundan geçiş imkanı veren, mekanı çeşitli birimlere bölen duvarlar, mekanda düzlemsel alt birimler oluşturmaktadır. Düzlemsel alt birimler arasında dolaşım, serbestçe sağlanabilmektedir. Mekandaki bir diğer düzlemsel alt birim ise kütüphanedir. Üstü açık birimin etrafı cam paravanlar kullanılarak ana mekan içerisinde fiziksel olarak sınırlandırılmıştır. Görsel olarak gizlenmeyen kütüphane birimine geçiş her yandan değil, izin verilen tek bir noktadan sağlanmaktadır.

Resim 125 Sergileme duvarlarının bölümlenmesiyle edinilmiş düzlemsel alt mekan.

Ana mekanda tavan seviyesinden daha düşük, ama her tarafi kapalı olan çeşitli sergileme biçimlerine yönelik kurgulanmış odalar, hizmet alanları vb olmak üzere hacimsel alt mekanlar da örgütlendirilmiştir :

Resim 126 Ana mekanda kurgulanmış hacimsel alt mekan.

Mekan doğal ve yapay ışık kaynakları bir arada kullanılarak aydınlatılmaktadır. Demir doğramaları griye boyanmış geniş sabit pencereler mekana bol ışık girişini sağlamaktadır. Gri renkli stor perdelerle, gerekli görüldüğünde güneş ışığının mekana girişi engellenmektedir. Hareketli spot aydınlatma elemanları, tavana asılı duran sürme raylar üzerinde yer alarak, sergilenen ürünleri doğrudan aydınlatmaktadırlar. Ayrıca yine tavana asılı duran floresan aydınlatma kaynakları hem yaygın aydınlatma sağlamakta, hem de çizgisel dizilimiyle mekanda yönlendirici bir etki de yaratmaktadır:

Resim 127 Çizgisel ışık kaynakları mekanda yönlendirici bir etki yaratmış.

İki kat arasında dolaşım sonradan mekanın orta yerine eklendiği anlaşılan çelik merdivenle sağlanmaktadır. Merdiven yuvasının üst bölümü sekürit camla çevrelenmiştir. Modernist bir malzeme ögesi olan cam üzerinde, çekiçle uygulanmış dekoratif noktasal kırılmalar bulunmaktadır. Merdiven yuvasının alt bölümünün etrafı ise, bir ucu zemine, diğer ucu ise tavana ve tırabzanların alt bitimine gergin vaziyette monte edilmiş zincirlerle çevrilidir.⁴⁵

Resim 128 Çelik merdiven alt bölümde zincirlerle, üst bölümde ise camla çevrelenmiştir.

⁴⁵ 8. İstanbul Bienali için yerleştirilmiş, Monica Bonvicini tarafından tasarlanmış, “Stairway to Heaven” (Cehenneme Merdiven), 2003

Mekanın alt katında tavana asılı duran çelik kafese, zemine ve tavana paralel duracak şekilde iplerle bağlanan kitaplar havada asılı, ikinci bir tavan düzlemi gibi algılanmaktadır.⁴⁶ “Sahte tavan” uygulaması ve “merdiven” uygulaması mekanın sergileme fonksiyonuyla uyumlu enstalatif birer etki yaratmaktadırlar. Bu öğelerin sunumu mekanın genelinde hakim olan çizgisel ve yalın etkiye belli oranda dinamizm katmaktadır.

Resim 129 Çelik kafese iplerle asılarak yerleştirilmiş kitaplar.

⁴⁶ Richard Wentworth'un İstanbul Modern'e özel tasarladığı bir yerleştirme, “False Ceiling” (Sahte Tavan)

Antrepo No:4'ün dönüştürülmesiyle oluşturulmuş bir müze/galeri olan İstanbul Modern Sanat Müzesi'nde, 1950'li yıllarda inşa edilmiş ve yük antreposu olarak kullanılmış aslına uygun biçimde, binanın strüktürel özellikleri korunmuştur. Kirişler ve kolonlar önceden olduğu gibi açıkta bırakılmışlar, yalnızca boyanarak yenilenmişlerdir. Mekan içinde tasarım elemanlarında modern mimari öğelerinden olan çelik ve camın yanı sıra epoksi boya gibi daha yeni malzemeler de kullanılmıştır. Mekan, '*yüksek tavan, serbest plan, çıplak strüktür ve geniş pencereler*'den oluşan, loftların temel ölçütleriyle uyumludur. Antrepodan dönüştürülmüş bir sergileme alanı olan İstanbul Modern Sanat Müzesi, temel yapısal ölçütleri ve müdahale edilerek yenilenmiş mekansal donatıları bakımından bir "*gerçek loft*"; kendisine yüklenmiş işlevi bakımından ise bir "*ticari/kamusal lofttur*".

5.3.2. Levent Loft

Yeni merkezi iş alanı olan Levent Maslak aksında yer alan Levent Loft özel bir şirkete⁴⁷ ait bir yatırım projesidir. 10 kat ve 144 adet loft konseptinde tasarlanmış konuttan oluşmaktadır. Ayrıca rezidans hizmeti de sunan binada toplantı odaları, spor salonu, yüzme havuzu, spa merkezi ve concierge (karşılama) 24 saat boyunca hizmet vermektedir.

Aslında ofis/fabrika alanı olarak inşa edilmiş Levent Loft bir dönüşüm projesidir. Yapının orijinalinde her kat bölüntüsüz serbest plana sahip olup, katların tavan yükseklikleri ortalama 3m–6.5m arasında değişmektedir. Loft stilinde tasarlanan konutlar katların daha küçük alanlara bölünmesiyle elde edilmiştir.

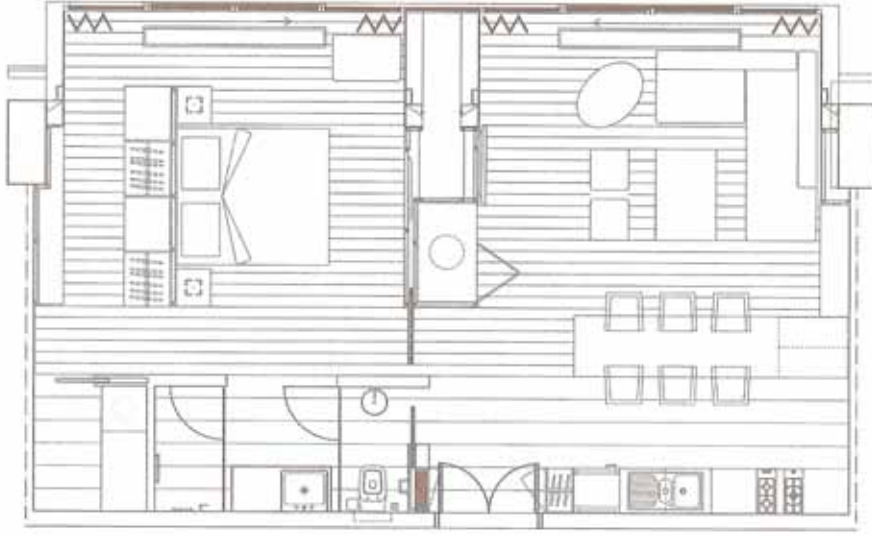
⁴⁷ Afken Holding

Resim 130 Levent İstanbul, Levent Loft dış görünüş temsili resimde yer almaktadır.

30000m² kapalı alanda kurulmuş olan Levent Loft'ta 14 adet farklı konut planı tasarlanmıştır. Genişlikleri 74m²-183m² arasında değişen daireler serbest planda kurgulanmışlardır. Mekanda yatak odası ve hizmet alanını fiziksel olarak ayıran tavana kadar yükselmeyen bölüntü elemanları kullanılmıştır. Bölüntü elemanları bazen depolama alanı ya da elektrik tesisat kablolarını içinde gizleyen fonksiyonel elemanlar olarak uygulanmışlardır. Kolonlar ve tavanda kirişler brüt beton olarak bırakılmışlardır. Yangın söndürücülerin yer aldığı tesisat boruları tavanda açıkta yer almaktadırlar.

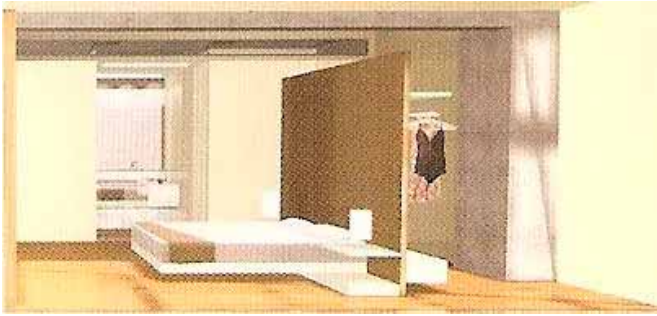
Yalnızca banyo alanında suya dayanıklı alçıpan asma tavan bulunmaktadır. Duvarlarda ise gazbeton üzerine su bazlı boya uygulaması yapılmıştır. Zeminde meşe lamine parke, ıslak hacimlerde ise hem zeminde hem de duvarda bazalt kullanılmıştır. Asma katlı loftlarda merdiven çelik konstrüksiyon üzeri ahşap kaplamadır. Her dairede tek cephe zeminden tavana kadar yükselen sabit ve açılabilir olmak üzere kesintisiz pencerelerle kaplıdır.

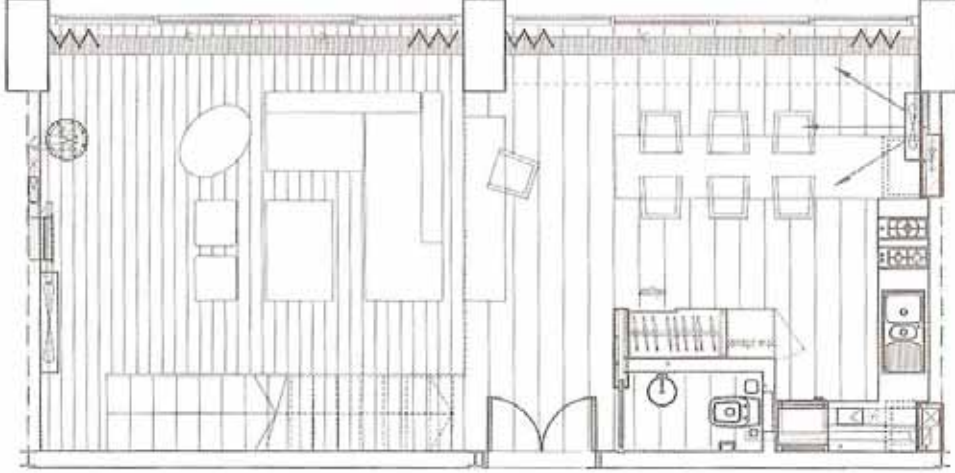
Resim 131 Levent Loft'ta net 74m²'lik bir daire planı. Tüm birimler açık sistemde yer almışlar. Yatak odası oturma alanı ve mutfak alanının bulunduğu ana mekandan tavana kadar yükselmeyen depolama elemanlarıyla görsel olarak ayrılmışlardır. Yatak başına yerleştirilen bir panelin sırt kısmına bir başka depolama elemanı konulmuş ve elektrik kabloları panelin içine gizlenmişlerdir. Hizmet alanı ve depolama birimleri yatak odasının yer aldığı bölümde yan yana yerleştirilmişlerdir. Hizmet alanı, hem giriş, oturma alanı ve mutfak alanın yer aldığı bölüme; hem de yatak odasının yer aldığı bölüme açılmaktadır.

Resim 132 Oturma alanı ve mutfak alanı ile açıkta bırakılmış kirişler temsili resimde görülmektedir.

Resim 133 Yatak ve depolama bölümünü birbirinden ayıran, içinde elektrik kablolarının gizlenmiş olduğu panel temsili resimde görülmektedir.

Resim 134 Levent Loft'ta yer alan toplam net 96m²'lik bir alanda uygulanmış asma katlı bir loftun alt kat planı. Ana mekanda hizmet alanı hariç tüm fonksiyonlar açık sistemde kurgulanmışlar. Girişin karşı cephesinde boydan boya pencere yer almaktadır.

Resim 135 Asma kat planı; Asma kat üzerinde yatak odası ve hizmet alanı yer almaktadır.

Endüstriyel kullanım amacıyla inşa edilmiş bir binanın konutsal kullanıma yönelik yeniden düzenlenmesiyle dönüştürülmüş bir yapı olan Levent Loft tarihsel bir dokuya sahip değildir. Konutlar loftların mekansal kriterleri esas alınarak örgütlendirilmişlerdir. 'Yüksek tavan, serbest plan, geniş pencereler, çıplak strüktür'den oluşan temel loft ölçütleriyle uyumludur. Zaten yeni olan olan yapıda herhangi bir yenileme çalışması gerekli olmamıştır. Mekansal donatıda *loftun* endüstriyel karakterine sadık kalınarak kolonlar, kirişler ve tesisat öğelerinin bir bölümü açıkta bırakılmıştır. Diğer sabit yapı elemanlarında ise lüks bitirme malzemeleri kullanılmış olmasına rağmen, loft stilinden uzaklaşmayarak ahşap ve doğal taş gibi malzemelerin kullanımı tercih edilmiştir.

Eski bir alanın dönüştürülmesiyle değil, yeni bir endüstriyel alanın *loft* ölçütleri esas alınarak tasarlanıp uygulanmasıyla oluşturulan Levent Loft tipik bir *gerçek loftun* tüm kriterlerini karşılamaktadır. Konumlandığı yer ise soylulaşma dinamiklerinin belirlediği tarihi bir kent merkezi değil, 1980 sonrası gelişen hizmet sektörünün ürettiği yeni kent merkezlerindedir.

Bir *gerçek loftun* ölçütleri temel alınarak yeni oluşturulmuş bir mekan olan ve konumlandığı yerin kentsel özellikleri itibarıyla Levent Loft, tür olarak “*sahte loft*”; geniş bir endüstriyel alanın daha küçük konutlara bölünmesiyle elde edilmiş olmasıyla da uygulama bakımından bir “*loft apartmandır*”.

5.3.3. Santral İstanbul (Silahtarağa Elektrik Santrali)

Silahtarağa Elektrik Santrali, İstanbul’da bulunan doğal bir liman olan Haliç Bölgesi’nde kurulmuştur. Özellikle 19. yüzyılda sonlarında başlayan yoğun sanayileşme hareketlerine bağlı olarak Haliç Bölgesi’nde, sahildeki köşk ve yalıların yerlerini sanayi tesisleri almaya başlamıştır. Bu dönemde Unkapanı Köprüsü’nün doğusunda yer almasına izin verilmeyen ağır sanayinin konumlandığı yerler ağırlıklı olarak Silahtarağa ve Unkapanı bölgeleri arasında, Haliç’in güney ve kuzey sahilleri olmuştur. Dönemin teknolojisinde elektrik iletiminde büyük enerji kayıpları söz konusu olduğundan, bu kaybı an alt seviyede tutabilmek için Silahtarağa Elektrik Santrali de 1910 yılında sanayinin yoğunlaştığı bu bölgenin yakınına kurulmuş ve 1983 yılına kadar faaliyetini sürdürmüştür.

1984’ten itibaren Haliç Bölgesi sanayiden arındırılmış ve kamusal alan olarak yeniden düzenlenmiştir. 2004 yılında ise İstanbul Bilgi Üniversitesi’nin Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı ile yaptığı protokol sonucunda, Silahtarağa Elektrik Santrali, Santral İstanbul adı ile dönüştürülerek eğitim, kültür ve sanat merkezi olarak kurgulanmıştır.⁴⁸

⁴⁸ Bilgi Üniversitesi, Ciner ve Doğu Grubu ile Laureate International Üniversitesi’nin ortaklığında, Kale Grubu ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi’nin sponsorluğunda gerçekleşmiştir. Mimari tasarım ise Han Tümertekin, Emre Arolat ve Nevzat Sayın tarafından yapılmıştır.

118 dönüme yayılmış arazi üzerinde bir enerji müzesi, sanatçı atölyeleri, kamuya açık kütüphane, Bilgi Üniversitesi'ne ait eğitim binaları gibi tesisleri barındırmaktadır.

Fotoğraf 1 Silaharağa Elektrik Santrali, 2007

Farklı zamanlarda inşa edilmiş 3 adet makine dairesi ve 4 adet kazan dairesinden oluşan elektrik santralinin, 1 ve 2 numaralı makine daireleri günümüzde enerji müzesine dönüştürülmüşlerdir. Enerji müzesine dönüştürülen çelik konstrüksiyon yapı, devasa makineleri barındırması nedeniyle oldukça yüksek tavanlıdır. Mekan asma katlarla seviye farklılıkları kazandırılmış serbest planda kurgulanmıştır. Asma kat ve giriş katı çelik merdivenlerle birbirlerine bağlantılandırılmışlardır. Mekanın endüstriyel karakterinden ötürü yapısal özellikleri ve tesisat öğeleri açıkta bırakılmışlardır:

Fotoğraf 2 Silahtaraga Elektrik Santrali iç mekan, 2007.

Mekana sonradan eklenmiş fonksiyonlarda da endüstriyel karaktere uygunluk sağlanmıştır. Müze alanına eklenen yürüyen merdivene, mekanik özellikleri görülecek şekilde saydam bir görünüm edindirilmiştir:

Fotoğraf 3 Silahtaraga Elektrik Santrali iç mekan, 2007; sonradan eklenen yürüyen merdiven.

Dökme demir doğramalı büyük sabit pencereler, mekana yoğun ışık girişini mümkün kılmaktadırlar. Erken endüstriyel dönemin bir mekansal göstergesi olan bu mekandaki elektrik üretim tesisleri korunarak, günümüzde sergileme ürünlerine dönüştürülmüşlerdir. Elektrik üretimi için kullanılmış olan mekan ve içerisinde yer alan makineler artık üretim fonksiyonları nedeniyle değil kendilerine yüklenen yeni işlevleri olan birer sergi ürünü olarak varlık göstermektedirler.

‘Serbest plan, geniş pencereler, çıplak strüktür, yüksek tavan’ gibi temel *loft* mimari kriterlerini karşılayan; günümüzde eğitim, kültür ve sanat merkezi olarak dönüştürülmüş; esasen endüstriyel faaliyetlere yönelik oluşturulmuş mekan, tarihsel dokusu ve endüstriyel kökeni ile bir *“gerçek lofttur”*. Mekansal kullanım bakımından ise bir *“ticari/kamusal lofttur”*.

SONUÇ

1960'lı yıllarda kentsel dönüşümün bir sonucu olarak New York kentinin Manhattan Bölgesi'nde başlayan loft yaşamı, eski endüstriyel alanların dönüştürülerek yeni mekansal kodlarla tanımlanması ile günümüzde seçkin bir tasarım anlayışı olan loft mekan stilini üretmiştir.

Eski üretim alanlarının ilk yerleşikleri olan sanatçılar erken bir endüstriyel dönemin nostaljisini yansıtan bu tarihsel mekanların ilk savunucuları olmuşlardır. Kitle iletişim araçlarının da desteğiyle, sanatçıların yarattığı muhalif imaj bu nostaljik mekanların geniş bir kitle tarafından fark edilmesini sağlamıştır. Ekonomik güce sahip ve bilgi teknolojilerine hakim genç profesyonellerin bu sıra dışı mekansal örgütlenmeyi keşfiyle birlikte eski kent merkezlerindeki bu tarihi yapılar ekonomik değer kazanarak buldukları bölgelerde kentsel dönüşüm yaşanmıştır.

Loft mekanlar yatayda ve düşeyde sağladıkları bölüntüsüz hacimle geleneksel konut organizasyonundan farklı; renk, doku, malzeme ve bitirme öğelerinin esnek kullanımı ile çeşitli mekansal organizasyon ve donatıları mümkün kılan aşırı kişiselleştirilmiş alanlardır. Endüstriyel strüktürün modern konut organizasyonuna adaptasyonu ile eklektik anlayışta tasarım örüntüleri yaratmak mümkündür.

Loft mekanların tarihsel dokusu, erken bir endüstriyel çağın nostaljisine sahip oluşu, kentsel dönüşüm bağlamında öncü soylulaştırıcıları olan sanatçıların bu mekanlara yüklediği muhalif imaj ve kendilerine sıra dışı mekansal organizasyon ve donatıların uygulanabilmesi ile loftlar dönüştürüldükleri ilk yıllardan itibaren dikkat çekici birer tasarım ürünü haline gelmişlerdir. New York kentinden dünyanın diğer metropollerine de yayılan bu mekansal anlayış, fonksiyonelliğinden çok, günümüzde hem tasarımcısının hem de kullanıcısının, üzerinden bir nevi mesleki ya da sosyal prestij edindiği birer mekan tasarımı olarak saygınlık kazanmıştır.

Hacim ve mekansal donatı bakımından esnek kullanımları olası kılan loftlar, mekansal dinamizmi nedeniyle mekanı cazip bulan ya da sırf prestiji uğruna bu mekanları tercih eden ekonomik güce sahip kentli profesyoneller tarafından tercih edilmektedirler. Fakat tarihsel dokuya sahip orijinal depo/atölye/fabrikaların artan talebe oranla sayıca yetersiz oluşu, buna ek olarak bu yapıların emlak sektöründe oldukça yükselen ekonomik değeri, orijinal loftlara alternatif olabilecek mekan tipleri üretilmesiyle sonuçlanmıştır. Kent içerisindeki konumu belirsiz olan bu yeni mekanlar loftların temel mimari ölçütleriyle uyumlu yeni yapılardır.

Yine de kriterleri net bir biçimde ortaya konulmayan loft mekan anlayışının tanımlanmasında bir takım karışıklıklar yaşanmaktadır. Kent merkezinde yer alıp tarihsel dokuya sahip olan bazı yapılar salt bu özelliklerinden dolayı orijinal bir loft olarak lanse edilebilmektedirler. Ayrıca yine tarihi özelliklere sahip, fakat endüstriyel köken içermeyen herhangi bir mekan da düzenlenip endüstriyel kullanımı çağrıştıran mekansal öğelerle donatılarak da loft olarak tanımlanabilmektedir. Böylelikle günümüzde, dönüştürülmüş “orijinal” bir loft mekan ve “loft stilinde” tasarlanmış herhangi bir mekanın ayrımını yapabilmek önemlidir.

Bu durum özellikle son yıllarda tarihi korumanın öneminin artmasıyla yeniden değer kazanan eski kent içi merkezlerinin yer aldığı İstanbul’da da yaşanmaktadır. Kentli profesyonellerden oluşan yeni orta sınıfın, halen soylulaştırma sürecinin yaşanmakta olduğu eski kent içi merkezlere giderek artan oranlarda ilgi göstermeye başlaması, bu bölgelerdeki mekansal dönüşümle ilgili yeni argümanların oluşmasını kaçınılmaz kılmaktadır. Hangi mekanın loft olarak tanımlanacağı sorusu da bunlardan biridir.

Özellikle Beyoğlu Bölgesi’nde yer alan çoğu 19. yüzyıl ve 20. yüzyıl başlarında inşa edilmiş, kagir binalarda yer alan, “tasarımcı eli değmiş” neredeyse her mekan medyada loft olarak tanımlanmaktadır. Günümüze gelene dek azınlıklardan, iç göçle gelen nüfusa kadar farklı yerleşikleri ağırlamış, ve bu süreç içerisinde konut, küçük çaplı üretim atölyeleri ya da ticarethane gibi farklı işlevlere yönelik olarak kullanılmış bu yapıların her birinin loft olduğunu söylemek hatalıdır.

Batı'daki metropol kentlerde bir tasarım anlayışı ve emlak tipi olarak yaklaşık 30 yıldır adı geçen loft mekanlar, Türkiye'nin metropol şehri olan İstanbul'da soylulaştırma sürecinin de bir parçası olarak, son yıllarda -batılı örneklerinin de cazibesıyla- bir mekansal anlayış olarak fark edilmeye ve takdir görmeye başlamıştır. Bu sebeple dilimizde loft mekan anlayışının teknik ve kavramsal karşılığının henüz net bir şekilde tanımlanamamış olması doğaldır. Ayrıca sosyal ve ekonomik örüntülerin ürettiği kentsel dönüşüm sürecinin parçası olan, endüstriyel alanların özerk bir tasarım anlayışı olarak loflara dönüştürülmesi, İstanbul kentinde tamamen kendine özgü bir dönüşüm olarak sürmektedir.

Bu noktada kesinlikle 'orijinal' bir loft, mimari ölçütlerin ve yapısal özelliklerin taklit edilmesiyle sıfırdan inşa edilen 'sahte' bir loft ve loft mekanların endüstriyel stilinden 'esinlenilerek' tasarlanan herhangi bir iç mekan arasında kesin ayrımların yapılabilmesi loft mekanların tanımlanabilmesindeki teknik ve kavramsal kargaşayı ortadan kaldıracaktır.

Büyük ve etkileyici yapılarıyla alternatif kullanımları olası kılabilen loft mekanlar dinamik ve sıradışı tasarım örüntüleriyle ve yapısal özellikleriyle, günümüzde yalnızca bir tasarım anlayışını değil, kentli ve marjinal bir yaşam stilini de ifade etmekte olan kültürel bir eylem olgusu haline gelmiştir.

AÇIKLAMALAR

1. Alderson, A.D.-İz, Fahir. *İngilizce-Türkçe Sözlük* (Oxford University Pres, 1978) 318
- Hasol, Doğan. *Mimarlık ve Yapı Sözlüğü* (Yapı Yayın, 2005) 218
2. *Webster İngilizce Sözlük*
3. Bayram, Ali. Haz. *İngilizce Teknik Terimler Sözlüğü* (Fono Yayınları, 2004) 234
4. *Oxford Advanced Learners Dictionary*. (Oxford University Press,6th edition) 697
5. Alderson, A.D. ve İz, Fahir. *İngilizce-Türkçe Sözlük* (Oxford University Pres, 1978) 318
6. *Oxford Advanced Learners Dictionary*. (Oxford University Press,6th edition) 697
7. Zukin, Sharon. *Loft Living, Culture and Capital in Urban Change* (Rutgers University Press, 1989) 2
8. Rapoport, Amos. *Kültür Mimarlık Tasarım* (Yapı Yayın, 2004) 19
9. İzgi, Utarit. *Mimarlıkta Süreç, Kavramlar ve İlişkiler* (Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları, 1999) 89
10. Ceylan, Oğuz. *Ders Notları* (2005)
11. İzgi, Utarit. *Mimarlıkta Süreç, Kavramlar ve İlişkiler* (Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları, 1999) 186
12. Ching, Francis D.K. *Mimarlık Biçim, Mekan ve Düzen* (Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları, 2002) 179

13. İzgi, Utarit. *Mimarlıkta Süreç, Kavramlar ve İlişkiler* (Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları, 1999) 96
14. Barnard, Malcolm. *Sanat, Tasarım Ve Görsel Kültür* (Ütopya Yayınevi, 2002) 31
15. Akay, Ali. *Sanatın Sosyolojik Gözü* (Bağlam Yayınları, 1999) 30
16. *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi 2* (Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları, 1997) 1286
17. Zukin, Sharon. *Loft Living, Culture and Capital in Urban Change* (Rutgers University Press, 1989) 61
18. Zukin, Sharon. *Loft Living, Culture and Capital in Urban Change* (Rutgers University Press, 1989) 62
19. Zukin, Sharon. *Loft Living, Culture and Capital in Urban Change* (Rutgers University Press, 1989) 62
20. Zukin, Sharon. *Loft Living, Culture and Capital in Urban Change* (Rutgers University Press, 1989) 62
21. Zukin, Sharon. *Loft Living, Culture and Capital in Urban Change* (Rutgers University Press, 1989) 64
22. Zukin, Sharon. *Loft Living, Culture and Capital in Urban Change* (Rutgers University Press, 1989) 65
23. Zukin, Sharon. *Loft Living, Culture and Capital in Urban Change* (Rutgers University Press, 1989) 70
24. Zukin, Sharon. *Loft Living, Culture and Capital in Urban Change* (Rutgers University Press, 1989) 2

25. Zukin, Sharon. *Loft Living, Culture and Capital in Urban Change* (Rutgers University Press, 1989) 3
26. Zukin, Sharon. *Loft Living, Culture and Capital in Urban Change* (Rutgers University Press, 1989) 4
27. Behar, David ve İslam, Tolga. Der. *İstanbul'da Soylulaştırma* (İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2006) xiii
28. Zukin, Sharon. *Loft Living, Culture and Capital in Urban Change* (Rutgers University Press, 1989) 24
29. <http://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0stanbul>
30. Kahraman, Hasan Bülent. www.radikal.com.tr
31. <http://www.yapi.com.tr>
32. Kurtuluş, Hatice. Haz. *İstanbul'da Kentsel Ayrışma: Mekansal Dönüşümde Farklı Boyutlar* (İstanbul Bağlam Yayıncılık, 2005) 155
33. İnal, Onur. Pera'dan Beyoğlu'na (Sistem Yayıncılık A.Ş. & Galata, 2006) 10
34. Behar, David ve İslam, Tolga. Der. *İstanbul'da Soylulaştırma* (İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2006) 113

RESİMLER

1. Stone, Katherine. *Loft Design, Solutions For Creating A Livable Space*. (Rockport Publishers, 2005) 16
2. <http://www.modeldmedia.com/features/lofts101.aspx>
3. <http://www.denverlofthomes.com/images/denver-home-pe...>
4. <http://www.riverfrontworklofts.com/site/pics>
5. Stone, Katherine. *Loft Design, Solutions For Creating A Livable Space*. (Rockport Publishers, 2005) 44
6. Calloway, Stephen. *The Elements Of Style*. (Octopus Publishing Group, 2005) 362
7. Calloway, Stephen. *The Elements Of Style* (Octopus Publishing Group, 2005) 455
8. Ching, Francis D.K. *İç Mekan Tasarımı* (Yapı Yayın, 2004) 216
9. Calloway, Stephen. *The Elements Of Style* (Octopus Publishing Group, 2005) 455
10. Ching, Francis D.K. *İç Mekan Tasarımı* (Yapı Yayın, 2004) 217
11. Bahamon, Alejandro, Ed. *New Loftspace Design* (Daab GmbH, 2004) 24
12. <http://www.riverfrontworklofts.com/site/pics>
13. <http://www.riverfrontworklofts.com/site/pics>

14. Fairbridge, Kingsley C.-Kowall, Harvey- Kowall, Jane. *Loft Living, Recycling Warehouse Space for Residential Use* (Saturday Rewiew Press, 1976) 22
15. *Loft Bible* (Tectum Publishers, 2005) 196
16. *Loft Bible* (Tectum Publishers, 2005) 35
17. Cuito, Aurora, Ed. *Lofts* (Rockport Publishers, 2004) 7
18. Mostaedi, Arian. *Lofts & Penthouses* (Carles Broto & Josep M Minguet, 2001) 78
19. *Loft Bible* (Tectum Publishers, 2005) 79
20. *Loft Bible* (Tectum Publishers, 2005) 342
21. Bahamon, Alejandro, Ed. *New Loftspace Design* (Daab GmbH, 2004)105
22. Bahamon, Alejandro, Ed. *New Loftspace Design* (Daab GmbH, 2004)174
23. Bahamon, Alejandro, Ed. *New Loftspace Design* (Daab GmbH, 2004)13
24. Bahamon, Alejandro, Ed. *New Loftspace Design* (Daab GmbH, 2004)106
25. Bahamon, Alejandro, Ed. *New Loftspace Design* (Daab GmbH, 2004)106
26. Bahamon, Alejandro, Ed. *New Loftspace Design* (Daab GmbH, 2004)112
27. Stone, Katherine. *Loft Design, Solutions For Creating A Livable Space*. (Rockport Publishers, 2005) 82

28. Benitez, Cristina Paredes, Ed. *Lofts 2* (Collins Designs and Loft Publications, 2006)
12
29. Benitez, Cristina Paredes, Ed. *Lofts 2* (Collins Designs and Loft Publications, 2006)
76
30. *Loft Bible* (Tectum Publishers, 2005) 384
31. *Loft Bible* (Tectum Publishers, 2005) 384
32. Bahamon, Alejandro, Ed. *New Loftspace Design* (Daab GmbH, 2004)147
33. Bahamon, Alejandro, Ed. *New Loftspace Design* (Daab GmbH, 2004)150
34. Bahamon, Alejandro, Ed. *New Loftspace Design* (Daab GmbH, 2004)151
35. Stone, Katherine. *Loft Design, Solutions For Creating A Livable Space*. (Rockport Publishers, 2005) 112
36. Bahamon, Alejandro, Ed. *New Loftspace Design* (Daab GmbH, 2004)173
37. Bahamon, Alejandro, Ed. *New Loftspace Design* (Daab GmbH, 2004)172
38. Benitez, Cristina Paredes, Ed. *Lofts 2* (Collins Designs and Loft Publications, 2006)
80
39. Harrison, Angela. *Lofts and Apartments* (Atrium Group, 2004) 568
40. Bahamon, Alejandro, Ed. *New Loftspace Design* (Daab GmbH, 2004)165

41. Stone, Katherine. *Loft Design, Solutions For Creating A Livable Space*. (Rockport Publishers, 2005) 45
42. Stone, Katherine. *Loft Design, Solutions For Creating A Livable Space*. (Rockport Publishers, 2005) 67
43. Stone, Katherine. *Loft Design, Solutions For Creating A Livable Space*. (Rockport Publishers, 2005) 48
44. *Loft Bible* (Tectum Publishers, 2005) 95
45. Bahamon, Alejandro, Ed. *New Loftspace Design* (Daab GmbH, 2004) 168
46. Bahamon, Alejandro, Ed. *New Loftspace Design* (Daab GmbH, 2004) 176
47. Bahamon, Alejandro, Ed. *New Loftspace Design* (Daab GmbH, 2004) 177
48. *Loft Bible* (Tectum Publishers, 2005) 352
49. Harrison, Angela. *Lofts and Appartments* (Atrium Group, 2004) 35
50. Harrison, Angela. *Lofts and Appartments* (Atrium Group, 2004) 35
51. Harrison, Angela. *Lofts and Appartments* (Atrium Group, 2004) 571
52. Harrison, Angela. *Lofts and Appartments* (Atrium Group, 2004) 571
53. Harrison, Angela. *Lofts and Appartments* (Atrium Group, 2004) 571
54. Harrison, Angela. *Lofts and Appartments* (Atrium Group, 2004) 571

55. *Loft Bible* (Tectum Publishers, 2005) 368
56. *Loft Bible* (Tectum Publishers, 2005) 368
57. Benitez, Cristina Paredes, Ed. *Lofts 2* (Collins Designs and Loft Publications, 2006)
150
58. Benitez, Cristina Paredes, Ed. *Lofts 2* (Collins Designs and Loft Publications, 2006)
148
59. Cuito, Aurora Ed. *Lofts* (Rockport Publishers, 2004) 19
60. Cuito, Aurora Ed. *Lofts* (Rockport Publishers, 2004) 22
61. Cuito, Aurora Ed. *Lofts* (Rockport Publishers, 2004) 22
62. Cuito, Aurora Ed. *Lofts* (Rockport Publishers, 2004) 23
63. Benitez, Cristina Paredes, Ed. *Lofts 2* (Collins Designs and Loft Publications, 2006)
26
64. Benitez, Cristina Paredes, Ed. *Lofts 2* (Collins Designs and Loft Publications, 2006)
80
65. Bahamon, Alejandro, Ed. *New Loftspace Design* (Daab GmbH, 2004) 78
66. *Loft Bible* (Tectum Publishers, 2005) 8
67. *Loft Bible* (Tectum Publishers, 2005) 63
68. *Loft Bible* (Tectum Publishers, 2005) 113

69. *Loft Bible* (Tectum Publishers, 2005) 199
70. Kliczkowski, H. *XX Lofts* (Loft Publications) 79
71. Benitez, Cristina Paredes, Ed. *Lofts 2* (Collins Designs and Loft Publications, 2006)
66
72. Benitez, Cristina Paredes, Ed. *Lofts 2* (Collins Designs and Loft Publications, 2006)
67
73. Benitez, Cristina Paredes, Ed. *Lofts 2* (Collins Designs and Loft Publications, 2006)
290
74. Benitez, Cristina Paredes, Ed. *Lofts 2* (Collins Designs and Loft Publications, 2006)
187
75. Bahamon, Alejandro, Ed. *New Loftspace Design* (Daab GmbH, 2004) 78
76. Bahamon, Alejandro, Ed. *New Loftspace Design* (Daab GmbH, 2004) 82
77. Bahamon, Alejandro, Ed. *New Loftspace Design* (Daab GmbH, 2004) 86
78. Cuito, Aurora Ed. *Lofts* (Rockport Publishers, 2004) 67
79. *Loft Bible* (Tectum Publishers, 2005) 9
80. *Loft Bible* (Tectum Publishers, 2005) 80
81. Bahamon, Alejandro, Ed. *New Loftspace Design* (Daab GmbH, 2004) 115
82. *Loft Bible* (Tectum Publishers, 2005) 129

83. *Progettare e Arredare un Loft* (Logos, 2003) 37
84. *Loft Bible* (Tectum Publishers, 2005) 109
85. *Loft Bible* (Tectum Publishers, 2005) 109
86. *Loft Bible* (Tectum Publishers, 2005) 193
87. Kliczkowski, H. *XX Lofts* (Loft Publications) 202
88. Kliczkowski, H. *XX Lofts* (Loft Publications) 202
89. Kliczkowski, H. *XX Lofts* (Loft Publications) 202
90. Kliczkowski, H. *XX Lofts* (Loft Publications) 202
91. www.riverfrontworklofts.com
92. *Loft Bible* (Tectum Publishers, 2005) 97
93. *Loft Bible* (Tectum Publishers, 2005) 8
94. *Loft Bible* (Tectum Publishers, 2005) 99
95. Kliczkowski, H. *XX Lofts* (Loft Publications) 202
96. *Loft Bible* (Tectum Publishers, 2005) 269
97. *Loft Bible* (Tectum Publishers, 2005) 201
98. Harrison, Angela. *Lofts and Appartments* (Atrium Group, 2004) 567

99. *Loft Bible* (Tectum Publishers, 2005) 168
100. *Loft Bible* (Tectum Publishers, 2005) 323
101. *Loft Bible* (Tectum Publishers, 2005) 61
102. *Progettare e Arredare un Loft* (Logos, 2003) 17
103. *Loft Bible* (Tectum Publishers, 2005) 51
104. Bahamon, Alejandro, Ed. *New Loftspace Design* (Daab GmbH, 2004) 11
105. Kliczkowski, H. *XX Lofts* (Loft Publications) 206
106. *Loft Bible* (Tectum Publishers, 2005) 53
107. Harrison, Angela. *Lofts and Apartments* (Atrium Group, 2004) 56
108. *Loft Bible* (Tectum Publishers, 2005) 309
109. *Loft Bible* (Tectum Publishers, 2005) 137
110. Benitez, Cristina Paredes, Ed. *Lofts 2* (Collins Designs and Loft Publications, 2006) 296
111. Harrison, Angela. *Lofts and Apartments* (Atrium Group, 2004) 16
112. Bahamon, Alejandro, Ed. *New Loftspace Design* (Daab GmbH, 2004) 54
113. Harrison, Angela. *Lofts and Apartments* (Atrium Group, 2004) 56

114. www.britannica.com
115. <http://tr.wikipedia.org/wiki/NewYork>
116. http://www.mclabs.com/images/facilities/maps/New%20York_city.gif
117. <http://www.guggenheimcollection.org>
118. <http://www.students.sbc.edu>
119. <http://www.nyc-architecture.com>
120. <http://www.re-title.com>
121. <http://yrol.free.fr/PEINTURE/contemporain/tinguely.jpg>
122. http://www.shutterfreaks.com/albums/album50/DSC7488_Robert_Rauschenberg_The_Tower.jpg
123. http://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0stanbul_Modern
124. www.basf-yks.com.trDCCTurkeyTrProjectRefer..
125. *İstanbul Modern*. (Eylül 2005) 102
126. *İstanbul Modern*. (Eylül 2005) 15
127. www.basf-yks.com.trDCCTurkeyTrProjectRefer..
128. *İstanbul Modern*. (Eylül 2005) 56

129. *İstanbul Modern*. (Eylül 2005) 110

130. *Levent Loft Kişiyeye Özel Katalog*. (2007)

131. *Levent Loft Kişiyeye Özel Katalog*. (2007)

132. *Levent Loft Kişiyeye Özel Katalog*. (2007)

133. *Levent Loft Kişiyeye Özel Katalog*. (2007)

134. *Levent Loft Kişiyeye Özel Katalog*. (2007)

135. *Levent Loft Kişiyeye Özel Katalog*. (2007)

KAYNAKÇA

Akay, Ali. *Konu-m-lar*. Bağlam Yayıncılık, 1991

Akay, Ali. *Sanatın Sosyolojik Gözü*. Bağlam Yayınları, 1999

Alderson, A.D. ve Fahir İz *İngilizce-Türkçe Sözlük*. Oxford University Pres, 1978

Arda, Erhan. Ed. *Sosyal Bilimler El Sözlüğü*. Alfa Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti. 2003

Bahamon, Alejandro. Ed. *New Loftspace Design*. Daab GmbH, 2004

Banoğlu, Niyazi Ahmet. *Tarihi ve Efsaneleriyle İstanbul Semtleri*. Selis Kitaplar, 2007

Barnard, Malcolm. *Sanat, Tasarım Ve Görsel Kültür*. Ütopya Yayınevi, 2002

Bayram, Ali. Haz. *İngilizce Teknik Terimler Sözlüğü*. Fono Yayınları, 2004

Behar, David ve İslam, Tolga. Der. *İstanbul'da Soylulaştırma*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2006

Benitez, Cristina Paredes. Ed. *Lofts 2*. Collins Designs and Loft Publications, 2006

Beylerian, George M.-Dent, Andrew. *Material Connexion*. Thames & Hudson Ltd. 2005

Bilich, Karin. *Loft Living Facts Sheet*.

Calloway, Stephen. *The Elements Of Style*. Octopus Publishing Group, 2005

Canizares, Ana G. *Lofts Designsource*. HarperCollinsPublishers, 2006

Ceylan, Oğuz. *Ders Notları*. 2005

Ching, Francis D.K. *İç Mekan Tasarımı*. Yapı Yayın, 2004

Ching, Francis D.K. *Mimarlık Biçim, Mekan ve Düzen*. Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları, 2002

Cüceloğlu, Doğan. *İnsan ve Davranışı*. Remzi Kitabevi, 1993

Çetinkale, Ersan. *Standart Yapıda İnce İşler ve Denetim*. BirsenYayınevi, 2004

Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi 2. Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları, 1997

Eldem, Sedat H.-Soygeniş, Murat. *Yapı 1, 2, 3, 4*. Birsen Yayınevi, 2005

Eriç, Murat. *Yapı Fiziği Ve Malzemesi*. Literatür Yayıncılık

Fairbridge, Kingsley C.-Kowall, Harvey- Kowall, Jane. *Loft Living, Recycling Warehouse Space for Residential Use*. Saturday Rewiew Press, 1976

Gans, Herbert J. *Popüler Kültür ve Yüksek Kültür*. Yapı Kredi Yayınları, 2005

Hanks, Patrick. Ed. *Paperback Thesaurus In A-to-Z Form*. HarperCollinsPublishers, 1991

Harrison, Angela. *Lofts and Apartments*. Atrium Group, 2004

Hasol, Doğan. *Mimarlık ve Yapı Sözlüğü*. Yapı Yayın, 2005

İnal, Onur. *Pera'dan Beyoğlu'na*. Sistem Yayıncılık A.Ş. & Galata, 2006

İzgi, Utarit. *Mimarlıkta Süreç, Kavramlar Ve İlişkiler*. Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları, 1999

İleri, Cem. *Çekim Merkezi Centre of Gravity*. İstanbul Kültür ve Sanat Vakfı, 2005.

Kalınkara, Velittin. *Konutta İç Dekorasyon*. Teknik Yayınevi Ankara, 2001

Kliczkowski, H. *XX Lofts*. Loft Publications

Kurtuluş, Hatice. Haz. *İstanbul'da Kentsel Ayrışma: Mekansal Dönüşümde Farklı Boyutlar*. İstanbul Bağlam Yayıncılık, 2005

Mostaedi, Arian. *Lofts & Penthouses*. Carles Broto & Josep M Minguet, 2001

Özbilge, Ahmet Faik. *Fener, Balat, Ayvansaray*. Bağlam Yayınları, 2005

Rapoport, Amos. *Kültür Mimarlık Tasarım*. Yapı Yayın, 2004

Sarıbay, Ali Yaşar. *Modernitenin İronisi Olarak Globalleşme*. Everest Yayınları, 2004

Stone, Katherine. *Loft Design, Solutions For Creating A Livable Space*. Rockport Publishers, 2005

Tunalı, İsmail. *Tasarım Felsefesine Giriş*. Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları, 2002

Yavuz, Kıvılcım. Haz. *Silahtarağa Elektrik Santrali*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2007

Zukin, Sharon. *Loft Living, Culture and Capital in Urban Change*. Rutgers University Press, 1989

INTERNET KAYNAKÇA

<http://www.vancitylofts.com/articles>

<http://insurance.cch.com/rupps/mill-construction.htm>

http://www.intad.asn.au/materials/wd_diff.asp

<http://www.yapidergisi.com/makaleicerik.aspx?MakaleNum=37>

http://www.cooltownstudios.com/mt/archives/week_2006_03_12.html

http://aawebmasters.com/content/cities/chicago_lofts.html

<http://www.vancitylofts.com/articles>

http://www.cooltownstudios.com/mt/archives/week_2006_03_12.html

http://aawebmasters.com/content/cities/chicago_lofts.html

<http://www.vancitylofts.com/articles>

<http://www.jeffreyteam.com/torontohardlofts.htm>

http://www.adrianheckstall.com/lofts_index.html#top

http://www.cooltownstudios.com/mt/archives/week_2006_03_12.html

<http://www.latimes.com/>

<http://www.serki.com/index>

<http://www.sayhadergi.com>

<http://www.evdose.com>

<http://www.psikolojisayfam.com>

<http://www.gata.edu.tr>

http://www.urbanspaces.co.uk/about_history.php

<http://www.biggllook.com/Biggtravel/sehirler/NewYork/tarihce.asp>

<http://www.frmtr.com/siyasal-bilgiler-hukuk/735143-amerikan-bagimsizlik-bildirgesi.html>

<http://tr.wikipedia.org/wiki/NewYork>

http://en.wikipedia.org/wiki/David_Rockefeller

http://findarticles.com/p/articles/mi_qn4158/is_20010314/ai_n14366318

<http://tr.wikipedia.org/wiki/Getto>

http://www.bhg.com/bhg/story.jhtml?storyid=/templatedata/bhg/story/data/lofts-factsheet_03182004.xml&catref=cat4320006&page=2

<http://en.wikipedia.org/wiki/TriBeCa>

http://tr.wikipedia.org/wiki/Robert_Rauschenberg

http://en.wikipedia.org/wiki/Works_Progress_Administration

http://tr.wikipedia.org/wiki/Anais_Nin

<http://www.toplumdusmani.net/modules/dictionary/detail.php?id=314>

<http://tr.wikipedia.org/wiki/Happening>

http://tr.wikipedia.org/wiki/Le_Corbusier

http://en.wikipedia.org/wiki/Walter_Gropius

http://en.wikipedia.org/wiki/Jean_Tinguely

<http://www.zaman.com.tr/webapp-tr/yazar.do?yazino=545229>

<http://www.odevsitesi.com/ornekler/cgd30102004/76941->

<http://www.mimarist.org.tr/mimarist/index.cfm?sayfa=bulten&ChapterID=147&MID=150>

<http://www.arkitera.com/publication.php?action=displayPublication&ID=136>

<http://www.aksam.com.tr/haber.asp?a=31785,12&tarih=14.03.2006>

http://www.tempodergisi.com.tr/toplum_politika/09599/

<http://www.oncevatan.com.tr/Detay.asp?yazar=8&yz=9521>

http://www.yapi.com.tr/turkce/Haberler_HaberDosyalari_Detay2.asp?NewsID=54516&Priority=1#bslk

<http://cumaertesi.zaman.com.tr/?bl=8&hn=3942&sy=20070127>

<http://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0stanbul>

<http://www.ibb.gov.tr/tr-TR/BilgiHizmetleri/Istatistikler/demografi.htm>

http://www.geocities.com/temelfelsefe/konseptualizm_nedir.html